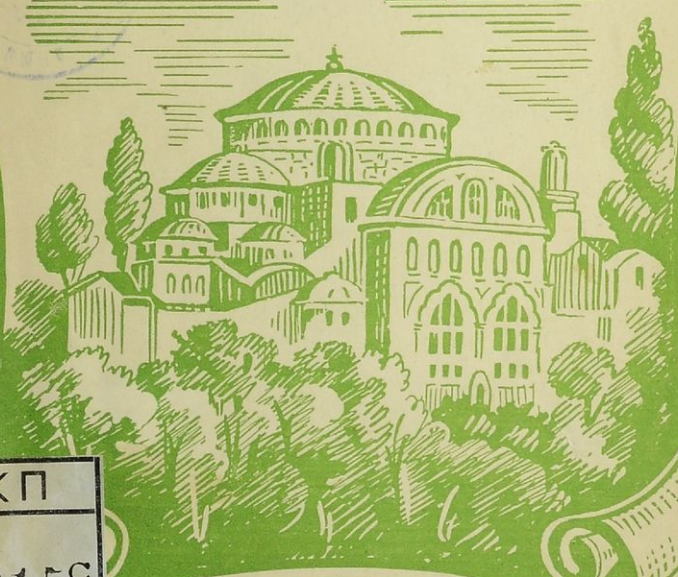

Ι. ΚΑΜΠΑΝΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

ΕΚΠ
1315^ς

ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΜΠΑΝΑ
ΛΕΚΚΑ 25. ΔΘΗΝΑΙ
Ε. ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Υπηρεσία Βιβλίων υπό το ημιστάδιο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΥΤ. 1315 C

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΜΠΑΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Απόφασις Υπουργείου Παιδείας 51584/50

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΩΤΑΤΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.

ΔΕΚΚΑ 25 - ΑΘΗΝΑΙ

1957

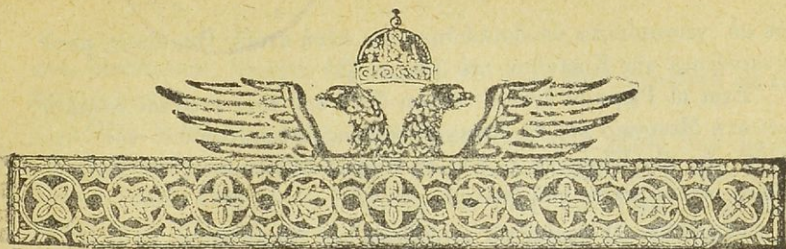
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΝΠ. 1953 / 1957

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΒΥΣΑΝΤΙΝΗΣ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ε. ΜΑΥΡΩΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΑΓΙΩΝΗ
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(325 — 1453 μ. Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ & ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Τό Ρωμαϊκό κράτος

Κατὰ τὴν παράδοσι, ἐπάνω στὸν Παλατινο λόφο ποὺ εὐρίσκεται κοντὰ στὸ μεγάλο ποτάμι τῆς Ἰταλίας, τὸν Τίβερι, ἐκτίσθησαν τὸ 753 π. Χ. οἱ πρῶτες καλύβες ἑνὸς μικροῦ χωριοῦ. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ καλύβες ἔγιναν σπίτια καὶ τὸ χωριὸ ἐμεγάλωσε. Κατόπιν κατέβηκε ἀπὸ τὸ λόφο, ἀπλώθηκε στὸν πλούσιο κάμπο καὶ ἔγινε ὁμορφη καὶ ξακουστή πολιτεία, ἡ Ρώμη. Οἱ κάτοικοι τῆς μεγάλης αὐτῆς πολιτείας ἦσαν ἐργατικοί, εἶχαν καλοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς ἐσέβονταν. Τὸ πιὸ σπουδαῖο ὅμως ἦταν ποὺ ἀγαποῦσαν τρομερὰ τὴν πατρίδα τους.

Πρῶτα - πρῶτα ἄρχισαν ἐπιδρομὲς κατὰ τῆς γειτονικῆς τους χώρας ποὺ ἐλεγόταν Λάτιο, ὧσπου κατώρθωσαν νὰ τὴν καταλάβουν. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὕστερα, ἔγιναν κύριοι τῆς Μέσης καὶ τῆς Βορείου Ἰταλίας. Κατόπιν ἐστράφηκαν κατὰ τῆς Νοτίου Ἰταλίας ὅπου ἤμαζαν τότε σπουδαῖες ἑλληνικὲς πόλεις, ὅπως ὁ Τάρας, τὸ Ρήγιο κ. ἄ. Τέλος τὸ 278 π.Χ. κατέλαβαν καὶ τὴ Νότιο Ἰταλία μὲ τὴ Σικελία καὶ ἀπλώσαν τὸ κράτος τους σ' ὅλη τὴ σημερινὴ Ἰταλία.

Μὰ οἱ Ρωμαῖοι—ἔτσι ἐλέγονταν οἱ κάτοικοι τῆς πολιτείας—δὲν ἔσταμάτησαν ὡς ἐδῶ. Μὲ συνεχεῖς πολέμους ποὺ διήρκεσαν ὡς τὰ τέλη τοῦ 2ου αἰῶνα π.Χ. ἔγιναν κύριοι τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, μεγάλου μέρους τῆς Ἰσπανίας, τῆς Γαλλίας, μέρους τῆς Γερμανίας, τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου ἀπὸ τὸ Δούναβι καὶ κάτω, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ἡ χώρα μας, ἀφοῦ ἐπολέ-

μησε με γενναιότητα υποδουλώθηκε κι αυτή στους Ρωμαίους, μετά την κατάληψη της Κορίνθου, το 146 π. Χ.

Έτσι οι Ρωμαίοι έγιναν κύριοι όλου του τότε γνωστού κόσμου γύρω στη Μεσόγειο και το Ρωμαϊκό κράτος άπλωνόταν από τον Άτλαντικό ως τον Εϋφράτη κι από τη Βόρειο θάλασσα ως τη Σαχάρα και τους καταρράκτες του Νείλου.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Θρύλοι για την ίδρυση της Ρώμης και το Λάτιο (πληροφορίες). 2) Πληροφορίες για τις έλλην. άποικίες στη Ν. Ίταλία. 3) Δείξτε στο χάρτη την έκταση του Ρωμ. κράτους. 4) Έλεύθερες Έργασίες, κρίσεις, άπορίες, ίχνογράφεις κυριωτέρου έπεισοδίου. 5) Γραπτή έργασία: «Άγάπη προς την πατρίδα».

Έπίδρασις του έλληνικού πολιτισμού στους Ρωμαίους

Ένώ οι Ρωμαίοι είχαν τόσα πλεονεκτήματα—ήσαν δηλαδή γενναίοι, νομοταγείς και διοικουσάν καλά τους λαούς—ύστερουσαν πολλά γράμματα και τις τέχνες. Μόλις όμως έμπήκαν στην Ελλάδα γοητεύθηκαν από τον πολιτισμόν της που είχε πολύ προοδεύσει. Οι έλληνικες πόλεις με τις κομψές σίκοδομές, με τις πλατείες και τα λαμπρά θέατρα, οι άγώνες που έγινόνταν στα στάδια, το ντύσιμο των κατοίκων, ή γλώσσα τους, ή φιλοσοφία και γενικά ή άνετη κι εύκολη ζωή τους, όλα αυτά, έκαμαν μεγάλη έντύπωση στους Ρωμαίους κι είδαν πώς οι Έλληνες ήσαν άνώτεροι απ' αυτούς. Και όπως ήταν φυσικό υπέστησαν βαθιά επίδραση από τον πολιτισμό των Έλλήνων κι άρχισαν να τους μιμούνται.

Στη διάδοσι του έλληνικού πολιτισμού έβοήθησαν πολύ και μερικοί Έλληνες μορφωμένοι—φιλόσοφοι, ρήτορες, καλλιτέχνες— που μετά την υποδούλωσι της Ελλάδος έπήγαν στη Ρώμη να εύρουν καλύτερη τύχη. Εκεί λοιπόν άνοιξαν σχολεία κι έδίδασκαν στους Ρωμαίους έλληνικά γράμματα. Τόση σημασία έδιναν, ώστε θεωρούσαν τιμητικό γι αυτούς να μιλούν και να γράφουν έλληνικά. Οι πλούσιοι έπαιρναν στα σπίτια τους Έλληνες διδασκάλους κι έμάθαιναν τα παιδιά τους γράμματα. Κατόπιν τὰ έστειλναν να σπουδάσουν στις σχολές της Αθήνας, της Αλεξάνδρειας, της Ρόδου και άλλων πόλεων, όπου έδίδασκαν σπουδαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και ρήτορες. Έπειτα από μερικά χρόνια ή έλληνική γλώσσα, λογοτεχνία, φιλοσοφία, και έπιστήμη είχαν κατακτήσει κυριολεκτικά τους Ρωμαίους και στις μεγάλες πόλεις έκτίζονταν όμοιες σίκοδομές, κομψά θέατρα, γυμναστή-

ρια, Ἰππόδρομοι, λουτρά, ὑδραγωγεῖα καὶ ἄλλα ἔργα σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ τέχνη.

Ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διαδόθηκε στὶς χῶρες ποὺ κατεῖχαν οἱ Ῥωμαῖοι κι οἱ Ἕλληνες ἐγίνονταν διδάσκαλοι ὅλων τῶν λαῶν. Δίκαια λοιπὸν ἕνας σοφὸς Ῥωμαῖος εἶπε τότε: «Οἱ Ῥωμαῖοι ὑποδούλωσαν τοὺς Ἕλληνες μὲ τὰ ὄπλα μὰ οἱ Ἕλληνες ὑποδούλωσαν τοὺς Ῥωμαίους μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν πολιτισμὸ τους».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἑλλήνων πρὶν ὑποδουλωθῶν στοὺς Ῥωμαίους. 2) Ἐπίσης εἰκόνες τῶν σπουδαιότερων μνημείων τῆς Ῥώμης. 3) Ἀνακρινώσεις ἀπορίες κλπ. 4) Γραπτὴ ἐργασία: «Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς».

3. Εἰδωλολατρεία καὶ Χριστιανισμὸς

Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, ἔτσι κι οἱ Ῥωμαῖοι ἐπίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς καὶ διατηροῦσαν εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς. Τῆ θρησκεία ὅμως αὐτὴ οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι δὲν τὴν εὗρισκαν σωστὴ καὶ σιγὰ - σιγὰ καταργήθηκε μὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν μὲ ἄλλη θρησκεία, πιὸ καλὴ. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπίστευαν πιά σὲ κανένα θεὸ κι ἐγίναν ἀπιστοί. Ἔτσι οἱ Ῥωμαῖοι μαζί μὲ τὸν πολιτισμὸ ἐκληρονόμησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κι ἕνα κακό, τὴν ἀπιστία. Μὲ τὴν κατάργησι λοιπὸν τῆς παλιᾶς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας τὰ μαντεῖα ἔκλεισαν κι οἱ ναοὶ ἔμειναν ἔρημοι· γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ πηγαίνουν ἐκεῖ καὶ νὰ κάνουν θυσίες. Οἱ τάξεις τῶν μορφωμένων δὲν ἐνδιαφέρονταν πιά γιὰ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα κι ἐζητοῦσαν ἀνακούφισι στὶς διάφορες φιλοσοφικὲς θεωρίες ποὺ ἐπικρατοῦσαν τότε. Ἀντίθετα ὁ λαὸς ἀσχολεῖτο μὲ τὶς προλήψεις καὶ τὶς ἀνόητες θρησκευτικὲς διδασκαλίαι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Γι' αὐτὸ ὁ κόσμος εὗρισκόταν τότε σὲ μεγάλη κοινωνικὴ ἀθλιότητα καὶ παραλυσία.

Ἡ σκοτεινὴ αὐτὴ κατάστασις ἐκράτησε πολλὰ χρόνια ὥσπου ἐπὶ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ἐγεννήθηκε ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐκήρυξε τὴ νέα θρησκεία ποὺ ἀπ' αὐτὸν ὀνομάσθηκε **Χριστιανισμὸς**.

Ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε ὅτι οἱ ἄνθρωποι σὰν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀγαπημένοι καὶ νὰ βοηθῆ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἐδίδασκε ἀκόμη νὰ κάνωμε καλὰ πράξεις, νὰ μὴ θυμῶνωμε καὶ νὰ συγχωροῦμε τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, ὡς κι αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς μας γιὰτὶ μόνο τότε θὰ συγχωρηθοῦμε κι ἐμεῖς ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο Πατέρα μας. Ὅταν μᾶς εὗρισκουν ἀτυχήματα νὰ μὴ βαρυγκωμοῦμε γιὰτὶ ἡ ζωὴ ποὺ περνοῦμε εἶναι πρόσκαιρη. Ἀληθινὴ ζωὴ εἶναι ἡ «μέλλουσα» ποὺ εἶναι αἰώνια. Ἐκεῖ θὰ εὗρουν ἀνάπαυσι καὶ χαρὰ οἱ βασιανισμέ-

νες και κατατρεγμένες υπάρξεις και γι αὐτὲς εἶναι φυλαγμένη καλὴ θέσις στὴ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Αὐτὰ κι ἄλλα πολλὰ ἐδίδαξε ὁ Χριστὸς κι οἱ ἄνθρωποι τ' ἄκουγαν μ' ἀνακούφισι. Ὁλη ἡ διδασκαλία του εὐρίσκεται στὸ Εὐαγγέλιο, τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἐγκόλλιο κάθε ἀληθινοῦ χριστιανοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Νὰ εὐρετε τὴ διαφορὰ μεταξὺ εἰδωλολατρικῆς και χριστιανικῆς θρησκείας. 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες κλπ.

4. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ

Ἡ ἐμφάνισις τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἰουδαία, μιὰ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία βυθισμένη ὅπως και ὅλο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος στὸ σκοτάδι τῆς ἀπιστίας και τῆς ἐκλύσεως τῶν ἡθῶν, ἐνεθάρρυνε τοὺς ἀπογοητευμένους κατοίκους της. Ἐγέννησε μέσα τους τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν σωτηρία κι ἡ ψυχὴ τους ἐπλημμύρισε ἀπὸ τὸ φῶς τῆς νέας θρησκείας, πὺ τὴν ἐβλεπαν καλύτερη ἀπὸ τὴν παλιά. Ἔτσι οἱ πιστοὶ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος ἄρχισαν νὰ πληθαίνουν κι ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπλώθηκε μὲ ταχύτητα σ' ὅλη τὴ χώρα. Ὅλοι οἱ πτωχοὶ και δυστυχημένοι Ἑβραῖοι, ὅλοι οἱ πάσχοντες ἀπὸ ἀνιάτα νοσήματα, εὗρισκαν ἀνακούφισι ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Κατόπιν ἀκολούθησαν τὸ Χριστιανισμὸ οἱ πλούσιοι κι οἱ μορφωμένοι οἱ ὁποῖοι ἐξοῦσαν κι ἐμόρφωναν τὰ παιδιὰ τους σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου. Μόνο οἱ ἱερεῖς τῶν Ἑβραίων, ἐπειδὴ ἐξημιώνονταν ἀπὸ τὸ Χριστιανισμὸ, ἐφθόνησαν τὸ Χριστὸ και τὸν ἐσταύρωσαν.

Μετὰ τὴν Πεντηκοστή, ὅπως γνωρίζομε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συνέχισαν οἱ δώδεκα μαθηταὶ του και διέδωσαν τὴ θρησκεία μας σ' ὅλο τὸν τότε γνωστὸ κόσμον. Γι' αὐτὸ ὠνομάσθησαν Ἀπόστολοι. Στὴ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβοήθησε πολὺ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, γιὰτὶ μόνον αὐτὴ ἦταν κατάλληλη νὰ προσδιορίσῃ στὴν ἐντέλεια τὰ ὑψηλὰ νοήματα τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου. Εὐτυχῶς χάρις στὸ Μεγάλον Ἀλέξανδρον και τοὺς διαδόχους του, σ' ὅλη τὴν Ἀνατολὴ ἐπικρατοῦσε τότε ἡ δικιά μας γλῶσσα. Τὸ ἐμπόριο και ὅλες οἱ συναλλαγές ἀπὸ τὴ μία ἄκρη τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὡς τὴν ἄλλη, ἐγίνονταν στὴν ἑλληνικὴ. Ὅλα λοιπὸν συνέτειναν ὥστε ἡ ἑλληνικὴ νὰ γίνῃ ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἔτσι οἱ ἀπόστολοι, φωτισμένοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐσκόρπισαν μὲ θάρρος στὰ πέριτα τῆς γῆς κι ἐδίδασκαν, πάντοτε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὁφείλομε ὁμως νὰ παραδεχθοῦμε καὶ τὴ μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι στὸ θρίαμβο τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβοήθησε καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία, ποὺ συνέπεσε μὲ τὴν ἐνανθρώπισι τοῦ Σωτῆρος. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι μ' αὐτὴν καταργήθηκαν τὰ σύνορα τῶν κρατῶν καὶ οἱ δρόμοι ἦσαν παντοῦ ἀνοικτοὶ γιὰ τοὺς ἀποστόλους. Δὲν ἐχρειάζονταν δηλαδὴ διαβατήρια νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἓνα κράτος στὸ ἄλλο, ὅπως γίνεται σήμερα.

Γιὰ τοὺς παραπάνω λόγους οἱ ἀπόστολοι, μὲ τὴ δύναμι πάντοτε τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατῳρθωσαν νὰ ἰδρῦσουν σὲ πολλὰ μέρη χριστιανικὲς ἐκκλησίες, δηλαδὴ τοπικὲς ἐνώσεις ὄλων τῶν χριστιανῶν ποὺ εἶχαν πιστεύσει στὸ Χριστό.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερα ἀπὸ τὴ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὴν Ἑκκλ. Ἱστορία. 2) Γιατί οἱ ἱερεῖς τῶν Ἑβραίων ἐζημιώνονταν ἀπὸ τὸ Χριστιανισμό; 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες.

5. Πρῶτες ἐκκλησίες

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ πιστοὶ στὴ διδαχὴ τοῦ Κυρίου «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» ἐζοῦσαν βίο ἡσυχου καὶ ἦσαν μεταξύ τους πολὺ ἀγαπημένοι. Τὸ βράδυ ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὶς ἐργασίες τους, συγκεντρώνονταν στὰ εὐρύχωρα οἰκήματα τῶν χριστιανῶν, ἄκουαν ἐκεῖ τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, προσεύχονταν καὶ ἐκοινωνοῦσαν τ' ἄχραντα μυστήρια. Ἐπειτα διαιρεμένοι σὲ ομάδες, ἐκάθονταν σὲ κοινὰ συσσίτια ποὺ ὠργανώνονταν μὲ χρήματα τοῦ ἀποστολικοῦ ταμείου καὶ μετὰ τὸ φαγητὸ ἔψαλλαν χριστιανικὰ ἄσματα μὲ ἱερὸ ἐνθουσιασμό.

Μοναδικὸ γνῶρισμα τῶν πρῶτων χριστιανῶν ἦταν ἡ ἀπέραντη καλωσύνη τους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐπωλοῦσαν τὴν περιουσία τους καὶ μὲ τὰ χρήματα ποὺ ἐπαίρναν ἐβοηθοῦσαν τὶς χῆρες, τὰ ὀρφανὰ καὶ ἄλλους ποὺ εἶχαν ἀνάγκη. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι—Ἰουδαῖοι καὶ ἐδωλολάτρεις— βλέποντας τὴν ἀπλότητα τῆς ζωῆς τῶν χριστιανῶν, τὴ μεγάλη ἀγάπη καὶ ἀλληλεγγύη ποὺ εἶχαν μεταξύ τους, ἐθαύμαζαν καὶ ἐγίνονταν καὶ αὐτοὶ χριστιανοί. Μὲ τὸν τρόπο τοῦτο οἱ χριστιανοὶ διαρκῶς ἐγίνονταν περισσότεροι.

Στὴν ἀρχὴ χριστιανικὲς ἐκκλησίες ἰδρύθηκαν στὰ Ἱεροσόλυμα, στὴν Ἀντιόχεια, στὴ Δαμασκὸ καὶ ἀργότερα σὲ πολλὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐκκλησία κάθε πόλεως ἦταν ἀνεξάρτητη καὶ τὴ διηύθυναν οἱ πρεσβύτεροι (ἱερεῖς) ποὺ ἔκαναν τὶς ἱερὰς τελετὰς καὶ ἐδίδασκαν. Βοηθοὶ τους ἦσαν οἱ διάκονοι. Στὶς μεγάλες πόλεις ἓνας ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους ἐκλεγόταν πρόεδρος τῆς χριστιανικῆς κοινότητος καὶ τὸν ἔλεγαν ἐπίσκοπο. Ἡ ἐκκλησία κάθε τόπου ἦταν

ανεξάρτητη ἀλλ' ὅλες εὐρίσκονταν σὲ στενὴ ἐπικοινωνία κι εἶχαν κοινή πίστι στὸ Χριστό.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὶς πρῶτες χριστιανικὲς ἐκκλησίες. 2) Ἀνακοινώσεις, ἀπορίες, ἰχνογράφησις εἰκόνων κτλ.

6. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος

Ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους οἱ Ἰουδαῖοι ἔμαθαν πὸς ἦρθε ὁ Μεσσίας πὸν εἶχαν προεῖπει οἱ προφῆτες. Οἱ ἀπόστολοι ὁμως εἶχαν τὴν ἀντίληψι ὅτι γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς χριστιανὸς πρέπει νὰ εἶναι Ἰουδαῖος. Τὴ στενὴ αὐτὴ ἀντίληψι κατέκρινε ὁ ἀπόστολος Παῦλος πὸν εἶχε μεγάλη μόρφωσι. Δίνοντας λοιπὸν ὁ Παῦλος εὐρύτερο νόημα στὸ Χριστιανισμό, ἐδίδασκε ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται διάκρισις ἂν ἓνας πὸν θέλῃ νὰ γίνῃ χριστιανός, εἶναι Ἰουδαῖος ἢ Ἕλληνας, δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, ἄνδρας ἢ γυναῖκα γιὰτὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μπροστὰ στὸ Θεὸ εἶναι ἴσοι μεταξὺ τους κι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα. Μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου πὸν εἶχε στηριχθῆ στὶς ἀρχὲς τῆς ἰσότητος, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κτλ., ἔπεσαν πιά τὰ ἐμπόδια κι ὁ Χριστιανισμὸς διαδόθηκε σ' ὅλα τὰ ἔθνη χωρὶς καμμιὰ ἐξαίρεσι. Γι' αὐτὸ και πολὺ σωστὰ ὁ Παῦλος ὠνομάσθηκε «Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν.»

Ὅπως γνωρίζομε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ὁ Παῦλος ἐλεγόταν πρῶτα Σαοὺλ κι ἦταν φανατικὸς Ἰουδαῖος. Ἐνῶ κάποτε πήγαινε μὲ συνοδεία ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στὴ Λαμασκό, νὰ διαλύσῃ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία πὸν εἶχε ἰδρυθῆ ἐκεῖ, στὸ δρόμο μιὰ δυνατὴ λάμπι τὸν ἐθάμπωσε κι ἔπεσε κάτω. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἄκουσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μιὰ δυνατὴ φωνὴ νὰ τοῦ λήῃ : «Σαοὺλ, Σαοὺλ γιὰτὶ μὲ καταδιώκεις; Εἶναι πολὺ σκληρὸ σ' ἐσένα νὰ κλωτσᾷς ἐπάνω στὰ καρφιά». Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου,

Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔκανε τὸν Παῦλο ν' ἀλλάξῃ γνώμη. Ἔτσι ἀπὸ φοβερὸς διώκτης, ἔγινε θερμὸς ὑποστηρικτῆς και τολμηρὸς ἀπόστολος τῆς νέας θρησκείας. Μὲ πρωτοφανῆ ζῆλο και ἀλύγιστο θάρρος ἐδίδαξε πρῶτα στὴν Παλαιστίνῃ, ἔπειτα στὴ Μ. Ἀσία, ἐπέρασε στὴ Μακεδονία κι ἀπὸ κεῖ κατέβηκε στὴν Ἀθήνα. Ἡ Ἀθήνα τότε—στὰ 50 μ.Χ.—μολονότι ἦταν ὑποδουλωμένη στοὺς Ρωμαίους, διατηροῦσε ἀκόμη τὴν παλιὰ της δόξα. Στὶς περιφημὲς σχολὲς της ἐδίδασκαν διάφοροι σοφοὶ και ρήτορες κι εὐρίσκονταν σὲ καλὴ κατάστασι ἡ Ἀκρόπολις και τ' ἄλλα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης πὸν βλέπομε σήμερα ἐρειπωμένα. Σὰν ξένος πὸν ἦταν ὁ Παῦλος, ἐγύριζε μόνος και ἐθαύμαζε τὴν ὁμορφὴ πολιτεία.

Τοῦ ἐφάνηκε ὁμος παράξενο πὺν ἔβλεπε σὲ πολλὰ μέρη βωμοὺς ψεύτικων θεῶν κι ἀπ αὐτὸ κατάλαβε ὅτι οἱ κάτοικοι ἦσαν εἰδωλολάτρες. Ἰδιαίτερη ἐντύλωσι τοῦ ἔκαμε ἕνας ἀπὸ τοὺς βωμοὺς πὺν εἶχαν γράφει ἐπάνω: «**Στὸν ἄγνωστο Θεό**».

Οἱ Ἀθηναῖοι σὰν μορφωμένοι πὺν ἦσαν ἀπὸ συζήτησι μὲ τὸν Παῦλο, δὲν ἄργησαν νὰ καταλάβουν ὅτι κάτι τὸ καινούργιο τοὺς ἔφερεν. Τὸν ἐκάλεσαν λοιπὸν στὸν Ἄρειο Πάγο, πὺν ἦταν τὸ ἐπίσημο βῆμα τους νὰ τοὺς ἀναπτύξη τὴ νέα θρησκεία. Ἐκεῖ ὁ Παῦλος, μπρο-

Εἰκ. 1. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κηρύσσει τὸν ἀληθινὸ Θεὸ ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Ἀρείου Πάγου. Στὸ βάθος ἀριστερά, διακρίνεται τὸ χάλκινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολι

στά σὲ πολλοὺς Ἀθηναίους, ἐκήρυξε τὸ μόνο ἀληθινὸ Θεὸ καὶ ἐπίστευσαν πολλοί. Πρῶτος πὺν ἐβαπτίσθηκε ἦταν ὁ Διονύσιος Ἄρειοπαγίτης καὶ μιὰ γυναίκα πολὺ μορφωμένη, ἡ Λάμαρις.

Κατόπιν ὁ Παῦλος ἐπῆγε στὴν Κόρινθο—μιὰ ἀπὸ τῆς μεγαλύτερες τότε καὶ πλουσιώτερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος—ὅπου ἔμεινε δύο χρόνια. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐγύρισε καὶ σ' ἄλλα μέρη κι ἴδρυσε ἐκκλησίες. Τέλος στὸ διωγμὸ ἐπὶ Νέρωνος εὐρέθηκε στὴ Ρώμη ὅπου ἐμαρτύρησε, τὸ 67 μ. Χ. Τὴν ἴδια μέρα ἐμαρτύρησε στὴ Ρώμη κι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος πὺν ἔτυχε κι αὐτὸς νὰ εὐρεθῇ ἐκεῖ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες καὶ εἰκόνες μνημείων τῆς Ἀθήνας κατὰ τὸ 50 μ. Χ. 2) Πληροφορίες γιὰ τὸ μαρτυρικὸ θάνατο Πέτρου καὶ Παύλου. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες κ.τ.λ.

7. Διωγμοὶ χριστιανῶν

Ὅταν πρωτοφάνηκε ὁ Χριστιανισμὸς, οἱ Ρωμαῖοι δὲν τὸν ἐπρόσεξαν γιὰτὶ ἐνόμισαν πὼς εἶναι κάποια αἵρεσις τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ἄμα ὅμως εἶδαν πὼς οἱ χριστιανοὶ ὄλο κι ἐπλήθηναν κι ἐμαζεύονταν σ' ἀπόκρυφα μέρη νὰ λατρεύουν τὸ Θεό, αὐτὸ ἐκίνησε τὴν ὑποψία τους. Ἐνόμισαν δηλαδὴ πὼς ἐκεῖ ἐσχεδιαζόταν κάμμία ἐπανάστασις κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπειδὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη συνέπεσε νὰ γίνουν πολλῆς θεομηνίης καὶ δυστυχήματα—σεισμοί, πυρκαϊῆς, ἀρρώστειες κ. ἄ.—οἱ εἰδωλολάτρες πὺ ἐγύρευαν ἀφορμὴ, διέδιδαν στὸν ἀμόρφωτο ὄγλο ὅτι ὄλ' αὐτὰ τὰ ἔστελναν οἱ θεοὶ ἐπειδὴ ἦσαν θυμωμένοι κατὰ τῶν χριστιανῶν.

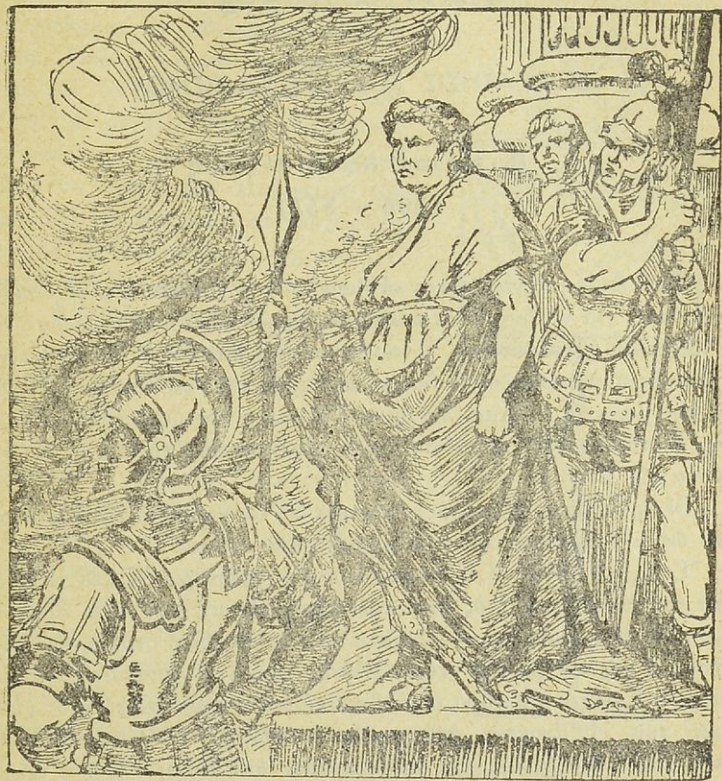
Γιὰ τοὺς παραπάνω λοιπὸν λόγους οἱ αὐτοκράτορες ἔδωκαν διαταγὴ νὰ διωχθοῦν οἱ χριστιανοί. Πρῶτος διωγμὸς ἐκηρύχθηκε ἐπὶ αὐτοκράτορος Νέρωνος, ἀπὸ τὸ 64 ὄς τὸ 67 μ. Χ. Ὁ αἰμοβόρος καὶ σκληρὸς αὐτὸς ἡγεμὼν θέλοντας νὰ λάβη μιὰν ἰδέα πὼς καιόταν ἡ Τροία ὄταν τὴν ἔκαιαν οἱ Ἕλληνες γιὰ νὰ συνθέσῃ ποίημα ἢ γιὰ νὰ ξανακτίσῃ ὄραιότερη τὴν πρωτεύουσά του, ὄπως λένε ἄλλοι, διέταξε νὰ βάλουν πυρκαϊὰ κι ἐκάηκε τὸ μεγαλύτερο τμῆμα, ἡ φτωχότερη συνοικία. Κατὰ τὴν ὄρα τῆς πυρκαϊᾶς ὁ Νέρων, ἀπὸ τ' ἀνάκτορά του, ἀπελάμβανε τὸ τραγικὸ θέαμα τῆς καιομένης πόλεως...

Ὁ λαὸς πὺ ἐγνώριζε τὰ κακοῦργα ἐνστικτα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀμέσως τὸν ὑποπτεύθηκε ὄς αἴτιο τῆς μεγάλης καταστροφῆς κι ἦταν ἔτοιμος νὰ ἐπαναστατήσῃ. Ὁ Νέρων τότε γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ὄργη τοῦ λαοῦ διέδωσε πὼς τὴν πυρκαϊὰ τὴν ἔβυλαν οἱ χριστιανοὶ νὰ καοῦν οἱ εἰδωλολατρικοὶ ναοὶ καὶ νὰ κτίσουν ἰδικούς των. Μὲ εἰδικούς λοιπὸν νόμους ἐκήρυξε ἄγριο διωγμὸ κατὰ τῶν χριστιανῶν οἱ ὄποιοι ὑπέφεραν τὰ τρομερώτερα βασανιστήρια: Τοὺς ἔδεσαν ἀλύπητα, τοὺς ἔσταύρωναν, τοὺς ἔριχναν στὰ θηριοτροφεία καὶ τοὺς κατασπάράζαν τ' ἄγρια θηρία, τοὺς ἔριχναν στ' ἀβεστοκάμυνα καὶ ἄλλα πολλά. Κατὰ τὸ διωγμὸ, ἐπὶ Νέρωνος, ἐμαρτύρησαν στὴ Ρώμη κι οἱ δυὸ κορυφαῖοι ἀπόστολοι: Πέτρος καὶ Παῦλος.

Οἱ διωγμοὶ ἐσυνεχίσθησαν κι ἐπὶ ἄλλων αὐτοκρατόρων, ὄπως ἐπὶ Δομιτιανοῦ, Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ, Ἀντωνίου, Μάρκου Αὔρηλιου κ. ἄ. Τελευταῖος ἦταν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ὁ ὄποιος, τὸ 303 μ. Χ., διέταξε τὸ μεγαλύτερο διωγμὸ κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐμαρτύρησαν ὁ Ἅγιος Γεώργιος κι ὁ Ἅγιος Δημήτριος.

Τὰ μαρτύρια τῶν διωγμῶν ὑπέφεραν οἱ χριστιανοὶ μὲ ἀλύγιστο θάρρος καὶ ἀράνταστη ὑπομονή. Κι ὄχι μόνον οἱ ἄνδρες ἀλλὰ κι οἱ

γυναῖκες, οἱ γέροι καὶ τὰ παιδιά. Ὅλοι αὐτοὶ—γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοὶ—μὲ τὸ αἷμα τους ἐστερέωσαν τὴ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου καὶ λέγονται Μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας.

2. Ἀπὸ τ' ἀνάκτορά του ὁ Νέρων ἀπολαμβάνει τὸ θέαμα τῆς καιομένης πόλεως.

Τέλος οἱ διωγμοὶ ἔπαυσαν ὅταν ἔγινε αὐτοκράτωρ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀλλὰ γι αὐτὸν στὸ ἐπόμενο μάθημα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν. 2) Μελετήσετε τὸ βιβλίον «Quo vadis» ὅπου περιγράφεται μὲ λεπτομέρεια ἡ πυρκαϊὰ τῆς Ρώμης καὶ τὰ μαρτύρια τῶν χριστιανῶν ἐπὶ Νέρωνος. 3) Περισσότερα γιὰ τὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ Ἁγ. Δημητρίου. 4) Ἐπανάληψις ὅλης πρώτου κεφαλαίου, διάφορες ἀπορίες, εἰκόνες. 5) Πάρτετε τώρα ἓνα ἰδιαίτερο τετράδιο ἱστορίας καὶ καταχωρήσετε σ' αὐτὸ τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ πρώτου κεφαλαίου μὲ λίγες σημειώσεις γιὰ τὸ καθ.να, ὅσες πρέπει. Ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ ἰδίου τετραδίου κάνετε χρονολογικὸν πίνακα τῶν σπουδαιότερων γεγονότων τοῦ κεφαλαίου. 6) Γραπτὴ ἐργασία: οἱ μαρτυρὲς τῆς θρησκείας μας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

8. Μέγας Κωνσταντῖνος

(306 — 337)

Ἐνῶ ἀκόμη συνεχίζονταν οἱ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν, τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, γιὰ νὰ διοικῆται καλύτερα, εἶχε διαιρεθῆ σὲ τέσσερα μέρη μὲ ἰδιαίτερο αὐτοκράτορα. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν κι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρὸς ποὺ διοικοῦσε τὸ δυτικὸ μέρος, δηλαδή τὴ σημερινὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἰσπανία. Ἄμα ἐπέθανε ὁ Χλωρὸς τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του, Κωνσταντῖνος κι αὐτός, ποὺ εἶχε γεννηθῆ τὸ 228 μ. Χ. στὴ Νύσσα τῆς Σερβίας.

Οἱ τρεῖς ὅμως ἄλλοι αὐτοκράτορες δὲν ἀνεγνώριζαν τὸν Κωνσταντῖνο ὡς αὐτοκράτορα καὶ τοῦ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο.

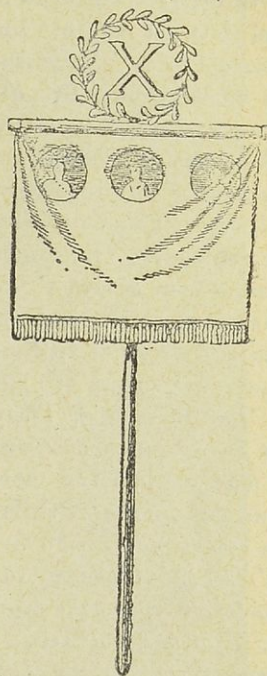
Ἔτσι, τὸ 312, ὁ Κωνσταντῖνος ἀναγκάσθηκε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Μαξέντιου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἄλλους, ποὺ εἶχε ἔδρα τὴ Ρώμη. Ὁ Κωνσταντῖνος—γενναῖος καὶ δραστήριος στρατηγὸς—εἶχε μάθει ἀπὸ τὴ μητέρα του τὴν Ἑλένη, ποὺ ἦταν χριστιανή, τὴ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ κι ἐσκέφθηκε νὰ πάρῃ τοὺς χριστιανούς μὲ τὸ μέρος του. Φθάνοντας στὰ σημερινὰ σύνορα Γαλλίας—Ἰταλίας, ἔμαθε πὺς ὁ Μαξέντιος εἶχε συγκεντρώσει στὴ Βόρειο Ἰταλία τετραπλάσιες δυνάμεις κι ἐδίσταζε νὰ προχωρήσῃ. Προχώρησε ὅμως ὁ Μαξέντιος καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ δεχθῆ τὴ μάχη. Τὴν παραμονὴ τῆς μάχης, ἐνῶ ἦταν ἡμέρα, ὁ Κωνσταντῖνος εἶδε στὸν οὐρανὸ ἕνα φωτεινὸ σταυρὸ καὶ γύρω τὴν ἐπιγραφή: «Ἐν τούτῳ νίκα». Δηλαδή μ' αὐτὸν (τὸν σταυρὸ) νὰ νικᾷς.

Τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας ὁ Κωνσταντῖνος εἶδε στὸν ὕπνο του τὸ Χριστό, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε νὰ κατασκευάσῃ μιὰ σημαία μὲ τὸ σημεῖο ποὺ εἶδε στὸν οὐρανὸ καὶ μ' αὐτὴν θὰ ἐνικοῦσε τοὺς ἐχθρούς του. Πράγματι τὸ πρωτὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωσε ὁδηγίες κι ἔγινε ἡ σημαία. Ἦταν μὲ κόκκινο ὕφασμα τετράγωνο, στολισμένο με πολὺ τιμα πετράδια καὶ στὸ ἐπάνω μέρος, μέσα στὸ κυκλικὸ χρυσοῦ στεφάνι.

είχε τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ (εἰκ. 3). Ἡ πρώτη αὐτὴ χριστιανικὴ σημαία, ὠνομάστηκε λάβαρο.

Ἄμα ὁ Κωνσταντῖνος παρουσίασε τὸ λάβαρο στὸ στρατό, ὅλοι ἐνθουσιάστηκαν κι ἐθεωροῦσαν βεβαία τὴ νίκη. Πολλοὶ μάλιστα ἐκεῖ ἦσαν χριστιανοὶ καὶ ἐδόξαζαν τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὸ μεγάλο θαῦμα. Κατόπιν ὁ Κωνσταντῖνος ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μαξέντιου, τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ νοτιώτερα. Σὲ νέα μεγάλη μάχη ποῦ ἐγινε κοντὰ στὴ Μουλβία γέφυρα, ἐνικήθηκε πάλι ὁ Μαξέντιος, ἔπεσε στὸ ποτάμι κι ἐπνίγηκε. Μετὰ τὴ νίκη ὁ Κωνσταντῖνος ἐμπῆκε στὴ Ρώμη καὶ τοῦ ἐγινε μεγάλη ὑποδοχὴ.

Τὸν ἴδιο χρόνο ὁ σύμμαχος τοῦ Κωνσταντῖνου Λικίνιος, ἐνίκησε κοντὰ στὴν Ἀνδριανούπολι τὸ Μοξιμίνο κι ἔμεινε κύριος στὴν Ἀνατολή. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος γιὰ νὰ δυναμώσῃ τοὺς δεσμούς του μὲ τὸ Λικίνιο, τοῦ ἔδωσε γιὰ γυναῖκα τὴν ἀδελφή του. Ὡστόσο ἡ συμμαχία δὲν ἐκράτησε πολὺ. Ἐπειτα περὶπου ἀπὸ ἓνα χρόνο ἤρθαν σὲ πόλεμο, ἐνικήθηκε ὁ Λικίνιος κι ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε ὁ μόνος αὐτοκράτωρ σ' ὅλο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος.

Εἰκ. 3. Τὸ λάβαρο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Διζήσατε στὸ χάρτη τὴν ἐκτασι τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. 2) Σχεδιάσατε τὸ λάβαρο καὶ χρωματίσατέ το ὅπως τὸ φαντάζεσθε. 3) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο, ἐντυπώσεις, ἀπορίες.

9. Ὁ Κωνσταντῖνος προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ

Ὅταν ἀποκαταστάθηκε ἡσυχία στὸ κράτος, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἄργησε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τὴν ἐπικράτησί του ὄφειλε στὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Ἐλαμψε τότε στὴν ψυχὴ του τὸ φῶς τῆς νέας θρησκείας

κι ἀπεφάσισε νὰ ὑποστηρίξη τὸ Χριστιανισμό. Τὸν Ἰανουάριο λοιπὸν τοῦ 313 μ. Χ. ὑπέγραψαν μὲ τὸ Δικίνιο—ἀκόμη δὲν εἶχαν διαφωνήσει—τὸ ἱστορικὸ διάταγμα στὰ Μεδιόλανα, μὲ τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύονταν οἱ διωγμοὶ καὶ οἱ λαοὶ ἦσαν ἐλεύθεροὶ ν' ἀκολουθοῦν ὅποια θρησκεία ἤθελαν. Ἀργότερα πού ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε μόνος διέκρινε πιά ὀλοκάθαρα ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ὄχι μόνον πρέπει ν' ἀφειθῆ ἐλεύθερος ἀλλὰ καὶ πρέπει νὰ ὑποστηριχθῆ γιὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴ νέα του διδασκαλία. Ἔδωκε λοιπὸν στοὺς χριστιανοὺς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα πού ὡς τότε τοὺς εἶχαν ἀφαιρεθῆ. Ἔτσι ἤμποροῦσαν τώρα νὰ διορίζωνται σὲ δημόσιες θέσεις καὶ νὰ καταλαμβάνουν μεγάλα ἀξιώματα μέσα στὸ κράτος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπίστευε ὅτι μὲ τὴ νέα θρησκεία ἦταν δυνατὸ ν' ἀναμορφωθῆ ἡ κοινωνία καὶ νὰ διατηρηθῆ τὸ ἀπέραντο κράτος του, μὲ νεώτερα διατάγματα ὥρισε τὴν Κυριακὴ ἀργία κι ἀνεγώρισε τὸ Χριστιανισμὸ ὡς ἐπίσημη πλέον θρησκεία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ρώμη ἦταν μεγάλο κέντρο εἰδωλατρείας κι ἦταν δύσκολο νὰ προοδεύσῃ ἐκεῖ ὁ Χριστιανισμὸς, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ἄλλη πρωτεύουσα πού νὰ γίνῃ ὀλοκάθαρη χριστιανικὴ πόλις. Ἐδιάλεξε λοιπὸν τὸ Βυζάντιο πού εἶχε τὴ σπουδαιότερη στρατηγικὴ θέσι τοῦ κόσμου ἐπειδὴ εἶναι ἀνάμεσα στὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀσία. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ ἤμποροῦσε νὰ παρακολουθῆ τοὺς βαρβάρους λαοὺς πού κατοικοῦσαν τότε στὴν περιοχὴ τοῦ Δούναβη καὶ τοῦ Εὐφράτη καὶ θὰ τοὺς ἐνικοῦσε εὐκολώτερα. Ἐπειτα στοὺς πρόποδες τῶν μαγευτικῶν λόφων τοῦ Βυζαντίου ἀπλώνεται ὁ Κεράτιος κόλπος, μεγάλο καὶ ἀσφαλισμένο λιμάνι. Στῆ θέσι λοιπὸν αὐτῆ ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὴ νέα πρωτεύουσά του καὶ τὴν ὠνόμασε Νέα Ρώμη ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς ἔδωκε τ' ὄνομα «Κωνσταντινούπολις».

Τότε ἐγκαταστάθησαν ἐκεῖ τὰ ὑπουργεῖα, οἱ εὐγενεῖς κτλ. κι ἄρχισαν νὰ κτίζωνται παλάτια, λαμπρὲς οἰκοδομὲς, ἀγορὲς, πλατεῖες, ἵπποδρόμια, λουτρὰ κι ἐστολίσθηκε μὲ σπουδαῖα ἔργα τέχνης. Πολλὰ πάλι χρήματα ἐξοδεδύθησαν γιὰ ναοὺς. Πιὸ περίφημοι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν : ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους—τὸ ὁποῖο πολὺ σύντομα θὰ ὀνομασθῆ Βυζαντινὸ—στὴν Κωνσταντινούπολι κι ὁ βαθμιαίως ἐξελληνισμὸς του, τοῦ ἔδωσαν τὴν δυνατὸτητα νὰ ἐπιζῆσῃ χίλια περίπου χρόνια καὶ τὸ σπουδαιότερο : Νὰ ἐδεργετήσῃ τοὺς λαοὺς μὲ τὸν πολιτισμὸ του καὶ νὰ προφυλάξῃ τὴν Εὐρώπη ἐπὶ αἰῶνες ἀπὸ τὴν καταστροφὴ. Χωρὶς τὸ Βυζάντιο πού ἐκυριαρχοῦσε μὲ

ΕΙΣ. Σ. Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

τῆ λογοτεχνία καὶ τὴν καλλιτεχνία του, ἡ Ἀνθρωπότης δὲν θὰ ἔβλεπε ἀργότερα ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. Νὰ γιὰτὶ ὁ 4ος μ. Χ. αἰώνας ἔγινε μεγάλος σταθμὸς στὴν Παγκόσμιον Ἱστορία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Παρατηρήσετε στὸ μεγάλο χάρτη τοῦ σχολείου σας τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ δικαιολογήσετε τὴ στρατηγικὴ τῆς θέσι. 2) Δαρδανέλια καὶ Βόσπορος. Πληροφορίες γεωγραφικὲς καὶ ἱστορικὲς 3) Γιὰτὶ ὁ 4ος αἰὼν μ. Χ. εἶναι μεγάλος σταθμὸς στὴν Ἱστορία; 4) Περισσότερες πληροφορί-ες γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Μεγ. Κων)νου ἀπὸ ἄλλα βιβλία. 5) Διάφορες ἐντυπώσεις, ἀπορίες, εἰκόνας.

10. Αἵρεσις τοῦ Ἀρείου

Μὲ τὴν ὑποστήριξι τοῦ Κωνσταντίνου ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεγρά-τησε πιά ὀριστικὰ καὶ δὲν εἶχε κανένα κίνδυνον ἀπὸ τοὺς εἰδωλολά-τρεις. Τότε ὅμως παρουσιάσθησαν μερικοὶ μορφωμένοι χριστιανοὶ μὲ διαφορετικὴ γνώμη γιὰ τὰ σπουδαῖα θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ παρερ-μήνευαν τὴν Ἁγία Γραφή. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐδημιουργήθησαν με-γάλα προσκόμματα στὴ διάδοσι τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ οἱ χρι-στιανοὶ δὲν ἤξεραν πού εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια. Οἱ διάφορες αὐτὲς παρερμηνείες τῶν δογμάτων τῆς θρησκείας μας ὠνομάσθησαν αἵρέσεις καὶ οἱ ὁπαδοὶ τούτων αἵρετικοὶ.

Πρώτη καὶ σπουδαιότερη αἵρεσις ἦταν τοῦ Ἀρείου, πού ἦταν ἱε-ρέας στὴν Ἀλεξάνδρεια. Αὐτὸς ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος—ἀπὸ τὴν ἴδια δηλαδὴ οὐσία—μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸ τε-λειότερο ἀπὸ τὰ κτίσματά του. Κι ἐπειδὴ ὁ Ἀρειος ἦταν μορφωμέ-νος καὶ ρήτωρ, ἡ διδασκαλία του διαδόθηκε ταχύτατα σ' ὅλη τὴν Ἀνα-τολὴ καὶ προκάλεσε σοβαρὸ κίνδυνον στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Τέλος γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ ἀνωμαλία αὐτή, ὁ Κωνσταντῖνος ἐκά-λεσε γιὰ τὴν 20 Μαΐου τοῦ 325 μ. Χ. ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τῆς αὐ-τοκρατορίας σὲ Σύνοδο, ἡ ὁποία θὰ ἐγινόταν στὴ Νίκαια τῆς Βιθυν-ίας. Ἐκεῖ συγκεντρώθησαν 318 πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' ὅλη τὴν Οἰκουμένη—δηλαδὴ τὸν τότε γνωστὸ κόσμον—καὶ ἡ σύνοδος ἐκείνη ὠνομάσθηκε: Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Τὴν ἑναρξί τῶν ἐργασιῶν ἐκήρυξεν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐσύστησε στὰ μέλη τῆς Συ-νόδου νὰ συζητήσουν τὰ θέματα μὲ ὁμόνοια καὶ ἀγάπη γιὰ νὰ εὐρεθῇ ἡ ἀλήθεια κατὰ τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα. Κατόπιν ἐμίλησαν οἱ ἐπί-σκοποι ἕνας—ἕνας μὲ τὴ σειρά, ὅπως γίνεται στὰ συνέδρια καὶ εἶπε ὁ καθένας ἐλεύθερα τὴ γνώμη του. Ἀπ' ὅλους διακρίθηκε ὁ Μέγας

Ἄθανάσιος ὁ ὁποῖος, μὲ θαυμαστὴ εὐγλωττία ἔρριξε ἕνα - ἕνα ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀρείου. Στὸ τέλος ἡ Σύνοδος κατεδίκασε τὴν αἵρεσι καὶ παραδέχθηκε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν πατέρα. Γιὰ νὰ πιστοποιηθῇ δὲ ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου, συντάξαν τὰ ὀκτὼ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

Ἀφοῦ ἐτελείωσαν οἱ ἐργασίες τῆς Συνόδου, ὁ Κωνσταντῖνος στὸν ἀποχαιρετιστήριο λόγο του συνέστησε στοὺς ἐπισκόπους νὰ ἐργασθοῦν μὲ μεγαλύτερη πίστι γιὰ τὴν ἐπικράτησι τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὁ καθένας ἀνεχώρησε γιὰ τὴν ἐπαρχία του.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. 2) Ἀντιγράψετε καὶ μάθετε τὰ ὀκτὼ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες κ.τ.λ.

11. Τὸ ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου

Ὁ Κωνσταντῖνος ὠφέλησε πολὺ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἡ βασιλεία του ἔχει μεγάλη θέσι στὴν παγκόσμιον ἱστορία. Μὲ τὴν προστασία του ὁ Χριστιανισμὸς ἐθριάμβευσε σ' ὅλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς καὶ ἄλλαξε τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου. Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀκολούθησαν τὰ κηρύγματα τοῦ Εὐαγγελίου. Πολὺ πάλι ἐβοήθησε τὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους στὴν Κωνσταντινούπολι. Δηλαδή ἀνάμεσα σὲ χῶρες ἑλληνικές. Ἔτσι ἰδρύθηκε στὴν Ἀνατολὴ ἕνα νέο καὶ μεγάλο κράτος χριστιανικὸ καὶ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος μας, πού εἶχε πέσει στὴν ἀφάνεια ἀπὸ τὴ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία, ἄρχισε νὰ ξαναζῇ. Ἐπειδὴ ἡ πρωτεύουσα τοῦ νέου αὐτοῦ κράτους ἦταν τὸ παλιὸ Βυζάντιο, ὠνομάστηκε: Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.

Ἡ Βυζαντινὴ λοιπὸν αὐτοκρατορία, μὲ κέντρο τὴν Κωνσταντινούπολι, ἔπαιξε μεγάλο ρόλο στὴν τύχη τοῦ κόσμου γιὰτὶ ἔσωσε τὸ Χριστιανισμὸ καὶ ἐδημιούργησε νέον πολιτισμὸ, τὸ Δεύτερον Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ. Τὸ 337, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐτοιμαζόταν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν, ἀσθένησε. Τότε ἐβαπτίσθη χριστιανός, κατόπιν ἐπέθανε καὶ ἐνταφιάστηκε στὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ Ἱστορία τιμώντας τὸ ἔργο του, τὸν ὠνόμασε «Μέγαν» καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἅγιο καὶ Ἰσαπόστολο. Ἡ μνήμη τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητέρας του, τῆς Ἁγίας Ἐλένης, εορτάζεται στίς 21 Μαΐου, ἡμέρα τοῦ θανάτου του.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ἐμπορεῖτε νὰ φανταθῆτε ποιά θὰ ἦταν ἡ κατάσταση στὸν κόσμον ἂν δὲν ἔρχόταν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. 2) Ἀναφέρετε τίς ὑπηρεσίες πού προσέφερε στὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὸν ἑλληνισμὸ. 3) Πληροφορίες γιὰ τὴν Ἁγία Ἐλένη, ἐντυπώσεις, ἀπορίες κ.τ.λ.

12. Μεγάλη μετανάστευσις τῶν λαῶν

Πρὶν πεθάνῃ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἔμοίρασε τὸ κράτος στοὺς τρεῖς γιουὺς του, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἦταν ἄξιος νὰ διατηρήσῃ τὸ κράτος ποὺ ἀνέλαβε νὰ διοικήσῃ. Γι' αὐτὸ ἄρχισαν γρήγορα ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐξοντώθηκε ὅλη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια: Ἀπ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐσώθηκε μόνον ὁ ἀνεψιὸς του ὁ Ἰουλιανός. Αὐτὸς ἅμα ἐγίνε αὐτοκράτωρ ὑπεστήριξε τὴν εἰδωλολατρικὴ θρησκεία, χωρὶς βέβαια ἀποτέλεσμα, γιατί ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε βαθεῖες ρίζες καὶ ὠνομάσθηκε Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Ἰουλιανὸς ἀναδείχθηκε ἄριστος αὐτοκράτωρ γιατί ἦταν ἱκανώτατος καὶ πολὺ μορφωμένος. Τοῦτον διαδέχθησαν μερικοὶ ἀνίκανοὶ αὐτοκράτορες καὶ τὸ κράτος ἔχανε πιά τὴ δύναμὶ του.

Οἱ Βησιγότθοι—γερμανικὸς λαὸς—ποὺ δὲν ἔπαιναν νὰ κάνουν ἐπιδρομὰς, βλέποντας τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχαν εἰσβάλει ὡς τὸ Δούναβι καὶ ἐδημιουργήθηκε μεγάλη ἀναστάσις. Τὴ μετακίνησιν αὐτὴ τῶν γερμανικῶν λαῶν ἡ Ἱστορία ὀνομάζει «Μεγάλη μετανάστευσις τῶν λαῶν». Ἀργότερα οἱ Βησιγότθοι μὴ μπορώντας ν' ἀνθέξουν στὸ χεῖμαρο τοῦ Ὀύννων, μιᾶς ἄγριας ἀσιατικῆς φυλῆς ποὺ εἶχε εἰσβάλει ἀπὸ τὴ Νότιον Ρωσίαν εἰς τὴν περιοχὴ τοῦ Δούναβη, ἐμπήκαν τρομαγμένοι εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, κάτω ἀπὸ τὸ Δούναβη. Ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ ἀλλ' ἐκεῖνοι παραβίασαν ἀργότερα τὴ συμφωνίαν καὶ ἤρθαν εἰς πόλεμον μὲ τὸ Ρωμαϊκὸν στρατό. Στὴ μεγάλη μάχην ποὺ ἐγίνε κοντὰ εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν (9 Αὐγούστου τοῦ 378), ἐνίκησαν οἱ Βησιγότθοι καὶ κατόπιν ἀπλώθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα. Ὁ κίνδυνος γιὰ τὴν αὐτοκρατορίαν ἦταν τότε μεγάλος. Εὐτυχῶς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 397 ἐγίνε αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἓνας ἱκανώτατος στρατηγός, ὁ Θεοδοσίος.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Ἰουλιανὸν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν. 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Βησιγότθους καὶ τοὺς Ὀύννους. 3) Ἀττίλας. 4) Ἐλεύθερες ἐργασίαι, ἀπορίαι.

13. Μέγας Θεοδοσίος

Ὁ Θεοδοσίος, γιὸς ὁμωνύμου στρατηγοῦ ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, εἶχε δεῖξει μεγάλη δρᾶσιν εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν. Μόλις ἐγκαταστάθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς αὐτοκράτωρ τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, ἄρχισε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Βησιγότθων, ποὺ εἶχαν ἀφηνιά-

σει, άλλοτε με πόλεμο κι άλλοτε με τὴν πολιτικὴν γιατί, ὅπως φαίνεται, ὁ στρατός του εἶχε τρομοκρατηθῆ. Τέλος, ἔπειτα ἀπὸ τέσσαρα χρόνια, οἱ Βησιγότθοι ὑποτάχθηκαν κι ἔγιναν ὑπήκοοι τοῦ κράτους του.

Τὸν καιρὸ πού ὁ Θεοδόσιος ἦταν ἀπησολημένος με τοὺς Βησιγότθους, στὴ Δύσι ὁ συγκλητικὸς Μάξιμος ἀνέτρεψε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοκράτορες Γρατιανὸ καὶ Οὐαλεντιανὸ Β΄ κι ἔγινε αὐτὸς αὐτοκράτωρ. Ὁ Θεοδόσιος ἦταν τότε στὴ Θεσσαλονίκη. Μόλις ἔμαθε τὰ νέα τῆς Δύσεως, ἐπέρασε με στρατὸ στὴν Ἰταλία, ἐνίκησε τὸ Μάξιμο καὶ τὸν ἐφόνευσε. Κατόπιν ἀποκατέστησε τὴν τάξι καὶ στὴ Δύσι κι ἔγινε κύριος ὅλου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἄν καὶ ἦταν ἀβάπτιστος ὁ Θεοδόσιος, ὑποστήριξε τοὺς χριστιανοὺς κι ἐφρόντισε ν' ἀνορθώσῃ τὴν Ὁρθοδοξία στὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ὁ ἀρειανισμὸς εἶχε γίνει τότε παντοδύναμος. Μόλις λοιπὸν ἐγύρισεν ἐκεῖ, ἀπεμάκρυνε τὸν ἀρειανὸ ἐπίσκοπο κι ἔβαλε στὴ θέσι του τὸ Γρηγόριο Θεολόγο. Τότε ἐφάνηκε μιὰ νέα αἵρεσις, τοῦ Μακεδόνιου. Αὐτὸς πάλι ἐδίδασκεν ὅτι τὸ Ἅγιο πνεῦμα δὲν εἶναι ὁμοούσιο με τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ κι ἐδημιουργήθηκαν νέες ἀνωμαλίες. Ὁ Θεοδόσιος ἐκάλεσε τότε τὸν ἀνώτερο κλῆρο σὲ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολι, τὸ 381 κι ἔλαβαν μέρος ὡς 250 μέλη. Ἡ Σύνοδος ἐκείνη, πού λέγεται Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἀφοῦ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴ τοῦ Γρηγορίου ὡς ἐπισκόπου, κατεδίκασε τὴν αἵρεσι τοῦ Μακεδονίου καὶ συμπλήρωσε τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως.

Γιὰ νὰ στερεώσῃ ὁ Θεοδόσιος τὸ Χριστιανισμὸ με διάταγμά του, τοῦ 392, κατάργησε ὅλες τὶς ἄλλες θρησκείες κι ἀνεγνώρισε μιὰ μόνο, τὸ Χριστιανισμὸ. Οἱ ναοὶ τότε τῶν εἰδωλολατρῶν ἐκλείσθηκαν, οἱ θυσίαι ἀπαγορεύθηκαν, οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες καταργήθηκαν, ἐκλείσθη δὲ καὶ τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Στὸ διωγμὸ αὐτὸ τῶν εἰδωλολατρῶν ἔπαιρνε μέρος κι ὁ στρατὸς κι ἐχυνόταν πολὺ αἷμα. Δυστυχῶς ἀπὸ τὸ πολὺ μίσος οἱ ἀμόρφωτοι χριστιανοὶ καὶ ἰδίως οἱ μοναχοί, ἐγκρέμιζαν τοὺς ἀρχαίους ναοὺς, κατέστρεφαν τ' ἀγάλματα κι ἄλλα σπουδαῖα ἔργα τέχνης κι ἔτσι ἐξημίωσαν πολὺ τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ. Ὡστόσο τ' αὐστηρὰ μέτρα τοῦ Θεοδοσίου ὠφέλησαν τὸ Χριστιανισμὸ, γιατί περιορίστηκε πολὺ ἡ εἰδωλολατρεία κι ἐπεκράτησε σ' ὅλο τὸ κράτος ἡ Ὁρθόδοξη πίστις.

Πρὶν πεθάνῃ ὁ Θεοδόσιος, ἐμοίρασε τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος στοὺς δυὸ γιουὺς του, τὸν Ἀρχάδιο καὶ τὸν Ὀνώριο. Ὁ Ἀρχάδιος, πού ἦταν μεγαλύτερος, ἐπῆρε τὸ Ἀνατολικὸ κράτος κι ὁ Ὀνώριος τὸ Δυτικὸ. Λίγον καιρὸ ἀπὸ τότε, ὁ Θεοδόσιος ἀπέθανε στὰ Μεδιόλανα τὸ

395 και για τὰ ἔργα του ὠνομάσθηκε Μέγας. Ἐκαὶ περίπου χρόνια ἀπὸ τότε, τὸ Δυτικὸ κράτος δὲν ἠμπόρεσε νὰ νικήσῃ τοὺς βαρβάρους λαοὺς (Γερμανοὶ, Φράγκοι Βάνδαλοι, κ. ἄ.), πού εἶχαν εἰσχωρήσει σ' αὐτὰ καὶ διαλύθηκε. Ἀπὸ τῆ διάλυσι τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἔγιναν τότε νέοι λαοὶ, οἱ Ἰταλοὶ, οἱ Γερμανοὶ, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἄγγλοι κ. ἄ. κα ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ ἰδρύθησαν τὰ σημερινὰ κράτη τῆς Δυτ. Εὐρώπης. Ἀντίθετα τὸ Ἀνατολικὸ κράτος παρ' ὅλες τὶς συμφορὰς πὺ ἔπαθε ἀπὸ τὴ μετανάστευσι τῶν λαῶν, γιὰ λόγους πὺ θὰ μάθωμε ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα, διατηρήθηκε ἐπάνω ἀπὸ χίλια χρόνια — ὅσπου δηλαδὴ ὑπετάγη στοὺς Τούρκους—κα ἔδοξάσθηκε.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Τ' αὐστηρὰ μέτρα τοῦ Θεοδοσίου κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἦσαν σύμφωνα μὲ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία; 2) Συγκρίνετε τὸ Μεγ. Κωνσταντῖνο μὲ τὸ Θεοδόσιο καὶ κάνετε τὶς παρατηρήσεις σας. 3) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. 4) Ἐκάμε καλὰ ὁ Θεοδόσιος πὺ ἔκλεισε τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ γιὰτί; 5) Ἐπανάληψις δευτέρου κεφαλαίου, διάφορες ἀπορίες. 6) Στὸ τετράδιο τῆς Ἱστορίας καταχωρήσετε τὰ σπουδαιότερα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ τὸ χρονολογικὸ πῖνακα τοῦ κεφαλαίου.

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

14. Ἀνατολικό Ρωμαϊκό κράτος

Τὸ Ἀνατολικό κράτος, ἂν καὶ εἶχε τὴν πρωτεύουσά του μακριὰ ἀπὸ τὴ Ρώμη, ἔξακολουθοῦσε νὰ λέγεται Ρωμαϊκό κράτος ἐπειδὴ ἡ διοικήσεις καὶ ὁ στρατὸς ἦσαν Ρωμαϊκά. Ὅλα δὲ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ κράτους ἐγράφοντο στὴ Λατινικὴ γλῶσσα καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν Ρωμαῖοι.

Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ κράτος στὴν πραγματικότητα ἦταν ἑλληνικό, γιὰτὶ οἱ χῶρες ποὺ περιελάμβανε ἀπὸ τὸ Δούναβι καὶ κάτω, ἦσαν ἑλληνικές. Ἐπίσης ἑλληνικὲς ἦσαν καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία μὲ τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη καὶ τὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὶς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἰδρύσει ἐκεῖ μεγάλα ἑλληνικὰ κράτη (βασίλειο τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου κτλ.). Στὴ διάδοσι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ἐβοήθησε πολὺ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ποὺ ἐδιδασκόταν στὴν ἑλληνικὴ καὶ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἦσαν γραμμένα στὴ γλῶσσα μας. Στὴν Ἀλεξάνδρεια, τὴν Ἀντιόχεια καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι, ἀρχηγοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν οἱ Πατριάρχες οἱ ὅποιοι εἶχαν στίς διαταγές τους πολλοὺς ἐπισκόπους καὶ πλῆθος ἀπὸ κάτωτέρους κληρικούς. Ἀκόμη σ' ὅλες τὶς μεγάλες πόλεις εἶχαν γίνει λαμπρὲς ἐκκλησίες, οἱ δὲ πιστοὶ ἔτρεχαν ἐκεῖ κατὰ χιλιάδες νὰ προσευχηθοῦν καὶ ν' ἀκούσουν τοὺς περίφημους ἱεροκήρυκες τῆς ἐποχῆς τους.

Γιὰ ὅλους λοιπὸν τοὺς παραπάνω λόγους, οἱ Ρωμαῖοι ἐσεβάσθησαν τὸν πολιτισμὸ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὴ γλῶσσα μας. Καὶ ὅπως ἦταν ἐπόμενο, τὸ Ἀνατολικό κράτος σιγά - σιγά ἄρχισε νὰ χάνη τὴ Ρωμαϊκὴ καταγωγὴ του καὶ νὰ ἐξελληνίζεται.

Στὸ τέλος ἔγινε ἐντελῶς ἑλληνικὸ μ' ἐπίσημη πιά γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴ καὶ ἔμεινε στὴν Ἱστορία μὲ τ' ὄνομα: Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία.

15. Ἑλληνικὴ παιδεία

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ ἑλληνικὴ παιδεία προώδευσε σημαντικὰ γιὰτὶ ἐπροστιάτευαν καὶ αὐτὴν, ὅπως καὶ

τῆ θρησκείᾳ, οἱ αὐτοκράτορες. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοὶ ἐδίδασκαν τότε τὰ παιδιὰ μέσα στὶς ἐκκλησίες καὶ στὰ μοναστήρια ἀνάγνωσι καὶ γραφή, γιὰ νὰ ἤμποροῦν νὰ διαβάζουν τὰ ἱερά βιβλία. Μὰ καὶ ἡ βαρύτερη μόρφωσις ἦταν ἐξαπλωμένη σ' ὅλα τὰ στρώματα καὶ πολλοὶ ἐμελετοῦσαν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς καὶ ἀντλοῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ τ' ἀγαθὰ τῆς σοφίας. Τῆ μόρφωσι αὐτῆ ἔδιναν οἱ φιλοσοφικὲς σχολὲς καὶ ἄλλα ἀνώτερα σχολεῖα. Τέτοια ἦσαν σὲ πολλὲς πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὴ Βηρυττό, στὴ Γάζα, στὴν Ἀντιόχεια καὶ πρὸ παντὸς στὴν Κωνσταντινούπολι, ἡ ὁποία εἶχε γίνει τότε τὸ μεγαλύτερο πνευματικὸ κέντρο. Ἐκεῖ ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ὁ Β', τὸ 425, ἴδρυσεν ἕνα ἀξιόλογο σχολεῖο, κάτι σὰν τὰ σημερινὰ Πανεπιστήμια καὶ τὸ ὠνόμασαν Πανδιδακτήριο. Γιὰ τὴν ἴδρυσί του πολὺ ἐβοήθησαν τὸν αὐτοκράτορα, ἡ ἀδελφὴ του Πουλχερία καὶ ἡ γυναῖκα του Ἀθηναῖδα, κόρη τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεόντιου. Πρὶν ἢ Ἀθηναῖδα γίνει αὐτοκράτειρα, ἐβαπτίσθη καὶ ὠνομάσθη Εὐδοκία.

Στὸ Πανδιδακτήριο λοιπὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐδίδασκαν περὶ τοὺς 30 καθηγηταὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ σοφοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπ' αὐτοὺς 10 ἐδίδασκαν ἑλληνικὴ ρητορικὴ καὶ φιλοσοφία.

Στὰ παραπάνω ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια ἐσπούδασαν μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ θαυμαστοὶ ἀνώτεροι κληρικοί. Ὅλοι αὐτοί, ἰδίως οἱ τελευταῖοι, ἀντλοῦσαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ σοφία ἀξιόλογα ἐπιχειρήματα νὰ καταπολεμοῦν τοὺς αἵρετικούς, πού ἦσαν ἐχθροὶ τῆς χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ν' ἀναπτύξετε τὶς μεγάλες ὠφέλειες, πού εἶχε ἡ πατρίδα μας ἀπὸ τὴ μεταβολὴ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους σὲ αὐτοκρατορία. 2) Συγκρίνετε τὰ τότε σχολεῖα, μέσα στὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ μοναστήρια μὲ τὰ σημερινά. 3) Νὰ φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν Εὐδοκία καὶ τὴν Πουλχερία. 4) Ἐντυπώσεις κλπ.

16. Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας

Στὶς μεγάλες φιλοσοφικὲς σχολὲς ἐφοίτησαν καὶ μερικοὶ ἄνδρες πού ἔγιναν ἀργότερα ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ἐφωτίσθησαν μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τὰ συγγράμματά τους ἐστερέωσαν τὶς ἀποφάσεις τῶν συνόδων καὶ ἐπολέμησαν τοὺς αἵρετικούς. Ἦσαν δὲ ὅλοι μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες, φημισμένοι γιὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου των καὶ ὠνομάσθησαν Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν: ὁ Μέγας Ἀθανά-

σιος, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Μέγας Ἀθανάσιος. Ἐγεννήθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ γονεῖς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἔδωκαν μεγάλη μόρφωση καὶ διακρίθηκε στὴν Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Ὅταν ἐκήρυσσε ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔγινε αὐτὸς Μητροπολίτης—ἦταν τότε 30 χρονῶν—καὶ διηύθυνε τὴ Μητρόπολι ἐκείνη 45 χρόνια. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως αὐτὸ ἐξωρίστηκε πέντε φορές ἀπὸ τοὺς Ἀρειανοὺς αὐτοκράτορας Ἰουλιανὸ καὶ Οὐάλλεντο. Μολαταῦτα εἶτε στὸ θρόνο εὐρισκόταν ὁ Ἀθανάσιος εἶτε στὴν ἐξορία, δὲν ἔπαυε νὰ πολεμᾷ τοὺς αἵρετικοὺς καὶ ἦταν ἀμειλικτὸς ἐχθρὸς τους. Στὸ τέλος, ἀπὸ τὰ πολλὰ βάσανα ἐπέθανε στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἐπειδὴ ὁ Ἀθανάσιος ἀγωνίσθηκε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ὀρθὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ὠνομάσθηκε «Μέγας καὶ στύλος τῆς Ὁρθοδοξίας».

Μέγας Βασίλειος. Ὁ Βασίλειος ἐγεννήθηκε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας καὶ ἐσπούδασε στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ Ἀθηνῶν, ὅπου ἐγνωρίσθηκε μὲ τὸ Γρηγόριο καὶ ἔγιναν φίλοι. Ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος στὴν πατρίδα του, τὴν Καισάρεια. Ἐκεῖ διακρίθηκε ὄχι μόνον ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ ἀλλὰ καὶ ὡς ἀληθινὸς τύπος ἐπισκόπου, πατέρας ὄλων, φίλος τῶν πτωχῶν καὶ ἀνεξάντλητος σ' ἐλεημοσύνες. Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων χριστιανῶν ὁ Βασίλειος, ἐπώλησε τὴν περιουσία του. Κατόπιν μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ καὶ ἄλλες δωρεές ἔκτισε τὸ περίφημο πτωχοκομεῖο, τὴ «Βασιλειάδα» ποῦ, καθὼς λέγεται, ἔμοιαζε μὲ πολιτεία. Τὸ ἴδρυμα αὐτὸ ἦταν ξενώνας καὶ ἐκεῖ εὕρισκαν ἄσυλο οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἄρρωστοι.

Καὶ ὁ Βασίλειος ἐπολέμησε τὸν Ἀρειανισμό καὶ μάλιστα μὲ θάρρος ἀλύγιστο. Περίφημη ἔμεινε ἡ ἀπάντησις ποῦ ἔδωκε στὸν ἀπεσταλμένο τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ Μόδεστο, ποῦ ἠθέλησε νὰ τὸν κάμῃ μὲ τὴ βία ν' ἀσπασθῇ τὸν Ἀρειανισμό. Στὸ τέλος ὁ Βασίλειος, ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους καὶ τὶς στερήσεις ἀπέθανε τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ 397, σὲ ἡλικία 50 χρονῶν καὶ γιὰ τὸ ἔργο του ὠνομάσθηκε «Μέγας».

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Ὁ Γρηγόριος εἶχε πατρίδα τὴν Νανζιανζὸ τῆς Καππαδοκίας καὶ ὅταν ἐμεγάλωσε ἐσπούδασε μὲ τὸ Βασίλειο στὴν Ἀθήνα. Ἄμα ἐτελείωσε τὶς σπουδές του καὶ ἐγύρισε στὴν Νανζιανζὸ, ἐχειροτονήθηκε παπᾶς ἀπὸ τὸν πατέρα του, ποῦ ἦταν ἐπίσκοπος. Κατόπιν σὲ πολλὰ μέρη ἐζήτησαν τὸ Γρηγόριο γιὰ ἐπίσκοπο, ἐπειδὴ ἦταν καλὸς ρήτωρ ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἠθέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν

ἐνορία του. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Κωνσταντινούπολι εἶχε πολὺ προοδεύσει ὁ Ἀρειανισμὸς — κι ἀπὸ τοὺς ναοὺς τῆς μόνο ὁ ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων εἶχε μείνει στοὺς Ὀρθοδόξους. Οἱ Ὀρθόδοξοι ἐκάλεσαν τότε τὸ Γρηγόριο στὴν Κωνσταντινούπολι νὰ ἐπαναφέρῃ μὲ τὴ διδασκαλία του, τοὺς Ἀρειανοὺς στοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ Γρηγόριος ἐδέχθηκε τὴν πρόσκλησι καὶ ἐπῆγε. Ἀπὸ τὸν Ἀμβωνα τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐκήρυξε τοὺς πέντε περίφημους λόγους του, μὲ τοὺς ὁποίους ἀπέδειξε τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὠνομάσθηκε γι αὐτὸ Θεολόγος.

Ἀργότερα συναντοῦμε τὸ Γρηγόριο ἐπίσκοπο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Στὴ Β' Οἰκομενικῇ Σύνοδο ἦταν πρόεδρος καὶ μὲ τὰ σοφὰ ἐπιχειρήματά του ἀπεστόμωσε τοὺς αἰρετικούς. Ὡς ἐπίσκοπος ἐργάσθηκε πολὺ καὶ κατώρθωσε νὰ θριαμβεύσῃ ἡ Ὀρθοδοξία. Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος εἶχε μαλακὸ καὶ ἥσυχο χαρακτῆρα καὶ δὲν ἀγαποῦσε τ' ἀξιώματα. Ἐπειτα τοῦ ἄρresαν ἡ ἡσυχία, ἡ προσευχὴ, ἡ μελέτη κι ὁ μοναχικὸς βίος. Γι' αὐτὸ, ἅμα εἶδε πὼς τὰ πράματα τῆς Ἐκκλησίας πᾶνε καλά, παραιτήθηκε ἀπὸ ἐπίσκοπος, ἐγύρισε στὴν πατρίδα του κι ἔμεινε σ' ἓνα ἐξοχικὸ κτῆμα. Ἐκεῖ ἔγραψε πολλὰ βιβλία καὶ τέλος ἀπέθανε, τὸ 391.

Ἰωάννης Χρυσόστομος. Ὁ Ἰωάννης καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια καὶ ἐφοίτησε στὴ σχολὴ τοῦ Λιβάνιου. Κατόπιν ἐχειροτονήθηκε παπᾶς στὴν Ἀντιόχεια κι ἐκεῖ ἐκήρυττε τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἦταν καλὰ μελετημένος κι εἶχε τὸ χάρισμα νὰ δμιλῇ μὲ γλυκύτητα, τὰ πλήθη τῶν πιστῶν συνωθοῦντο στὶς Ἐκκλησίες ν' ἀκοῦνε τὰ κηρύγματά του. Ὁ λόγος του ἐγοήτευε τοὺς χριστιανοὺς σὰν νὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ στόμα του χρυσάφι καὶ γι' αὐτὸ ὠνομάσθηκε Χρυσόστομος. Πολλοὶ τὸν παρομοίαζαν μὲ τὸν ἀρχαῖο ρήτορα Δημοσθένη.

Ἀργότερα ὁ Ἰωάννης διετέλεσε ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ὑπεστήριξε κι αὐτὸς ὅπως ὁ Βασίλειος μὲ θάρρος τὴν Ὀρθοδοξία κι ἴδρυσε διάφορα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Ἐπίσης μεγάλη προσπάθεια κατέβαλε νὰ ἐξυψώσῃ τὸν κλῆρο ποὺ τὸν ἤθελε μορφωμένο γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαιτήσεις τῆς Ἐκκλησίας. Τέλος, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν Ἀμβωνα ἤλεγχε τὴν πολυτέλεια καὶ κατέκρινε τὴν αὐτοκράτειρα Εὐδοξία, ἐξωρίσθηκε δυὸ φορὲς καὶ ἀπέθανε ἐξόριστος στὴν Ἀρμενία, τὸ 407 μ.Χ. Ἦταν τότε 60 χρονῶν.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ λέγονται «Τρεῖς Ἱεράρχαι».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερα γιὰ τὴ δρᾶσι τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία· 2) Ἀπορίες. 3) Θέμα: «Ἡ συμβολὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν στὴν ἑλληνικὴ παιδεία».

17. Ἰουστινιανός (527—565)

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔφθασε σὲ μεγάλῃ ἀκμὴ τὸν καιρὸ πού ἦταν αὐτοκράτωρ ὁ Ἰουστινιανός. Αὐτὸς διαδέχθηκε τὸν θεῖο του Ἰουστίνου πού τοῦ εἶχε δώσει καλὴ ἀνατροφή. Ὁ Ἰουστινιανός ἦταν

Εἰκ. 5. Ὁ Ἰουστινιανός καὶ ἡ ἀκολουθία του

ἑξαιρετὸς ἄνθρωπος μὲ σπάνια χαρίσματα, σωματικὰ καὶ ψυχικὰ καὶ εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη πείρα στὰ πράγματα τοῦ γράτους. Ὅταν ἔγινε αὐτοκράτωρ—ἦταν τότε 45 χρονῶν—ἐργαζόταν πολὺ καὶ ἐκοιμόταν πολὺ λίγο. Γι' αὐτὸ ὠνομάσθηκε καὶ «ἀκοίμητος». Ἡ μεγάλη ἀντοχὴ καὶ ἡ ἐργατικότης τὸν ἔκαμαν πολὺ συγκεντρωτικὸ καὶ ἐνήμερο σὲ ὅλα. Ἐξήταζε μὲ λεπτομέρεια ὅλα τὰ ζητήματα, παρακολουθοῦσε τίς δίκες καὶ ἐδέχετο σὲ ἀκρόασι ὅλον τὸν κόσμον. Ἐπειδὴ εἶχε πεποιοισθῆ πιὸ

πολύ στο γραφεῖο του, δὲν εἶχε τὴν πείρα τοῦ πολέμου, εἶχε ὅμως θαυμαστὴ ἱκανότητα νὰ ἐκλέγη τὰ κατάλληλα πρόσωπα, στὴν κατάλληλη θέσι. Δίκαια λοιπὸν λέγεται ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι περίοδος μεγάλων ὀνομάτων καὶ μεγάλων κατορθωμάτων.

Ὁφείλομε ὅμως νὰ παραδεχθῶμε ὅτι στὴν προσπάθεια τοῦ Ἰουστινιανοῦ ν' ἀνορθώσῃ τὸ κράτος του, πολὺ ἐβοήθησε ἡ γυναῖκα του Θεοδώρα ἢ ὁποία εἶχε ἐξαιρετικὴ εὐφυΐα καὶ ἰσχυρὴ θέλησι. Ἄν καὶ καταγόταν ἀπὸ πτωχὴ καὶ ταπεινὴ οἰκογένεια—ἦταν κόρη ἀρκοτροφου, ἴσως ἑνὸς Ἀκακίου ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ χορεύτρια στὸ θέατρο μὲ τὶς ἀδελφές της—τά σπάνια προτερήματα ποὺ εἶχε, ἔκαμαν τὸν Ἰουστινιανὸ νὰ τὴν πάρῃ γυναῖκα του καὶ ἔγινε πολῦτιμος σύντροφος καὶ σύμβουλος του.

Ὁνειρο τοῦ Ἰουστινιανοῦ μόλις ἦρθε στὰ πράγματα, ἦταν νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν ἀρχαία Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Πρῶτα ὅμως ἐφρόντισε νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ ἔδειξε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Γιὰ νὰ ἐξαφανίσῃ τελείως τὴν εἰδωλολατρεία, ἔκλεισε ὅλες τὶς σχολές ποὺ ἦταν στὰ κέντρα τῆς ἀρχαίας θρησκείας—περίφημη ἦταν ἡ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν—καὶ ἀνάγκασε τοὺς εἰδωλολάτρες νὰ γίνουν χριστιανοὶ μὲ τὴ βία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Ἦταν ἄξιος αὐτοκράτωρ ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ γιατί ; 2) Πληροφορίες γιὰ τὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴ δράσι της. 3) Ἐλευθέρως ἐργασίης, ἀπορίης.

12. Στάσις τοῦ Νίκα

Εὐρισκόμεθα στὶς ἀρχές τοῦ 532. Στις 13 Ἰανουαρίου ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε πάει στὸ Ἴπποδρόμιον, νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς ἀγῶνες. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐγίνονταν στὴν Κωνσταντινούπολιν ἀρματοδρομίες καὶ παραβγαίναν δυὸ ἀμάξια. Ὁ ὀδηγὸς τοῦ ἑνὸς ἀμαξιοῦ ἐφοροῦσε πράσινα ροῦχα καὶ ὁ ἄλλος γαλάζια. Οἱ θεατὲς εἶχαν καὶ αὐτοὶ διαιρεθῆ σὲ δυὸ μερίδες, ποὺ διακρίνονταν ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ ἀρματοδρόμου : σὲ Πράσινοὺς καὶ Γαλάζιοὺς ἢ Βενετούς. Μὲ τὸν καιρὸ οἱ μερίδες ἐγίναν κόμματα καὶ ἀνακατεῦνταν στὴν πολιτικὴν. Οἱ Πράσινοι ποὺ φαίνεται νὰ ἦσαν μισητοὶ στὴ Θεοδώρα, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ νὰ παύσῃ ὠρισμένους ὑπουργοὺς του. Ἐπειδὴ ἡ αἴτησις τους δὲν ἔγινε δεκτὴ, ἐπαναστάτησαν καὶ ἀγνωστον πῶς, κατώρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Γαλάζιοὺς. Ὅλοι τότε ἐσκορπίσθησαν στὴν πόλιν καὶ ἐξεσήκωσαν τὸ λαὸ σ' ἐπανάστασι. Ὁ φανατισμένος χόλος ἔβαλε φωτιὰ στὴ Βουλὴν καὶ ἀπὸ τὸν ἀέρα ἡ φωτιὰ ἀπλώθηκα

καὶ κήκε μέρος ἀπὸ τὴν πόλι. Ἐκάηκε μάλιστα κι ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, πὸ εἶχε γίνει ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Μέσα ἀπὸ τὶς φλόγες καὶ τὸν πάταγο τῶν σπιτιῶν πὸ ἐπεφταν ἀκούονταν παντοῦ οἱ κραυγές τοῦ ἐπαναστατημένου ὄχλου « νίκα, νίκα », γιὰ αὐτὴ τῆ λέξι εἶχαν γιὰ σύνθημα οἱ ἐπαναστάτες. Γι' αὐτὸ ἡ στάσις ἐκείνη ὠνομάσθηκε στὴν Ἱστορία: « **Στάσις τοῦ Νίκα** ». Ἐπὶ τέσσερες ἡμέρες ἡ πόλις ἦταν στὴ διάθεσι τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Ἰουστινιανός, ἡ Θεοδώρα, ὁ Βελισσάριος κι ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι

Εἰκ. 6. Ὁ Βελισσάριος λαμβάνει ἐντολὴ νὰ καταστείλῃ τὴ στάσι.

τοῦ κράτους, ἦσαν κλεισμένοι στὸ παλάτι καὶ δὲν ἤξεραν τί νὰ κάμουν. Τὴ νίκα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴ—ἦταν 18 Ἰανουαρίου—ὁ Ἰουστινιανὸς φοβισμένος ἀπὸ τὴν κατάστασι, ἐκάλεσε τοὺς συνεργάτες του καὶ τοὺς εἶπε πῶς ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμὴ ἐσηκώθη ἡ Θεοδώρα καὶ τοῦ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια, πὸ ἔμειναν ἀθάνατα στὴν Ἱστορία: « **Κι ἂν ἡ φυγὴ εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ σωθοῦμε, πάλι πρέπει νὰ μείνωμε γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθηκε γιὰ νὰ πεθάνῃ** ». Καὶ συνεχίζοντας τοῦ ὑπενθύμισε τὸ ἀρχαῖο λόγιον: « **Κάλλιον ἐντάφιον εἶναι ἢ βασιλεία** ». Δηλαδὴ καλύτερα εἶναι νὰ πεθάνῃ κανεὶς βασιλιάς. Στὰ θαυραλέα

αὐτὰ λόγια ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐτόλμησε νὰ φέρῃ ἀντίρρηση. Ἀποφασίστηκε λοιπὸν νὰ μείνουν καὶ διέταξε τὸ Βελισσάριο καὶ τοὺς ἄλλους ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, νὰ καταστείλουν τὴν ἐπανάστασι μ' ὁποιαδήποτε θυσία.

Τὸ πρῶτ' τῆς Κυριακῆς οἱ ἐπαναστάτες ἐμαζεύθησαν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ὑπατίου, ποὺ τὸν εἶχαν ἀνακηρύξει αὐτοκράτορα. Ἐκεῖ σὲ λίγο ἔφθαναν κι οἱ βουλευτές, ποὺ ἀντιπολιτεύονταν τὸν Ἰουστινιανό. Κατόπιν ὁ ὄχλος μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ὑπάτιο ἐχύθηκε στοὺς δρόμους. Πολλοὶ τότε ἐπρότειναν νὰ τραβήξουν γιὰ τὸ παλάτι. Ἐὰν ἐγίνετο αὐτὸ ἡ βασιλικὴ φρουρά, ποὺ εἶχε δειλιάσει, θ' ἀνοίγε τις πόρτες, θὰ ἔπιαναν τὸν Ἰουστινιανὸ κι ἡ ἐπανάστασις θὰ ἐπικρατοῦσε. Εὐτυχῶς ὅμως γι αὐτὸν ὁ Ὑπάτιος μὲ τοὺς βουλευτῆς ἔκαμαν τὸ σφάλμα νὰ ὀδηγήσουν τὸν ὄχλο στὸν Ἰππὸδρομο. Μόλις ὅμως ἐμπῆκαν στὸν ἀπλόχωρο Ἰππὸδρομο ὁ Βελισσάριος τοὺς ἐκύκλωσε μὲ γυμνασμένους πιστοὺς στρατιῶτες. Τὸ πλῆθος ἀπὸ τὸ συνωστισμὸ ἔπαθε πανικὸ κι ὁ στρατὸς ἔσφαζε ἀλύπητα. Ἐσφάγησαν ὡς 30.000 ἄνθρωποι. Ἔτσι ὁ Βελισσάριος κατώρθωσε νὰ σβῆσῃ τὴν ἐπανάστασι κι ὁ Ἰουστινιανὸς ἔμεινε αὐτοκράτωρ.

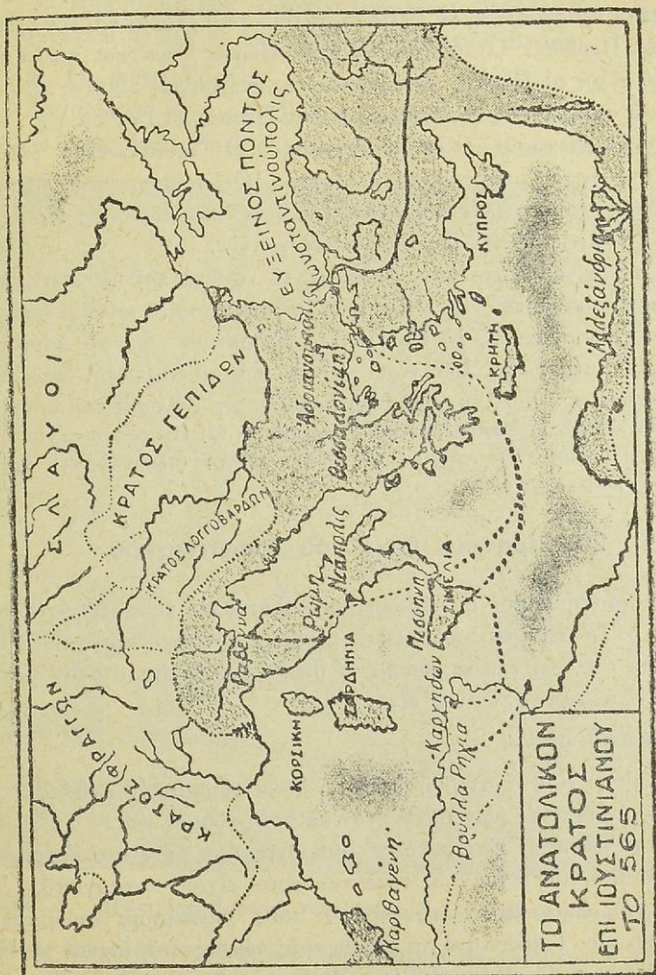
ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Ἐμπροσθε νὰ κατασταλῇ ἡ ἐπανάστασις χωρὶς ἀνθρωποσφαγή ; 2) Ζωγραφίστε εἰκόνες ἀπὸ ἐπεισόδια τοῦ μαθήματος. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες κλπ.

19. Πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Ἀφοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠσύχασε ἀπὸ τὴν στάσι τοῦ Νίκα κι ἀσφαλίσθηκε ἀπὸ τοὺς Πέρσες μὲ εἰρήνη τὸ 532, ἔβλεπε σὲ ἐνέργεια τὸ πολιτικὸ του πρόγραμμα νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν Ἀρχαίᾳ Ρωμαϊκῇ Αὐτοκρατορίᾳ. Πρῶτα—πρῶτα ἔστειλε τὸ Βελισσάριο μὲ στρατὸ στὴν Ἀφρικὴ νὰ ὑποτάξῃ μία ἄγρια φυλὴ, τοὺς Βανδάλους. Σκληρὲς μάχες ἐγίναν τότε στὴν περιοχὴ τῆς Τύνιδας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βανδάλων. Στὸ τέλος ὁ Βελισσάριος διέλυσε τὸ Βανδαλικὸ στρατό, ποὺ εἶχε πάρει στὴν Ἀφρικὴ τὴ θέσι τῶν Καρχηδονίων καὶ ἔφερε τὸ βασιλεῖα τοὺς Γέλμερο αἰχμάλωτο στὴν Κωνσταντινούπολι, τὸ 533. Γιὰ ν' ἀσφαλισθῇ ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀπὸ τοὺς Ἰθαγενεῖς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε ἀργότερα μεγάλα ὀχυρωματικὰ ἔργα. Ἐρείπια ἀπ' αὐτὰ σώζονται σήμερα στὴν Τύνιδα καὶ στὴν Ἀλγερία.

Ἐπειτα ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε τὸ Βελισσάριο νὰ ὑποτάξῃ ἕναν ἄλλο λαὸ ἄγριο καὶ πολεμικὸ, τοὺς Ὀστρογόθους, ποὺ εἶχαν καταλάβει τὴν Ἰταλία. Ὁ Βελισσάριος κατάλαβε πρῶτα τὴ Σικελία ποὺ

ὑπῆρχαν πολλοὶ Ἕλληνες καὶ κατοπιν ἐπέρασε στὴν Ἰταλία. Ἐπειτα ἀπὸ σκληρὰς μάχης, ποὺ ἐκράτησαν πολὺν καιρὸ, ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ἐμπῆκε νικητὴς στὴ Ρώμη, στὰ τέλη τοῦ 536.

Εἰκ. 7. Τὸ Ἀνατολικὸ κράτος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ

Ἄμα ὅμως οἱ Πέρσες εἶδαν πὼς ὁ Βελισσάριος, ποὺ πολὺ τὸν ἐφοβόταν, εἶχε ἀπασχοληθῆ μετὰ τὸ στρατὸ του στὴν Ἰταλία, παρέβη-

σαν τὴν «αἰωνία εἰρήνη» πού εἶχαν ὑπογράψει κι ἄρχισαν τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἐμπῆκαν μάλιστα εὐκόλα στὴ Συρία κι ἔκαμαν μεγάλη ζημιὰ στὸν τόπο. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀναγκάστηκε τότε ν' ἀνακαλέσῃ τὸ Βελισσάριο ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τὸν ἔστειλε κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Πέρσες ἐκράτησε πολλὰ χρόνια. Στὸ τέλος οἱ Πέρσες ἐνίκηθησαν κι ὑπέγραψαν εἰρήνη, τὸ 562.

Ἐνῶ συνεχιζόταν ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Πέρσες, οἱ Γότθοι τῆς Ἰταλίας εὐρῆκαν εὐκαιρία κι ἐπανεστάτησαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε ἐκεῖ τὸ στρατηγὸ Ναρσῆ μέ πολὺ στρατό. Ὁ Ναρσῆς, πού ἦταν κι αὐτὸς ἄξιος στρατηγός, ἐνίκησε τοὺς Γότθους, κατάλαβε ὅλη τὴν Ἰταλία καὶ τὴν προσάρτησε στὸ Βυζαντινὸ κράτος.

Μὲ τίς κατακτήσεις πού ἐμάθαμε, τὸ ὄνειρο τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔγινε πραγματικότητα. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία κατεῖχε τώρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνατολή, τὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο ὡς τὸ Δούναβη, τὴν Ἰταλία, μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ τὴ Βόρειο Ἀφρική, ὅπως δείχνει ὁ χάρτης τοῦ βιβλίου. Ἦταν ἡ μεγαλύτερη δύναμις τοῦ κόσμου.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Τύνις, Ἀλγερία (Γεωγραφία). 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Βανδάλους καὶ τοὺς Ὀστρογότθους. 3) Αἰωνία εἰρήνη (πληροφορίες). 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες.

20. Εἰρηνικά ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Στὸ διάστημα πού οἱ στρατηγοὶ ἐπολεμοῦσαν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκανε καὶ μεγάλα εἰρηνικά ἔργα πού ἐλάμπρυναν τὴ βασιλεία του κι ἀφῆκαν τ' ὄνομά του ἀθάνατο στὴν Ἱστορία. Σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι :

α) Ἡ Νομοθεσία.

Οἱ νόμοι, πού εἶχαν βγῆ ὡς τότε, ἦσαν σκορπισμένοι σὲ διάφορα βιβλία κι οἱ δικαστὲς ἐδυσκολεύονταν νὰ τοὺς εὗρουν καὶ νὰ δικάσουν σύμφωνα μ' αὐτοὺς. Ἐπικρατοῦσε μάλιστα τόση σύγχυσις, ὥστε δὲν ἤξεραν ποιοὶ νόμοι ἴσχυαν ὡς τότε καὶ ποιοὶ εἶχαν καταργηθῆ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὥρισε μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς καλύτερους νομομαθεῖς μὲ πρόεδρο τὸν Τριβωνιανὸ νὰ βροῦν τοὺς νόμους πού ἴσχυαν καὶ νὰ τοὺς γράψουν σὲ ἰδιαίτερα βιβλία. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐργάστηκε ἔξι χρόνια. Ἐτακτοποίησε λοιπὸν ὅλους τοὺς νόμους κι ἔφτιασε στὴ Λατινικὴ γλῶσσα τὴ νέα Νομοθεσία, τὸ περίφημο Ρωμαϊκὸ ἀστικὸ δίκαιο. Ἐπειδὴ τότε λίγοι ἤξεραν Λατινικά, γρήγορα ἡ Νομοθεσία μεταφράσθηκε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἔτσι οἱ δικαστὲς ἤμποροῦσαν

νά εὐρίσκουν πιδ εὐκόλα τοὺς νόμους πού ἤθελαν κι ἔκαναν καλὰ τῆ δουλειά τους. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἦταν πολὺ χρήσιμο καὶ γιὰ τοὺς νέους πού ἐσπούδαζαν νομικά.

Ἡ Νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἀθάνατο ἔργο καὶ τῆ μεταχειρίζονται ἀκόμη σ' ὅλα τὰ δικαστήρια τοῦ κόσμου.

β) Ἡ Ἁγία Σοφία.

Μεγαλύτερο ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ ναὸ αὐτό, ὅπως ἐμάθαμε, τὸν κατασκεύασε γιὰ πρώτη φορά

Εἰκ. 8. Ἐξωτερικὴ ἀπομυκ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως εἶναι σήμερα.

ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ τὸν ἐτελειοποίησε τὸ παιδί του ὁ Κώνστας. Ἄμα ἐξωρίσθηγε ὁ Χρυσόστομος, ἐκάη ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ πάλι ξανακτίσθηγε. Στὴ Στάσι τοῦ Νίκα ἐκάηγε γιὰ δεύτερη φορά. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεράσισε νὰ ξανακτίσῃ τὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀλλ' αὐτὴ τῆ φορά νὰ γίνῃ ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τοῦ κόσμου. Τὸ ἔργο ἀνέ-

θεσε στους δυο φημισμένους αρχιτέκτονες **Ἀνθέμιο** καὶ **Ἰσίδωρο**. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐτοιμάσθηκε ὁ χώρος καὶ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τὰ καλύτερα ὕλικά ποῦ ὑπῆρχαν, ἀρχισε ἡ ἀνοικοδόμησις. Ἐκεῖ ἐργάστηκαν οἱ καλύτεροι τεχνίτες τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὡς δέκα χιλιάδες ἐργάτες. Τὶς ἐργασίες συχνὰ ἐπέβλεπε καὶ ὁ ἴδιος αὐτοκράτωρ καὶ ἔδινε ὁδηγίες. Ὑστερα ἀπὸ ἕξι χρόνια ὁ ναὸς ἦταν ἐτοιμος.

Ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς Ἁγίας Σοφίας περνᾷ τὰ ὅρια τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τόση τέχνη εἶχε γίναι, ὥστε στὰ ἐγκαίνια ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπὸ τὸ μεγάλο του ἐνθουσιασμὸ ἀνεφώνησε; «**Νενίκηκά σε Σολομών**». Ἦθελε μ' αὐτὸ νὰ εἰπῇ ὅτι ὁ ναὸς του ἔγινε καλύτερος ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Σολομώντος στὰ Ἱεροσόλυμα, στὴν τέχνη καὶ στὸν πλοῦτο.

Στὸ πέρασμα τῶν χρόνων ἡ Ἁγία Σοφία ὑμνήθηκε ἀπὸ τοὺς ποιητὲς καὶ παραδόθηκε μὲ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια στους θρύλους. Ἐγνώρισε ὅλους τοὺς θριάμβους καὶ τὶς δόξες τοῦ ἔθνους μας ἀλλά... καὶ τὰ ἀτυχήματά του. Κάτω ἀπὸ τοὺς ὀλόφωτους θόλους της κλείνονται τὰ ὄνειρα τῆς πολυπαθῆς φυλῆς μας. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὑψηλὸ νόημα τῆς θρησκείας μας.

Ἀπὸ τοῦ 1453 ἡ Ἁγία Σοφία ἔγινε τζαμί. Τώρα ὅμως τελευταῖα οἱ Τούρκοι ἀπὸ μεγάλο σεβασμὸ στὸ ἀθάνατο αὐτὸ μνημεῖο, τὴν ἔκαμαν **μουσεῖο Βυζαντινῆς τέχνης** καὶ φροντίζουν γιὰ τὴ συντήρησή της.

β) Ἄλλα ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε καὶ ἄλλους ναοὺς στὴν Κωνσταντινούπολι, στὴν Ἐφεσσο, στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς ἀπέραντης αὐτοκρατορίας του. Ἀκόμη ἴδρυσε σχολεῖα, λουτρά, ξενῶνες, νοσοκομεῖα, ὑδραγωγεῖα, μεγάλες γέφυρες καὶ ἄλλα ἔργα πολιτισμοῦ. Σπουδαῖα πάλι εἶναι τὰ μεγάλα ὀχρωματικὰ ἔργα, ποῦ ἔκανε ὁ Ἰουστινιανὸς σ' ὅλα τὰ σύνορα καὶ ἀσφάλισε τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Ἀλλὰ τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἔχουν τέλος. Ὁ ἴδιος ἐφρόντισε γιὰ τὴν ἀνάπτυξι τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ οἱ ἄνθρωποι τότε ἐπλοῦτισαν. Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε γίναι κέντρο παγκοσμίου ἐμπορίου. Ἐτσι ἐβελτιώθηκαν πολὺ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ ἠμπόρεσε ν' ἀνταποκριθῇ στὰ τεράστια ἔξοδα ποῦ εἶχε. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνασυγκρότησις τοῦ κράτους ὀφείλεται ἰδίως στὸν ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν **Ἰωάννη Καππαδόκη**, ποῦ ἦταν ἰκανώτατος οἰκονομολόγος καὶ πρακτικὸς πολιτικὸς.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἔγινε στὸ κράτος ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης πὸς τότε ἦταν γνωστὴ μόνο στὴν Κίνα. Ἐπειδὴ οἱ Κινέζοι ἀπαγόρευαν αὐστηρὰ τὴν ἐξαγωγή σπόρου μεταξοσκώληκα ἀπὸ τὴν πατρίδα τους, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε στὴν Κίνα δύο Ἑλληνες ἱεραποστόλους. Ἐκείνοι ἐπῆγαν στὸν προορισμὸ τους, ἔκρυψαν στὰ ραβδιά τους σπόρο μεταξοσκώληκα, τὸν ἔφεραν στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἐδίδαξαν πῶς βγαίνει τὸ μετάξι. Ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξιοῦ ἔγινε γρήγορα γνωστὴ σ' ὅλο τὸ κράτος καὶ ἄφηγε πολλὰ κέρδη γιὰ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα τότε ἦσαν πανάκριβα. Πολλὲς πόλεις καὶ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ὅπως ἡ Πάτρα, ἡ Κόρινθος, ἡ Θήβα καὶ ἄλλες, ἀπέκτησαν τότε ἐργοστάσια μεταξουργίας καὶ ἐπλούτισαν.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ἱστορία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὰ τόσα ἔργα του, πὸς ἀναφέραμε, πολεμικὰ καὶ εἰρηνικὰ καὶ ἄλλα πολλὰ πὸς μένουν ἄγνωστα, γιὰ τὸν εἶναι εὐκόλο νὰ γραφοῦν καὶ ἰδιαίτερα ἡ συμβολὴ του γιὰ τὴν ἐξέλιξι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅλ' αὐτὰ, τὸν ἔκαμαν ἀθάνατο. Ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ θεωρεῖται ἡ λαμπρότερη ἀπ' ὅσες ἀναφέρει ἡ Ἱστορία στὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὠφέλησαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ πῶς ; 2) Ναὸς τοῦ Σολομῶντος καὶ Ἁγία Σοφία (πληροφορίες καὶ εἰκόνες). 3) Ἐπανάληψις τρίτου κεφαλαίου διάφορες ἀπορίες, εἰκόνες, ἐλεύθερες ἐργασίες. 4) Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ὁ χρονολογικὸς πίνακας τοῦ κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ

21. Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐφάνηκαν ἀνίκανοι ὄχι μόνο νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο του, ἀλλὰ οὔτε κἂν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους γιατί εἶχαν ν' ἀντιμετωπίσουν πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς ἐχθροὺς: Πρῶτοι οἱ Λογγοβάρδοι ἢ Λομβαρδοί, λαὸς βάρβαρος, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Δούναβι, ὅπου εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, κατέλαβαν τὴ Βόρειο Ἰταλία καὶ ἰδρυσαν τὸ Λομβαρδικὸ κράτος.

Κατόπιν οἱ Ἄβαροι, λαὸς Μογγολικῆς καταγωγῆς, πολὺ βάρβαρος καὶ ἄγριος πού εἶχε ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀσία, ἐγκατεστάθησαν στὴν περιοχὴ τοῦ Δούναβι, πού ἦσαν πρῶτα οἱ Λογγοβάρδοι. Ἀφοῦ ὑπέταξαν τοὺς γύρω λαοὺς, ἰδρυσαν μεγάλο κράτος, πού ἔφθανε ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο Πόντο ὡς τὴν Οὐγγαρία. Ὁ βασιλιάς τους ἐλεγόταν Χαγάνος.

Ἐπίφοβοι πάλι ἦσαν οἱ Σλάβοι, πού κατοικοῦσαν τότε ἀπὸ τὴ σημερινὴ Πολωνία ὡς τὰ Οὐράλια ὄρη καὶ ἦσαν βοσκοὶ καὶ ἀγρότες. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μέρος ἀπὸ τοὺς Σλάβους κατέβηκε νοτιώτερα καὶ ἐγκατεστάθηκε κοντὰ στὸ Δούναβι. Ὡστόσο οἱ Σλάβοι δὲν ἦσαν ὄργανωμένοι καὶ πολεμικὸς λαός, ὅπως οἱ Γότθοι καὶ οἱ Οὐννοι. Γι αὐτὸ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἰδρύσουν δικὸ τους κράτος καὶ ἦσαν ὑπόδουλοι στοὺς ἄλλους ἰσχυροὺς λαοὺς.

Τέλος στ' ἀνατολικά σύνορα ἦταν ἄλλος ἐχθρός, οἱ Πέρσες. Αὐτούς, ὅπως ἐμάθαμε, τοὺς εἶχε κατακτήσει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀλλὰ τὸ 250 μ. Χ. εἶχαν γίνει πάλι ἰσχυρὸ κράτος. Ἐπειδὴ οἱ Πέρσες ἦσαν κάπως πολιτισμένοι, εἶχαν καλὴ διοίκησι καὶ ἰσχυρὸ στρατό, ἔγιναν οἱ πιὸ ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι εὐρισκόταν τὸ Βυζαντινὸ κράτος, ὅταν τὸ 610 ἔγινε αὐτοκράτωρ ὁ Ἡράκλειος. Τότε μάλιστα οἱ Πέρσες ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβαν τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη. Μόλις ἐμπῆκαν στὰ Ἱεροσόλυμα δὲν ἔφθανε πού τὰ ἐλεηλάτησαν, παρὰ ἐπῆραν τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ τὸν ἐπῆγαν στὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους των. Ἄλλος πάλι περσικὸς στρατὸς ἐμπῆκε στὴ Μ. Ἀσία, ἔφθασε ὡς τὴ Χαλκηδόνα ἀντίκρου στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἀπειλοῦσε σοβαρὰ τὴν Πρωτεύουσα.

Ὁ κίνδυνος αὐτὸς ἔφερε τὸν Ἡράκλειο σὲ δύσκολη θέσι γιατί οὔτε γυμνασμένο στρατὸ εἶχε καὶ τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους, ἀπὸ τὴν κακοδιοίκησι τῶν προκατόχων του, ἦσαν ἀδειανά. Λέγεται πὺς ἐσκέφθηκε νὰ πάη στὴν Καρχηδόνα νὰ τὴν κἀνη πρωτεύουσα τοῦ Κράτους του ἀλλὰ τὸν ἐμπόδισε ὁ Πατριάρχης Σέργιος. Ἔτσι ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ στὴν Κωνσταντινούπολι. Ἐπεδόθηκε λοιπὸν μὲ γρήγορο ρυθμὸ νὰ ὀργανώσῃ τὸ κράτος γιὰ τὴν ἄμυνα. Ἐπειδὴ, ὅπως εἶπαμε ἔλειπαν τὰ χρήματα, ὁ Σέργιος ἔθεσε στὴ διάθεσι τοῦ αὐτοκράτορα ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῶν ναῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν, ἔκοψε χρήματα καὶ ὀργάνωσε στρατό. Γιὰ νὰ φανατίσῃ ὁ Ἡράκλειος τὸ στρατὸ του, ἐξήγησε ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦταν θρησκευτικὸς νὰ πάρουν πάλι τὸν τίμιο Σταυρὸ ἀπὸ τοὺς Πέρσες. Κι' ἦταν κατάλληλος νὰ θερμάνῃ τὰ πλήθη ὁ Ἡράκλειος, γιατί δὲν ἦταν μόνο πιστὸς καὶ φανατικὸς χριστιανὸς ἀλλὰ καὶ δυνατὸς ψυχολόγος. Μαζὶ του εἶχε πάντοτε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

Πρὶν ἐκστρατεῦσαι ὁ Ἡράκλειος κατὰ τῶν Περσῶν, ἔπροπε ν' ἀσφάλισῃ τὰ νῶτα του. Γι' αὐτὸ ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Σλαῦους καὶ ἐπέτρεψε σὲ μερικὸς ἀπ' αὐτοὺς, τοὺς Σέρβους, νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴ σημερινὴ Σερβία. Ἄλλῃ εἰρήνη πάλι ἔκαμε μὲ τοὺς Ἀβάρους.

Ἀφοῦ ὅλα πιά ἦσαν ἔτοιμα, ἀφῆκε στὴν Κωνσταντινούπολι ἀντιπροσώπους τοῦ τὸν Πατριάρχη Σέργιο καὶ τὸν Πρωθυπουργὸ Βῶνο. Κατόπιν φορῶντας ἀπλᾶ φορέματα, σὰ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ἐπῆγε στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐγονάτισε μπροστὰ στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ μὲ δάκρυα τὴν παρακάλεσε νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὑστερα, ἐνῶ ἀκολουθοῦσαν πίσω του ὁ Πατριάρχης μὲ τὸ λαό, ἐπῆγε στὴν παραλία, ἐμπῆκε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ στόλου καὶ μὲ τὴν εὐχὴ ὄλων ἔφυγε μὲ τὸ στρατὸ του. Ἦταν ἄνοιξις τοῦ 622.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐπῆγε νὰ κτυπήσῃ τοὺς Πέρσες, ποὺ ἦσαν ἀντίχου στὴν Χαλκηδόνα παρ' ἀποβιβάσθηκε στὴν Κιλικία νὰ τοὺς κτυπήσῃ ἀπὸ πίσω. Ὅπως ὑπελόγιζε ὁ Ἡράκλειος ἔτσι καὶ ἐγινε. Μόλις ἐβγήκε στὴν Κιλικία καὶ προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, οἱ Πέρσες, ποὺ ἦσαν στὴν Χαλκηδόνα, γιὰ νὰ μὴν αἰχμαλωτισθοῦν, ὑπεχώρησαν. Στὸ τέλος ἐνικήθησαν καὶ ἄδειασαν ὅλη τὴ Μ. Ἀσία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Συναντήσαμε ἄλλοι τοὺς Πέρσες καὶ τί γνωρίζετε αὐτούς; (πληροφορίε:) 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Ἡράκλειο. 3) Ζωγραφεῖτε εἰκόνες γιὰ τὰ κυριώτερα ἐπεισόδια. 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἐτυπώσεις, ἀπορίε.

22. ΟΙ Ἀβαιοι πολιορκοῦν τὴν Κων)πολι

Ἐνῶ δὲ Ἡράκλειος, σὰν ἄλλος Ἀλέξανδρος, ἐμπῆκε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἀρμενίας στὴν Περσία, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀντιπερισπασμὸ συννεοήθηκε μὲ τοὺς Ἀβάρους καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τὴν ξηρὰ καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐγύρισε πίσω, ὅπως ἐπερίμενε ὁ Χοσρόης, γιὰτι εἶχε πεποίθησι στὴν ἰκανότητα τοῦ Πατριάρχου. Ἔστειλε μόνο ὡς ἐνίσχυσι 22 χιλιάδες στρατὸ καὶ αὐτὸς ἔμεινε στὴν Περσία νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποστολὴ νέων περσικῶν δυνάμεων στὴν Κωνσταντινούπολι.

Ὁ γενναῖος Πατριάρχης, ἀφοῦ προετοίμασε τὸ λαὸ, ἐκάλεσε ὄλους ν' ἀγωνισθοῦν μὲ θάρρος καὶ τοὺς ἐβεβαίωσε ὅτι ἡ Θεοτόκος δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε ἀβοήθητους. Ὁ λαὸς ἐνθουσιάστηκε καὶ μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ὤρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Λέγεται πὼς ἐκεῖ ποὺ ἐπολεμοῦσαν, εἶδαν μιὰ μαυροφύρα γυναῖκα ἐπάνω στὰ τεῖχη νὰ πηγαίνει μπροστὰ καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇ. Ἦταν ἡ Παναγία! Στὸ τέλος ἀπὸ τίς πολλὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων οἱ Ἀβαιοι ἐκλονίσθησαν. Τὸ σπουδαιότερο ἦταν ποὺ μιὰ τρομερὴ θύελλα κατέστρεψε σὲ μιὰ νύκτα ὄλα σχεδὸν τὰ πλοῖα τῶν Ἀβάρων καὶ οἱ περισσότεροι ἐπνίγηκαν. Τέλος ὁ βασιλεὺς τοῦ Χαγάνου περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ 626, ἀφοῦ ἔκαμε καὶ ἄλλες ἀπόπειρες νὰ καταλάβῃ τὴν πόλι, ἀναγκάστηκε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγῃ σὲ κακὰ χάλια (626 μ. Χ.).

Ἔτσι ἡ πόλις ἐσώθηκε. Ἀμέσως ὁ λαὸς ἐμαζεύτηκε στὸ ναὸ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Ὑπέρομο στρατηγὸ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς «Πόλης» του.

Ἐκεῖ ἔψαλλαν ὄρθιοι τὸν «Ἀκάθιστο ὕμνο» καὶ ἡ μυσταγωγία ἐκράτησε ὄλη τὴ νύκτα.

Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος ἢ Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 αἶνους, ὅσα εἶναι τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ ψάλλεται πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, ποὺ ἔσωσε τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους. Ἀνὰ 6 αἶνοι ψάλλονται τὸ βράδυ τῆς Παρασκευῆς, κατὰ τίς τέσσερες πρῶτες ἑβδομάδες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καὶ τὴν Παρασκευὴ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος ψάλλεται δλόκληρος.

Καὶ τὰ πλήθη τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν ἀκοῦνε τότε στοὺς ναοὺς τὸ ὄραϊο αὐτὸ τροπάριο, ἀφιερωμένο στὴν Παναγία, ποὺ μᾶς θυμίζει τὴ δύναμι τῆς θρησκείας κατὰ τῆς βίας καὶ μᾶς γεμίζει μ' ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον:

Χαῖρε, τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἀσάλευτος πύργος·

Χαῖρε, τῆς βασιλείας τὸ ἀπόρθητον τείχος·

Χαῖρε, δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια·

Χαῖρε, δι' ἧς οἱ ἐχθροὶ καταπίπτουσιν.

Ἐπίσης κατὰ τοὺς Χαιρετισμοὺς ἀκοῦμε καὶ τὸ παρακάτω τροπάριο, ἀφιερωμένο κι αὐτὸ στὴν Ὑπέρομο στρατηγὸ, τὴν Παναγία :

Τῆ ὑπερμάχῳ Στρατηγῶ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις Σου Θεοτόκε·
ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων μὲ κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κραζῶ Σοι «Χαῖρε Νύμφη, Ἀνύμφευτε».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 2) Πατριάρχης Σέργιος (πληροφορίες). 3) Νὰ ἐξηγηθοῦν τ' ἀνωτέρω δύο τροπάρια. 4) Ἐντυπώσεις, ἀπορίες, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίου ἀπὸ τὴν ὕλη τοῦ μαθήματος. 5) Γραπτὴ ἐργασία : «Ἡ πίστις καὶ τὸ θάρρος σώζουσι».

23. Καταστροφή τῶν Περσῶν

Ἡ μεγάλη χαρά, ποὺ ἐσκόρπισε στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἡρακλείου, ὅταν ἔφθασε ἡ εὐχάριστη εἴδησις γιὰ τὴ σωτηρία τῆς «Πόλης» τους, δὲν περιγράφεται. Τὰ ἑλληνικὰ τάγματα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἡρωϊκὸν αὐτοκράτορα, προχωροῦν τώρα μ' ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ φθάνουν στὶς χῶρες τοῦ Κανκάσου, ὅπου ἐπέρασαν τὸν χειμῶνα τοῦ 624—625. Ἐπειτα, ἀπὸ τὴν Ἀρμενία καὶ τὴ Μεσοποταμία, ἐγύρισαν στὴ Μικρὰ Ἀσία νὰ ἀναπαυθοῦν.

Τὸ 625 ὁ Ἡράκλειος ἐπεχείρησε καὶ τρίτη ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἐπολιόρησε τὴν Τυφλίδα—πρωτεύουσα τῆς ὑπερκαυκασίας—ἐνῶ ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος, μ' ἄλλες δυνάμεις, ἐπολεμοῦσε στὴ Μεσοποταμία. Τὸ Δεκέμβριον τοῦ 627 κατέβηκε ἐκεῖ κι ὁ Ἡράκλειος καὶ κατασκήνωσε στὴν ἀρχαία πόλι Νινευτ, κοντὰ στὴν πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων. Ἐκεῖ ἄλλοτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔκαμε τὴ μεγάλη μάχη ἐκ παρατάξεως καὶ διέλυσε τὸν περσικὸν στρατό. Στὴ Νινευτ ὁ Χοσρόης εἶχε συγκεντρώσει ὅλες σχεδὸν τὶς δυνάμεις κι ἡ μάχη ἄρχισε μὲ ἀποφασιστικότητα κι ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη. Ἦταν 12 Δεκεμβρίου τοῦ 627. Ὁ Ἡράκλειος σὰν ἄλλος Ἀλέξανδρος δείχνει μεγάλη

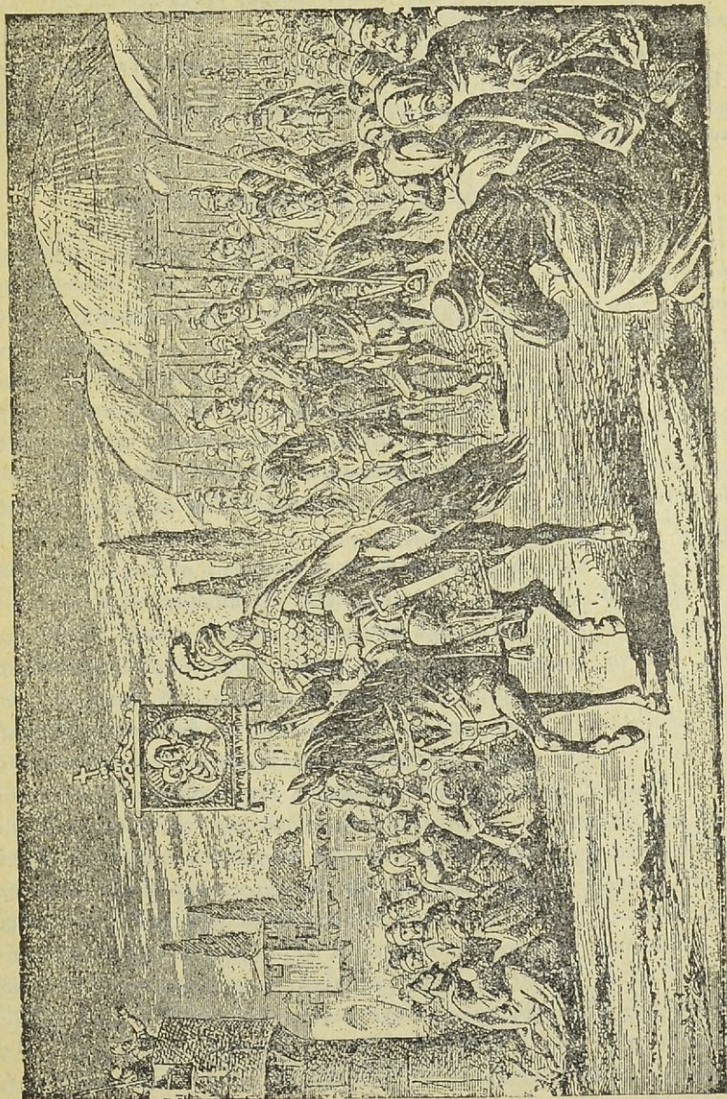
τόλμη και δεξιότητα και τὸν θαυμάζουν οἱ συμπολεμιστές του. Σὲ μιὰ κρίσιμη φάσι τῆς μάχης, ἔφιππος ὄρμα μέσα στὶς ἐχθρικές γραμμές και μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια φονεύει τρεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνδρειότερους Πέρσες στρατηγούς. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν κι ὁ ἀρχιστράτηγος Ροζάτης. Ὅσοσο και μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ροζάτη ἡ μάχη συνεχίσθηκε μὲ πείσμα, ὡς τὰ μεσάνυχτα. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε κάμει μεγάλη φθορὰ στὸν ἐχθρό, ἐκυρίευσε 28 σημαίες και ἀφθονο ὕλικό. Τὸ πρῶτ οἱ Πέρσες, ἀφοῦ εἶχαν πάθει μεγάλη πανωλεθρία, ὑπεχώρησαν ἀτακτα, ἐγινε κατόπιν ἐπανάστασις, ἐσκότωσαν τὸν Χοσρόη κι ἦρθε στὰ πράγματα ὁ γυιὸς του Σιρόης. Βλέποντας ὁ Σιρόης πὼς ἔπειτα ἀπὸ τὴ διάλυσι τοῦ στρατοῦ του ἦταν μάταιος ὁ ἀγώνας, ὑπέγραψε εἰρήνη μὲ τὸν Ἡράκλειο και παρέδωκε ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους και τὸν Τίμιο Σταυρὸ (Ἀπρίλιος τοῦ 628).

Ἀφοῦ ὁ Ἡράκλειος ἤσυχασε μὲ τοὺς Πέρσες, ἀφῆσε στὰ σύνορα τοῦ κράτους ἀρκετὲς δυνάμεις και κατόπιν ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ὁ λαὸς τοῦ ἔκαμε μεγάλη ὑποδοχή. Μπροστὰ ἐπήγγαιναν τὸν Τίμιο Σταυρὸ και πίσω ἀκολουθοῦσε ὁ ἴδιος ἐπάνω σὲ ἄρμα, πὸν τὸ ἔσερναν τέσσαρες ἐλέφαντες.

Τὸν ἄλλο χρόνο (629) ὁ Ἡράκλειος μετέφερε τὸν Τίμιο Σταυρὸ στὰ Ἱεροσόλυμα και τὸν ἔστησε στὸ Γολγοθᾶ. Ἦταν 14 Σεπτεμβρίου, δηλαδὴ τὴν ἴδια μέρα πὸν πρὶν ἀπὸ 300 χρόνια ἡ Ἁγία Ἐλένη τὸν εἶχε στήσει στὸ ἴδιο μέρος. «Τὴν ὕψωσι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ» ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν 14 Σεπτεμβρίου.

Ὁ Ἡράκλειος ἀπεδείχθη ὁ πῶς τόλμηρὸς ἀλλὰ και περισσότερο μελετημένος στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου. Παντοῦ διηύθυνε ὁ ἴδιος τὸν πόλεμο ἀλλὰ τοῦτο εἶχε κι ἓνα κακό. Δὲν ἐμορφώθηκαν στρατηγοὶ γ' ἀναλάβουν ἀργότερα τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ἀράβων.

Μετὰ τὶς ἐνδοξες νίκες του ὁ Ἡράκλειος ἀπέδωσε ὅλα τὰ χρήματα πὸν εἶχε δανεισθῆ ἀπὸ τοὺς ναοὺς κι ἐφρόντισε και γιὰ τοὺς στρατιῶτες του οἱ ὁποῖοι μὲ τόση πειθαρχία και ἀφοσίωσι τὸν ἀκολούθησαν σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ σκληροῦ πολέμου. Τοὺς περισσότερους ἀπ' αὐτοὺς ἐγκατέστησε στὴ Μ. Ἀσία και τοὺς ἔδωκε κτήματα νὰ καλλιεργοῦν. Κατὰ γενικότητα ὁ Ἡράκλειος ἐκυβέρνησε καλὰ τὸ κράτος του, ὡς τὸ Φεβρουάριο τοῦ 641, ὁ τότε ἀπέθανε δοξασμένος. Τὸ Βυζαντινὸ κράτος τότε βέβια ἦταν ἐξαντλημένο ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους, πὸν κράτησαν 25 χρόνια, ἀλλ' ἔμεινε ἀκόμη ἰσχυρὸ και μὲ τὴ θρησκευτικὴ πίστι τοῦ λαοῦ τονωμένη. Ὅσοσο ἡ ἡσυχία

Είη. θ. 'Εγκίνησαι 'Ηρακλείου γιὰ τὴν ἔκστρατεία

τοῦ κράτους δὲν διατηρήθηκε πολὺν καιρὸ, γιατί ἔπειτα ἀπὸ λίγο ἐφάνηκε νέος σοβαρὸς ἐχθρὸς, οἱ Ἄραβες.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δεῖξτε στὸ χάρτη τίς χώρες ποὺ κατέλοβε ὁ Ἡράκλειος. 2) Πληροφορίες γιὰ τὴ Νινευί. 3) Διοβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ σας τὸ κεφάλαιο «Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΤΕΛΕΤΕΣ». 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἐντυπώσεις, ἀπορίες, ἰχνογράφησις εἰκόνων.

24. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του

Στὰ νότια τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἀπλώνεται μιὰ μεγάλη χερσόνησος τῆς Ν. Ἀσίας κατὰ μέγα μέρος ἀμμόδης καὶ ἄνυδρος, ποὺ κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς Ἄραβες. Οἱ Ἄραβες τότε ἦσαν ἀπολίτιστοι κι ὅταν δὲν ἔβρεχε ἀναγκάζονταν νὰ μετακινουῦνται νὰ εὔρουν τροφή γιὰ τὰ ζῶα τους (προβάτα, καμήλες καὶ ἄλογα). Πολλὲς φορὲς ἐχρειαζόταν καὶ νὰ πολεμήσουν. Ἡ φύσις λοιπὸν ἔκαμε τοὺς κατοίκους νομάδες καὶ ν' ἀνήκουν σὲ διάφορες φυλές. Ὅλοι τους ἦσαν εἰδωλολάτρες κι ἐλάτρευαν μιὰ μεγάλη τετραγωνικὴ πέτρα, ποὺ καθὼς ἔλεγαν εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν οὐρανό. Τὴν πέτρα αὐτὴ ἐφύλαγαν σ' ἓνα ναὸ τους στὴ Μέκκα.

Τίς φυλές τῶν Ἀράβων κατώρθωσε νὰ ἐνώση σ' ἓνα μεγάλο κράτος ὁ Μωάμεθ μὲ τὴ νέα θρησκεία του. Ὁ Μωάμεθ εἶχε γεννηθῆ στὴ Μέκκα τὸ 571 ἀπὸ πτωχὴ οἰκογένεια κι ἀπὸ μικρὸς ἔμεινε ὀρφανός. Γιὰ νὰ ἤμπορῆ νὰ ζῆ, ἔγινε βοσκός, ὕστερα ἔμπορος κι ἐταξίδεψε σ' ὅλη τὴν Ἀραβία. Τὸ ἐπάγγελμα ποὺ εἶχε τὸν ἔκαμε νὰ γνωρισθῆ μὲ πολλοὺς Ἰουδαίους καὶ χριστιανούς καὶ ἐγνώρισε τὴ θρησκεία τους. Τίς δύο αὐτὲς θρησκείες—τὴν Ἰουδαϊκὴ καὶ τὴ χριστιανικὴ—ὁ Μωάμεθ ἐμελέτησε καλά. Ἐπειδὴ εἶχε μεγάλη φαντασία καὶ ἰσχυρὸ χαρακτῆρα, αποφάσισε νὰ καταργήσῃ τὴν εἰδωλολατρεία καὶ νὰ ιδρύσῃ νέα θρησκεία. Ὅταν πιά εἶδε πὼς εἶχε ἐτοιμασθῆ—ἦταν τότε 40 χρονῶν—ἐγκαταστάθηκε στὴ Μέκκα κι ἄρχισε νὰ κηρύττῃ τὴ νέα θρησκεία ποὺ ὠνομάσθηκε Μωαμεθανισμὸς ἢ Ἰσλαμισμὸς.

Ὁ Μωάμεθ ἐδίδασκε ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς κι αὐτὸς εἶναι ὁ προφήτης του. Ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι στὸ Θεό, νὰ προσεύχωνται σ' αὐτὸν καὶ νὰ κάνουν φιλανθρωπίες. Ἀκόμη ἐδίδασκε πὼς ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Ὅταν πεθάνωμε, ἀρχίζει μιὰ ἄλλη ζωὴ αἰώνια μὲ τὸν παράδεισο καὶ τὴν κόλασι, ὅπως παραδέχεται κι ἡ δικὴ μας θρησκεία. Ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι θὰ κριθοῦν ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα ποὺ ὡς τότε θὰ ἔχουν κάμει. Ἰδιαίτερα ὅσοι σκοτωθοῦν γιὰ τὴν ἐξάπλωσι τῆς θρησκείας του, θὰ εἶναι αἰώνια στὸν παράδεισο.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ ἐδίδαξε ὁ Μωάμεθ. Ὅλη ἡ διδασκαλία του περιλαμβάνεται σ' ἓνα βιβλίο, τὸ **Κοράνιο**, πὺν γιὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς εἶναι ἱερὸ βιβλίο, ὅπως γιὰ μᾶς τὸ Εὐαγγέλιο. Κυριώτερο δίδαγμα τοῦ Κορανίου, τὸ ὁποῖο κάθε μέρα διδάσκεται ἀπὸ τοὺς μιναρέδες στοὺς πιστοὺς εἶναι ὅτι: «Δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς πλὴν τοῦ Ἄλλάχ καὶ ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶναι προφήτης τοῦ Ἄλλάχ».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Ἡ Ἀραβικὴ χειρσόνησος (Γεωγραφία). 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Μωάμεθ. 3) Εὑρετε τὴ διαφορά μεταξὺ Χριστιανισμοῦ καὶ Μωαμεθανισμοῦ. 4) Ἐντυπώσεις κ.τ.λ.

25. Διάδοσις τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας

Πρῶτα ἀσπάσθησαν τὴ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι του. Ὅταν ὅμως ἀπέκτησε πολλοὺς ὀπαδοὺς, οἱ ἄρχοντες τῆς Μέκκας τὸν εἰδοποίησαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν τόπο τους, γιὰτὶ θὰ τὸν ἐσκότωναν. Ὁ Μωάμεθ τότε ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ μὲ λίγους ὀπαδοὺς του καὶ ἐπῆγε σὲ μιὰν ἄλλη πόλι, τὴ Μεδίνα, τὸ 622. Τὴ φυγὴ τοῦ Μωάμεθ ἀπὸ τὴν Μέκκα οἱ Μωαμεθανοὶ ὠνόμασαν ἀργότερα Ἐγίρα, καὶ τὸ ἔτος αὐτὸ τὸ θεωροῦν ἱερὸ γιὰτὶ σώθηκε ὁ προφήτης τους. Γι' αὐτὸ ἡ χρονολογία τῶν Μωαμεθανῶν ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 622 μ.Χ.

Ἄμα ἐγκαταστάθηκε ὁ Μωάμεθ στὴ Μεδίνα, ἄρχισε νὰ διδάσκῃ καὶ ἀπόκτησε ἀρκετοὺς ὀπαδοὺς. Κατόπιν ἐκήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Μέκκας καὶ τὸ 630 κατώρθωσε νὰ τὴν καταλάβῃ. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τότε τὸν ὑποδέχθησαν γιὰ προφήτη καὶ ἀνεγνώρισαν τὴ θρησκεία. Ἐν τέλει ὁ Μωάμεθ μὲ τὸ ξίφος καὶ μ' ἄγριο πόλεμο, κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ Μωαμεθανισμὸ σ' ὅλη τὴν Ἀραβία, ἔνωσε τὶς φυλὰς τῶν Ἀράβων καὶ ἀποτέλεσαν ὅλοι ἓνα ἰσχυρὸ κράτος. Σκοπὸς του ἦταν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ θρησκεία του σ' ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ μεγάλο ὅμως αὐτὸ πολιτικὸ σχέδιον δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἴδιος γιὰτὶ ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸν ἐπέθανε, τὸ 632.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τὴ φυγὴ τοῦ Μωάμεθ. 2) Ἡ Μέκκα καὶ ἡ Μεδίνα (Γεωγραφία—Ἱστορία). 3) Ποιὸς ἦταν ὁ πλατύτερος πολιτικὸς σκοπὸς τοῦ Μωάμεθ ὅταν ἴδρυσεν τὴ νέα θρησκεία; 4) Ἐντυπώσεις, ἀπορίεις κτλ.

26. Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων

Τὸ Μωάμεθ διαδέχθηκε ὁ Χαλίφης, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγία τοῦ κράτους τῶν Ἀράβων. Ὁ Χαλίφης ἔχοντας στὶς διαταγὰς του ἓνα βάρβαρον στρατὸ φανατισμένον στὸ Κοράνιο, ἐκήρυξε τὸν ἱερὸ

πόλεμο, νὰ υποδουλώσῃ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς. Πρῶτα ἐκτύπησε τοὺς Πέρσες. Σὲ πέντε χρόνια οἱ Ἀραβες κατάλαβαν τὸ περσικὸ κράτος κι ἀνάγκασαν τοὺς Πέρσες νὰ γίνουν Μωαμεθανοί. Κατόπιν ἐστράφηκαν κατὰ τῆς Συρίας καὶ τὸ 635 κατάλαβαν τὴ Δαμασκὸ, ἔπειτα ἀπὸ πολιορκία πέντε μηνῶν. Τὸ 636 στὰ νότια τῆς Τιβεριάδος ἔγινε ἡ μεγαλυτέρα μάχη μεταξὺ ἀραβικῶν καὶ βυζαντινῶν στρατευμάτων καὶ μολοντί τὰ πρῶτα εἶχαν ἐνισχυθῆ μετὰ 30.000 ἄνδρες, ἐνίκηθησαν. Τέλος τὸ 637 κατελήφθησαν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ὁ Ἡράκλειος, γέρος πιά καὶ κατεπονημένος ἀπὸ τοὺς πολέμους μετὰ τοὺς Πέρσες, μόλις ἠμπόρεσε νὰ σώσῃ τὸν Τιμιο Σταυρὸ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀλλ' ἐκράτησε τοὺς Ἀραβες στὰ σύνορα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Οἱ Ἀραβες τώρα στρέφονται στὰ νότια πρὸς τὴν Αἴγυπτο καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 641, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἡρακλείου, εἶχε κατακτηθῆ ὁλόκληρη ἡ χώρα. Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων ἐσυνεχίσθησαν μετὰ ὀσμὴ καὶ σὲ λίγα χρόνια ἐπῆραν ὅλη τὴ Βόρειο Ἀφρικὴ καὶ ἔφθασαν στὸ Γιβραλτάρ. Κατόπιν κατέλαβαν τὴν Ἰσπανία καὶ περνώντας τὰ Πυρηναῖα ἐμπῆκαν εἰς τὴ Γαλλία. Ὅταν ὁμως ἐπλησίασαν στὸ Παρίσι, ἐνίκηθησαν ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ ἐγύρισαν πάλι εἰς τὴν Ἰσπανία.

Ἡ ἀνίστασις πού ἐπρόβησαν οἱ Γάλλοι, ἔσωσε βέβαια τὴν ὑπόλοιπὴ Εὐρώπη, ἀλλ' οἱ Ἀραβες κατώρθωσαν νὰ ἰδρῦσουν ἕνα ἀπεραντο κράτος καὶ ἀντικατέστησαν μ' αὐτὸ τὴν Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Ἀργότερα τὸ ἀραβικὸ κράτος ἐχωρίσθηκε σὲ τρία κράτη μετὰ πρωτεύουσες τὴ Βαγδάτη εἰς τὴν Ἀσία, τὸ Κάιρο εἰς τὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴν Κορδοῦνη εἰς τὴν Ἰσπανία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Εἶχε δικαίωσι ὁ ἱερὸς πόλεμος τῶν Ἀράβων καὶ γιατί; 2) Πληροφορίαι ἀπὸ τὴ Γεωγραφία γιὰ τὴ Βαγδάτη, τὸ Κάιρο καὶ τὴν Κορδοῦνη. 3) Ἐντυπώσεις κτλ.

27. Πρῶτη καὶ δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων

Ἀμα οἱ Ἀραβες ἔγιναν πιά κοσμοκράτορες, ἠθέλησαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι, νὰ διαλύσουν τὸ Βυζαντινὸ κράτος. Ἐπῆγαν λοιπὸν μετὰ πολὺ στρατὸ καὶ τὴν πολιορκήσαν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Ἡ πολιορκία ἐκράτησε ἀπὸ τὸ 671 ὡς τὸ 678. Αὐτοκράτωρ τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δ' ὁ Πρωγωνᾶτος. Αὐτὸς ὑπερασπίσθη μετὰ θαυμαστὴ ἀνδρεία τὴν πόλι καὶ ἀπέκρουσε τίς ἀλλεπάλληλες ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων. Τὴν πιδὲ μεγάλην

καταστροφή ἔπαθαν οἱ Ἄραβες ἀπὸ τὸ «ὕγρον πῦρ» πού τὸ εἶχε τελειοποιήσει ὁ Καλλίνικος. Τὸ «ὕγρον πῦρ» τὸ κατασκευάζαν μὲ θειάφι πίσσα, νίτρο καὶ πετρέλαιο καὶ ἦταν ρευστό. Οἱ Ἕλληνες τὸ ἑξακόντιζαν μὲ σωλῆνες ἀπὸ τὰ τεῖχη ἢ μὲ χειροβομβίδες καὶ δὲν ἔσβυνε οὔτε ἅμα ἔπεφτε στὸ νερό. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόκος τῶν πολιορκητῶν ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Ἐπὶ τέλους τὸν Αὐγούστο τοῦ 678 οἱ Ἄραβες ἔλυσαν τὴν πολιορκία, ἐμπῆκαν σ' ὅσα πλοῖα τοὺς εἶχαν μείνει καὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν πατρίδα τους.

Ἔστερα ἀπὸ 40 περίπου χρόνια—τὸ 717—οἱ Ἄραβες ἐπολιόρκησαν γιὰ δεύτερη φορὰ τὴν Κωνσταντινούπολι ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ περισσότερες δυνάμεις (μὲ 500 χιλ. στρατὸ καὶ 2500 πλοῖα). Εὐτυχῶς αὐτοκράτωρ τότε εἶχε γίνοι ἕνας ἱκανώτατος καὶ ψύχραιμος στρατηγός, ὁ Λέων ὁ Γ' ὁ Ἰσαυρος. Ἡ δεύτερη αὐτὴ πολιορκία τῶν Ἀράβων ἐκράτησε μόνο ἕνα χρόνο, γιὰτὶ ὁ στόλος τους ἔπαθε τρομερὴ καταστροφή ἀπὸ τὸ «ὕγρον πῦρ» τῶν Ἑλλήνων.

Τέλος στίς 15 Αὐγούστου τοῦ 718, ἀνήμερα τῆς Παναγίας, τὰ λείψανα τοῦ ἀραβικοῦ στρατοῦ ἐπεβιάσθησαν σ' ὅσα πλοῖα ἔμειναν καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ὅταν ὅμως ἔπλεαν στὴν Ἄν. Μεσόγειο συνάντησαν μεγάλη τρικυμία καὶ μόλις πέντε πλοῖα κατώρθωσαν νὰ φθάσουν στὸν προορισμό τους καὶ ἀνήγγειλαν στὸ Χαλίφη τῆ θλιβερὴ εἶδησι. Ἀπὸ τότε οἱ Ἄραβες δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπανέλθουν στὴν Κωνσταντινούπολι ἀλλ' ἀρκέσθησαν νὰ κάνουν ἐπιδρομὲς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μ. Ἀσίας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τὸ «ὕγρον πῦρ». 2) Πληροφορίες γιὰ τὸν Λέοντα Γ' τὸν Ἰσαυρο. 3) Σχεδιάσατε τὸ μηχανῆμα πού ἑξακόντιζαν οἱ Ἕλληνες τὸ «ὕγρον πῦρ», ὅπως τὸ φαντάζεσθε. 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἐντυπώσεις, ἀπορίες, εἰκόνες.

28. Παρακμὴ τῶν Ἀράβων

Οἱ ἀποτυχίες πού εἶχαν ὡς τώρα οἱ Ἄραβες τοὺς ἔκαμαν ν' ἀφήσουν τὰ κατακτητικὰ τους σχέδια καὶ νὰ περιορισθοῦν στὰ σύνορα τοῦ κράτους των. Στὸ μεταξὺ ἄρχισαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐχωρίστηκαν σὲ μικρότερα κράτη. Τότε εὗρηκαν καιρὸ οἱ ἐκάστοτε αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀνέκτησαν τὴν Ἀρμενία, τὴ Μεσοποταμία, τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη.

Οἱ Ἄραβες, ἂν καὶ ἦταν λαὸς πρωτόγονος καὶ φανατισμένος στὸ Κοράνιο, μόλις ἦλθαν σ' ἐπαφὴ μ' ἄλλους λαοὺς, καὶ ἰδίως μὲ τοὺς

Ἕλληνες, ἄρχισαν ν' ἀγαποῦν τὰ γράμματα, τὶς τέχνες καὶ νὰ ἐκπολιτίζωνται. Μετέφρασαν στὴ γλῶσσα τους πολλὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ προώδευσεν ἡ Ἰατρικὴ, ἡ Γεωγραφία, τὰ Μαθηματικὰ κλ. Οἱ ἀριθμοὶ ποὺ χρησιμοποιοῦμε σήμερον (1, 2, 3 κλπ.), εἶναι ἀραβικοί.

Οἱ ἴδιοι πάλι εἰσήγαγον εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν καλλιέργειαν τοῦ ρυζιοῦ, τῶν φασολίων, τῆς μουριάς καὶ ἄλλων φυτῶν καὶ ἐτελειοποίησαν τὴν ταπητουργίαν, ποὺ τόσο εἶναι σήμερον προωδευμένη εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀκόμη οἱ Ἀραβες ἔκτισαν ὠραιότατα παλάτια γιὰ τοὺς Χαλίφηδες, τζαμιὰ εἰς τὴν Μέκκην, εἰς τὴν Δαμασκόν, εἰς τὴν Βαγδάτην, εἰς τὸ Κάιρον καὶ ἄλλοι μὲ θαυμαστὴ ἐξωτερικὴ διακόσμησιν. Στὶς πόλεις αὐτὰς ἐπὶ αἰῶνες ἐκαλλιεργήθησαν τὰ ἀραβικὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες καὶ ἔγιναν μεγάλα κέντρα τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἀράβων. 2) Εἰκόνας τζαμιῶν καὶ ἄλλων ἔργων ἀραβικῆς τέχνης. 3) Ἐπανάληψις τετάρτου κεφαλαίου, ἀπορίες, ἰχνογράφησις εἰκόνων. 4) Τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ ὁ χρονολογικὸς πίνακας τοῦ κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

29. Κοινωνικά και θρησκευτικά ἄτοπα

Ἄμα ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος ἠσύχασε ἀπὸ τοὺς Ἄραβες, ἐπεδόθηκε στὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωσι τοῦ κράτους του. Ἡ κατάστασις τότε τῆς κοινωνίας μέσα στὸ Βυζαντινὸ κράτος δὲν ἦταν εὐχάριστη. Ὁ λαὸς ἦταν ἀμόρφωτος καὶ σὰν τέτοιος δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ ζητήματα τοῦ κράτους. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἐφρόντιζαν μόνο γιὰ τὰ συμφέροντά τους καὶ ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς ὀλόκλητης. Οἱ δυὸ μεγάλες χριστιανικὲς ἀρετές, ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ ἀγάπη στὸν πλησίον, ἦταν τότε σπάνιες. Αὐτὰ ἐγίνοντο στὶς πόλεις. Ἐξω στὴν ὑπαιθρο οἱ γεωργοὶ ἦταν δουλοπάροικοι. Καλλιεργοῦσαν δηλαδὴ τὰ κτήματα τῶν πλουσίων χωρὶς νὰ μποροῦν ν' ἀποκτήσουν δική τους περιουσία. Τὸ πιὸ σπουδαῖο ἦταν ὅτι δὲν εἶχαν ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ ἀποτελοῦσαν ἰδιοκτησία τῶν πλουσίων, σὰν νὰ ἦταν καὶ αὐτοὶ κτήματα ἢ ζῶα. Ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ ἀνισότης ὑπέσκαπτε τὰ θεμέλια τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας καὶ τὴν ἔθετε σὲ ἄμεσο κίνδυνο. Μὰ δὲν ἔφθανε μόνο αὐτό. Ἡ παιδεία ποὺ θὰ ἤμποροῦσε νὰ ρίξη μέσα στὸ Βυζάντιο μιὰν ἀκτίνα πολιτισμοῦ, εὐρισκόταν στὰ χέρια τῶν μοναχῶν, ποὺ ἀντὶ νὰ μορφώσουν τοὺς νέους τοὺς ἐδηλητηρίαζαν μὲ διάφορες προλήψεις, ἀντίθετες μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἦταν καλύτερη. Τὰ μοναστήρια ποὺ ὡς τώρα εἶχαν προσφέρει μεγάλες ὑπηρεσίες γιὰ τὴ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ποὺ ὑπῆρξαν φυτώρια τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐργαστήρια τῆς λαϊκῆς παιδείας, ἔχασαν πιά τὴν ἀποστολή τους καὶ μετεβλήθησαν σὲ κέντρα κηφῆνων. Χιλιάδες νέοι ἄφηναν τὰ χωριά καὶ τὰ κτήματά τους καὶ πῆγαιναν στὰ μοναστήρια γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸ στρατὸ—καὶ τότε οἱ κληρικοὶ δὲν ἐστρατεύονταν—καὶ νὰ ζοῦν τεμπέλικη ζωὴ. Ἔτσι τὰ κτήματα ἔμειναν ἀκαλλιεργητὰ καὶ τὸ κράτος δὲν εἰσέπραττε φόρους οὔτε μποροῦσε νὰ ὀργανώσῃ στρατὸ γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ σύνορά του. Ἀντίθετα τὰ μοναστήρια ἐπειδὴ ἔμειναν ἀφορολόγητα, εἶχαν ἀποκτήσει τεράστιες περιουσίες.

Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος εἶδε τὸν κατήφορο τῆς κοινωνίας καὶ τῆς θρησκείας καὶ ἠθέλησε νὰ βάλῃ τάξι στὸ κράτος του. Ἐκαμε λοιπὸν

καλούς νόμους με τούς ὀποίους ὑπεστήριξε τούς γεωργούς καί κατώργησε τή δουλοπαροικία. Ξεσκλάβωσε δηλαδή τούς δουλευτές τῆς γῆς ἀπό τὰ νύχια τῶν ἀφεντάδων πού τούς ἐκμεταλλεύονταν ἀπάνθρωπα. Ἀκόμη ὑποστήριξε τὸ ἐμπόριο καί τή βιομηχανία, ἔκλεισε πολλὰ μοναστήρια καί τὸ πῖο σπουδαῖο, ἐπῆρε τὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν μοναχῶν καί τὴν ἔκαμε κρατική. Μὲ τὰ μέτρα αὐτὰ ὁ Ἰσαυρος κατώρθωσε στὸ τέλος νὰ διορθώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους κι ὤργάνωσε ἀξιόμαχο στρατὸ καί στόλο.

30. Ἡ εἰκονομαχία

Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού πρωτοφάνηκε ὁ Χριστιανισμός, οἱ χριστιανοὶ ἐστόλιζαν τούς ναοὺς μὲ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καί τῶν Ἁγίων. Ἀργότερα πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἰδίως οἱ ἀμόρφωτοι κι ὁ κλῆρος, παρεξήγησαν τὸ σκοπὸ τῶν εἰκόνων καί σχεδὸν τὶς ἐλάτρευαν. Μερικοὶ μάλιστα κληρικοὶ ἐχρησιμοποιοῦσαν τὰ χρώματα τῶν εἰκόνων γιὰ φάρμακα ἢ καί τ' ἀνακάτευαν μὲ τὴ θεία εὐχαριστία πού κοινωνοῦσαν οἱ χριστιανοί. Αὐτὸ ἐδημιούργησε μεγάλο ζήτημα πού ἀνεστάτωσε τὴν Ἐκκλησία, γιατί οἱ χριστιανοὶ διαιρέθησαν σὲ δύο ἀντίπαλες μερίδες. Στὴ μιὰ ἀνῆκαν ὅσοι ἤθελαν νὰ λατρεύουν τὶς εἰκόνες κι αὐτοὶ ὠνομάστηκαν: εἰκονολάτρες. Στὴν ἄλλη, αὐτοὶ πού δὲν ἤθελαν καθόλου τὶς εἰκόνες μέσα στὶς Ἐκκλησίες κι ὠνομάσθησαν: εἰκονομάχοι.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ διαίρεσιν αὐτὴ τῶν χριστιανῶν, ὁ Λέων Ἰσαυρος κατάλαβε πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ ἐπέμβῃ. Ἦδη ἐγνώριζε ὅτι πολλοὶ θεολόγοι ἦσαν κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν καί θεωροῦσαν εἰδωλολατρικὴ τὴν προσκύνῃσιν τῶν εἰκόνων. Αὐτὸ τὸν ἐνίσχυσε σημαντικὰ στὸν ἀγῶνα πού ἀποφάσισε ν' ἀναλάβῃ. Γιατὶ ἐπάνω ἀπ' ὅλα ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος ἦταν εὐσεβῆς χριστιανός. Φυσικὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα διαφωτίζοντας τὸ λαὸ πὼς ἔπρεπε μόνο νὰ σέβεται τὶς εἰκόνες καί νὰ μὴν τὶς λατρεύει σὰν εἰδῶλα γιατί οἱ εἰκονολάτρες δημαγωγοὶ ἐρέθιζαν κι ἐφανάτιζαν τὰ πλήθη τῶν ἀμορφῶτων χριστιανῶν, λέγοντας πὼς ἂν παύσῃ ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων θὰ καταστραφῇ ἡ θρησκεία μας. Προσπάθησε λοιπὸν νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα καί διέταξε νὰ κρεμαστοῦν ψηλὰ οἱ εἰκόνες μέσα στὶς ἐκκλησίες, νὰ μὴν τὶς φθάνουν καί τὶς ἀσπάζονται οἱ χριστιανοί. Ὁ λαὸς πού δὲν ἐκατάλαβε τούς σκοποὺς τοῦ αὐτοκράτορα, ἐνόμισε τότε πὼς εἶναι αἰρετικὸς καί θέλει νὰ χαλάσῃ τὴ θρησκεία του. Γι' αὐτὸ ἀρνήθηκε νὰ ὑπακούσῃ στὸ νόμο, τὸ 729, κι' ἐδημιουργήθησαν μικροεπαναστάσεις.

Τότε ὁ Λέων μὲ διάταγμα, πού τὸ υπέγραψε κι ὁ Πατριάρχης Ἀναστάσιος, ἐκηρύχθηκε κατὰ τῶν εἰκόνων ἀλλ' ἐπροχώρησε μὲ μετριοπάθεια. Μιὰ μόνο εἰκόνα, τοῦ Χριστοῦ, κατεστράφη στὴ Χάλκη, δηλ. τὰ προπύλαια τοῦ Παλατιοῦ. Οἱ ἄλλοι ὅμως εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες πού ἦρθαν στὰ πράγματα μετὰ τὸν Λέοντα τὸν Γ' ἐφάνηκαν πιὸ αὐστηροὶ γιατί διέταξαν νὰ καταστρέφονται οἱ εἰκόνες καὶ νὰ καταδιώκονται οἱ εἰκονολάτρεις χριστιανοί. Αὐστηρότερος ἀπ' ὅλους ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος πού διέταξε σκληρὸ διωγμὸ κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν, ἔκλεισε τὰ περισσότερα μοναστήρια, ἐδήμευσε τὶς περιουσίες των κι ἐξώρισε τοὺς μοναχοὺς. Τότε χιλιάδες μοναχῶν ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν στὴ Ν. Ἰταλία, ὅπου ἦσαν κι ἄλλοι Ἕλληνες. Ἐπειδὴ πολλοὶ μοναχοὶ ἦσαν καὶ ζωγράφοι, μετέδωσαν τὴ βυζαντινὴ τέχνη στὴν Κάτω Ἰταλία. Οἱ θρησκευτικὲς αὐτὲς ταραχὲς ἐκράτησαν 120 χρόνια καὶ λέγονται στὴν ἱστορία : **εἰκονομαχία**.

Ἐπὶ τέλους στὰ 843 ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἐκάλεσε τοπικὴ Σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολι κι ἐκεῖ ἀποφασίσθηκε νὰ ξαναμποῦν οἱ εἰκόνες στὶς ἐκκλησίες. Γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν δὲ κι οἱ δυὸ μερίδες, ἀπὸ τὴ Σύνοδο ὠρίσθηκε ὅτι ὁ χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ προσκυνᾷ τὸ ξύλο καὶ τὸ χρῶμα ἀλλὰ τὸ πρόσωπο πού παριστάνει ἡ εἰκόνα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν, ἔγινε στὶς 19 Φεβρουαρίου τοῦ 843 μεγάλη ἑορτὴ καὶ τότε ἀναρτήθηκαν οἱ εἰκόνες στὴν Ἁγία Σοφία καὶ στοὺς ἄλλους ναοὺς. Τὴν ἀνάρτησιν τῶν εἰκόνων στοὺς ναοὺς ἑορτάζουμε τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς κι ἡ ἑορτὴ αὐτὴ λέγεται : **Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας**.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ; 1) Μοναστήρια (πληροφορίες). 2) Κρίνετε τὸ ἔργο τοῦ Λέοντος Γ'. 3) Δουλοπαροικία (περισσότερες πληροφορίες). 4) Ποιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ μερίδες ἐνεργοῦσε σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ εἰκονομάχοι ἢ οἱ εἰκονολάτρεις καὶ γιατί ; 5) Θεοδώρα (πληροφορίες). 6) Ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ χρονολογικὸς πίνακας. 7) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

31. ΟΙ ΣΛΑΒΟΙ

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Ἀραβες, σπουδαῖοι πάλι ἐχθροὶ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἦσαν οἱ Σλάβοι. Αὐτοί, ὅπως ἐμάθαμε, κατέβηκαν ἀπὸ τῆ Ρωσία καὶ ἐγκατεστάθησαν κοντὰ στὸ Δούναβι. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔκαναν ἐπιδρομὲς καὶ ἐληλατοῦσαν τίς ἑλληνικὲς χῶρες. Ὅταν ὁ Ἡράκλειος ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν γιὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὰ νῶτα του, ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Σλάβους καὶ ἐπέτρεψε σ' αὐτοὺς νὰ κατοικήσουσιν στὴ σημερινὴ Σερβία.

32. Οἱ Βούλγαροι

Χειρότεροι μὰ καὶ πιὸ ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἦσαν καὶ εἶναι ἀκόμη οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι—βάρβαρος λαὸς Τουρανικῆς καταγωγῆς καὶ συγγενεῖς τῶν Τούρκων—ἔδῶ καὶ 1300 περίπου χρόνια, ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ κατοίκησαν κοντὰ στὸ Βόλγα. Ἀπ' αὐτὸν ἐπῆραν καὶ τ' ὄνομα. Τὸ 679 μ. Χ. ὁ ἀρχηγὸς τοὺς Χαγάνος Ἀσπαρουχ ἐπῆρε τὸ λαὸ του καὶ γιὰ τίς ἁμαρτίες μας, τὸν ἔφερε στὴν περιοχὴ τοῦ Αἴμου. Μόλις οἱ Βούλγαροι ἔγιναν γείτονές μας ἄρχισαν τίς ἐπιδρομὲς καὶ ἐρήμωσαν τὴ χώρα μας, ὅπως οἱ Σλάβοι. Αὐτοκράτωρ τότε στὴν Κωνσταντινούπολι ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος Πρωγωνάτος. Αὐτὸς πάλι, ἐπειδὴ εὕρισκόταν σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Ἀραβες γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἀπὸ τὸν κακὸ αὐτὸ γείτονα, τὸ Βούλγαρο, ἀντὶ νὰ τὸν πολεμήσῃ καὶ νὰ τὸν διώξῃ μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα του, τοῦ ἔχάρισε τὰ μέρη ποὺ εἶχε ἀρπάξει. Ἀπὸ τότε ἡ περιοχὴ αὐτὴ ὀνομάσθηκε Βουλγαρία. Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς Σλάβους ποὺ εἶχαν φθάσει πρωτύτερα, ἐπῆραν τὴ γλῶσσα τους καὶ ἔγιναν καὶ αὐτοὶ Σλάβοι.

Γιὰ κάμποσα χρόνια οἱ Βούλγαροι ἡσυχάσαν. Κατόπιν ἔμπαιναν στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θράκη καὶ τότε ἄρχισαν οἱ φανερότεροι πόλεμοι μὲ τοὺς Βουλγάρους. Αὐτοκράτωρ τότε τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ὁ Κοπρώνυμος, ἀπὸ τῆ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων. Ὁ Κοπρώνυμος ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους στὴν ἱστορικὴ

μάχη τῆς Ἀγγιάλου, στίς 30 Ἰουνίου τοῦ 765. Ἐκαμε ὅμως σφάλμα πού δὲν ἐμπῆκε στή χώρα τους νά τοὺς διαλύσῃ παρ' ἀρκέσθηκε νά τοὺς περιορίσῃ στὰ σύνορά τους.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε', οἱ διάδοχοί του ἀσχολήθηκαν κυρίως μὲ τὴν εἰκονομαχία καὶ παραμέλησαν τὴν ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Γι' αὐτὸ οἱ Βούλγαροι πῆραν θάρρος καὶ ἀρχισαν νέες ἐπιδρομές. Ἀρχηγὸς τους τότε ἦταν ὁ Κροῦμμος, πού ἔμεινε ὀνομαστός γιὰ τὴν ἀπανθρωπιά καὶ τὴ σκληρότητά του. Ὁνειρο τοῦ Κρούμμου ἦταν νά καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ νά γίνῃ τσάρος. Ἀφοῦ συγκέντρωσε ἀρκετὸ στρατό, ἐμπῆκε στὴ Θράκη καὶ ἔφθασε στὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εὐτυχῶς πού οἱ Ἕλληνες εἶχαν τότε καλὸν αὐτοκράτορα, τὸν Νικηφόρο τὸν Α'. Αὐτὸς ἐπετέθη κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ἔδιωξε γρήγορα ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας του. Σὲ μιὰ μάχη μάλιστα ὁ Κρούμμος παρ' ὀλίγο νά ἐπιανόταν αἰχμάλωτος, ἀλλ' ἐγλύτωσε ἀπὸ τὸ σκυλί του, πού, κατὰ τὴν παράδοσι, μόλις ἐκατάλαβε τὴν κύκλωσι ἐκλαιγε λυπητερά.

Στὴ Βουλγαρία ὁ Νικηφόρος ἐνῶ περνοῦσε τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου ἐκυκλώθηκε ἀπὸ ἰσχυρὸ βουλγαρικὸ στρατὸ καὶ πολεμώντας ἥρωικά στὴ στενὴ καὶ δύσβατο ἐκείνη κοιλάδα, ἐσκοτώθηκε στίς 26 Ἰουλίου τοῦ 811. Ὁ Κρούμμος ἐπῆρε τότε τὸ κρανίον, τὸ ἐκαθάρισε, τὸ ἀσήμασε καὶ ὅταν διασκέδαζε τὸ χρησιμοποιοῦσε γιὰ ποτήρι. Τὸ ὠνόμαζε Νικηφόρο.

Κατόπιν ὁ Κρούμμος ἐμπῆκε πάλι στὴ Μακεδονία, ὕστερα στὴ Θράκη καὶ τὰ σύνορα τοῦ κράτους του ἔφθναν τότε ἀπὸ τῆς Βέροιας ὡς τὴ Μιύρη θάλασσα. Τέλος πολιορκεῖ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι (Ἰούνιος τοῦ 812). Τῆς φορᾶ ὅμως αὐτῆ τὸν ἐξεδικήθηκε σκληρὰ ὁ νέος αὐτοκράτωρ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος, πού καὶ αὐτὸς καταγόταν ἀπὸ τὴ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων. Ὁ Λέων ἐπολέμησε μὲ ἀνδρεία τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἔδιωξε ἀπὸ τὴ χώρα του. Σὲ μιὰ μάχη ἐπληρώθηκε καὶ ὁ Κρούμμος καὶ ἀπέθανε. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ αὐτῆ οἱ Βούλγαροι περιορίσθηκαν πιά στὴ χώρα τους καὶ ἡσύχασαν. Ἐπὶ 70 χρόνια ἀπὸ τότε, δὲν ἐπιχείρησαν ἄλλη ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

33. Σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν σκληρῶν συγκρούσεων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἦταν μία καὶ ἀδιαίρετη

καὶ τὴν διοικοῦσαν οἱ πέντε πατριάρχες: Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπισημότερος ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ πατριάρχης τῆς Ρώμης, ποὺ ὠνομάσθηκε Πάπας, γιατί εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Ρώμη. Ἄν καὶ οἱ Πατριάρχες ἦσαν ἴσοι μεταξύ τους, ὁ Πάπας ἐθεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ἀνώτερο καὶ ἐνόμιζε πὼς αὐτὸς πρέπει νὰ κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησία. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ ἐπεμβαίνει στὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ ἔτσι ἐδημιουργήθηκε μεγάλη κρίσις στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα, ὅταν τὸ 857 ἔγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἓνας ἄνθρωπος ἠθικώτατος καὶ πολὺ μορφωμένος, ὁ Φώτιος. Σὲ τέσσερεις ἡμέρες ὁ Φώτιος, ἀπὸ λαϊκὸς ποὺ ἦταν, ἐπέρασε ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας καὶ ἔγινε πατριάρχης. Πάπας τότε τῆς Ρώμης ἦταν ὁ Νικόλαος ὁ Α', ὁ ὁποῖος δὲν ἤθελε ν' ἀναγνωρίσει τὸ Φώτιο γιὰ Πατριάρχη. Ἐκάλεσε μάλιστα τὴ δική του Σύνοδο στὴ Ρώμη ἀπὸ ἐπισκόπους τῆς Δύσεως καὶ καθάίρεσε τὸ Φώτιο. Ὁ Νικόλαος δὲν περιορίσθηκε μόνο ὡς ἐδῶ, ἀλλ' ἔκαμε καὶ μερικές καινοτομίες στὴν Ἐκκλησία τῆς Δύσεως, ὅπως ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Υἱὸ καὶ ἄλλες.

Ὁ Φώτιος, μὴ μπορώντας ν' ἀνεχθῆ τὴν κατάστασι αὐτῆ, ἔστειλε ἐγκύκλιο στ' ἄλλα Πατριαρχεῖα καὶ συγκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους καὶ τῶν τεσσάρων σὲ Σύνοδο. Ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἔγινε στὴν Κων)πολι, τὸ 867 καὶ σ' αὐτὴν ἀπεκήρυξαν καὶ ἀφόρισαν τὸν Πάπα. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ ἔγινε τὸ σχίσμα μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς. Ὅριστικὰ ὅμως τὸ σχίσμα ἔγινε στὰ 1053, ποὺ ἦταν Πατριάρχης στὴν Κων)πολι ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος. Ἀπὸ τότε ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ὠνομάσθηκε Καθολικὴ, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πάπα καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πατριάρχη Κων)πόλεως. Ὁ τελευταῖος ἐπῆρε τὸν τίτλο: Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τοὺς Σλάβους καὶ πρὸ πάντων γιὰ τοὺς Βουλγάρους. Κροῦμμος (πληροφ.—κρίσις). Ποῖοι γὰ ἦσαν οἱ βαθύτεροι λόγοι ποὺ ἀνάγκασαν τὸν Πάπα νὰ μὴ δεχθῆ τὸ Φώτιο ὡς Πατριάρχη; Ὁρέλφησε ἢ ἐβλάφη τοὺς χριστιανοὺς τὸ σχίσμα καὶ γιατί; Περισσότερα γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πατριάρχη Φωτίου. Διάφορες ἀπορίες, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίων.

34. Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων (864)

Κατὰ τοὺς χρόνους ποὺ ἦταν αὐτοκράτωρ ὁ Μιχαὴλ ὁ Γ' τὸ Βυζάντιο δὲν εἶχε μόνο καλοὺς στρατηγούς καὶ πολιτικοὺς ἀλλὰ κα'

λογίους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Φώτιο ποὺ εἶχε ἀναδειχθῆ μέγας σοφὸς καὶ πολιτικὸς καὶ τὸ Λέοντα τὸ Μαθηματικὸ, ἐξοῦσαν καὶ δυὸ ἀδελφοὶ ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκης, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ φιλόσοφος, καθηγητῆς στὴν Κων)πολι, ὅταν ἔγινε μοναχὸς ὠνομάσθηκε Κύριλλος) καὶ ὁ ἀδελφὸς του ποὺ ἔμεινε γνωστὸς μὲ τὸ μοναχικὸ ὄνομα : Μεθόδιος.

Ἡγεμὼν τῆς Γερμανίας ἦταν τότε ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποστείλει ἱεραποστόλους στοὺς Σλάβους τῆς Μοραβίας νὰ διαδώσουν τὸ Χριστιανισμό. Ὁ ἠγεμὼν ὅμως τῶν Σλάβων Σβιστοσλάβος δὲν ἐμπιστευόταν τῇ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ γερμανικὸ κληρο κα ἐζήτησε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, τὸ 863 νὰ σταλοῦν Ἕλληνες ἱεραπόστολοι στὴν πατρίδα του. Τότε ἐστάλησαν στὴ Μοραβία οἱ γνωστοί μας Ἕλληνες ἀδελφοὶ Μεθόδιος καὶ Κύριλλος. Αὐτοὶ ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ τῆ Μακεδονία ἐγνώριζαν καὶ τῆ σλαβικὴ γλῶσσα κα ἐκίηρξαν τῇ θρησκεία στὴ γλῶσσα τῶν Σλάβων. Οἱ ἴδιοι μάλιστα μετέφρασαν τὴν Ἁγία Γραφή στὴ σλαβικὴ γλῶσσα κα διευκόλυναν πολὺ τῇ διάδοσι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Κατόπιν οἱ δυὸ αὐτοὶ ἱεραπόστολοι διέδωσαν τὸ Χριστιανισμό κα σ' ἄλλους σλαβικοὺς λαοὺς (Βουλγάρους, Σέρβους, Σλοβένους, Κροάτες, κλπ.) κα ὠνομάσθησαν ἀπόστολοι τῶν Σλάβων. Οἱ Σλάβοι τοὺς τιμοῦν πολὺ.

Ὁ Χριστιανισμὸς διαδόθηκε καλὰ στοὺς Βουλγάρους, ὅταν μὲ ἐνέργειες τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἐβαπτίσθηκε ὁ βασιλεὺς Βόγορης ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Μιχαὴλ τὸν Γ'. Τὸ Βόγορη τὸν ἐμιμήθησαν οἱ ἄρχοντες Βούλγαροι καὶ σὲ λίγα χρόνια ὅλοι οἱ Βούλγαροι ἔγιναν χριστιανοί. Ἀπὸ τότε λοιπὸν ἔρχονταν σὲ σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνες, ἄρχισαν νὰ ἐκπολιτίζωνται καὶ πολλοὶ νέοι Βούλγαροι ἐσπούδαζαν στὴν Κων)πολι. Ἐνας μάλιστα ἀπ' αὐτούς, ὁ Συμεὼν, γιὸς τοῦ Βόγορη ἔμεινε πολλὰ χρόνια στὴν Κων)πολι κα ἔμοιαζε σὰν Ἕλληνας. Τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ὁ Βόγορης παρεχώρησε τῇ βασιλεία στὸ γιὸ του Βλαδίμηρο κα ἔγινε μοναχός. Τέλος ἀπέθανε ὡς μοναχός κα εἶναι ὁ πρῶτος ἐθνικὸς ἅγιος τῶν Βουλγάρων. Ὡστόσο ὁ Χριστιανισμὸς κα ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δὲν κατάρθωσαν νὰ μεταβάλουν τὸν χαρακτῆρα τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἐδείχθησαν πάντοτε ἄπιστοι κα ἀχάριστοι. Ὅσάκις ἔβλεπαν πὼς οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀνωμαλίες, ἄρχιζαν τὶς ἐπιθέσεις μὲ σκοπὸ νὰ ἐξοντώσουν τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Ε' καὶ τὸ Νικηφόρο Α'. 2) Γιατί ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δὲν κατάρθωσαν νὰ μεταβάλουν τὸν χαρακτῆρα τῶν Βουλγάρων; 3) Διαβάσετε τὸ βιβλίον τοῦ Μ. Κανελῆ «Οἱ Βούλγαροι». 4) Ἐντυπώσεις κτλ.

35. Μακεδονική Δυναστεία

Τὸ βυζαντινὸ κράτος ἔφθασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ ὅταν τὸ ἐκυβερνοῦσαν αὐτοκράτορες τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας, ἀπὸ τὸ 867 ὡς τὸ 1057 μ. Χ. Οἱ περισσότεροὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν σπάνια προτερήματα καὶ ἦσαν ἱκανώτατοι ἀξιωματικοί. Πρῶτος αὐτοκράτωρ ἦταν ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδῶν (867 - 886), ἰδρυτῆς τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας. Ὁ Βασίλειος καταγόταν ἀπὸ ἀσήμαντη οἰκογένεια καὶ ἔτσι δὲν ἠμπόρεσε νὰ μορφωθῇ. Ἦταν ἔξυπνος, ρωμαλέος, θερμὸς πατριώτης καὶ στὴν περίοδο τῆς βασιλείας του ἀνέπτυξε σπουδαῖα βασιλικά προτερήματα. Στρατηγὸς βέβαια δὲν ἦταν ἀλλ' εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκλέξῃ τοὺς καλύτερους στρατηγοὺς καὶ ναύαρχους, οἱ ὅποιοι ὄργαζονταν ἀξιόμαχο στρατὸ καὶ στόλο. Μεγάλους ἐπίσης φροντίδες κατέβαλεν ὁ Βασίλειος Α' γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ διοίκησι καὶ τὰ οικονομικὰ τοῦ κράτους καὶ ὁ λαὸς ἔμεινε εὐχαριστημένος.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔκαναν μεγάλες ζημιὰς στὸ κράτος οἱ Σαρακηνοὶ πειρατές, ποὺ εἶχαν καταφύγια τῇ Βόρειο Ἀφρικῇ, τῇ Συρίᾳ, τελευταία δὲ καὶ τὴν Κρήτη. Αὐτοὶ εἶχαν ὀλόκληρους στόλους ἀπὸ πειρατικὰ πλοῖα, ἐγύριζαν στὶς θάλασσες καὶ ἐλήστευαν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ποὺ συναντοῦσαν. Πολλὲς φορὲς ἔβγαιναν καὶ στὴ στεριά, ἐκυρίευαν ξαφνικὰ τὶς πόλεις, ἔπαιρναν ἀφθονὰ λάφυρα, ἔσερναν αἰχμαλώτους τοὺς νέους καὶ τὶς νέες καὶ τοὺς ἐπωλοῦσαν σ' ἄλλες χῶρες γιὰ δούλους. Ὁ Βασίλειος ἔστειλε τότε τὸ ναύαρχο Ὁροῦφα μὲ ἱκανὸ στόλο καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ναυμαχίας κατώρθωσε νὰ διώξῃ τοὺς πειρατὲς ἀπὸ τὶς Δαλματικὰ ἀκτὲς—ποὺ εἶχαν φθάσει τελευταῖα—τὸ Ἰόνιο καὶ τὴν Κρήτη. Ἐπειτα ἀπὸ τὶς νίκες αὐτῆς τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, περιορίσθησαν πολὺ οἱ ἐπιδρομὲς τῶν Πειρατῶν καὶ στὸ Νότιο Αἰγαῖο.

Ὁ Βασίλειος ὁ Α' ἐπέθανε τὸ 886 μ. Χ. καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Λέων ΣΤ' ὁ σοφὸς (886 - 912). Αὐτὸς ἀντίθετα μὲ τὸν πατέρα του ἦταν πολὺ μορφωμένος ἀλλ' ἐπεδόθηκε περισσότερο στὴ μελέτη καὶ παραμέλησε τὸ κράτος του. Τότε εὐρῆκαν καιρὸ οἱ Σαρακηνοὶ καὶ ἄρχισαν νέες ἐπιδρομὲς στὰ παράλια. Μεγαλύτερη ἐπιδρομὴ ἔκαναν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ 904, ἐγδυσαν τὰ καταστήματα καὶ τὰ σπίτια καὶ ἐπῆραν ἀρκετοὺς αἰχμαλώτους. Λίγον καιρὸ ἐνωρίτερα, τὸ 889, οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν πόλεμο κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ κράτος τους ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὴν Ἀλβανία. Ἐπὶ Λέοντος ΣΤ' πάλι, οἱ Ρῶσοι ἀπέλκισαν μὲ τὸν στόλο τους τὰ θρησκευτικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ἀπεσῶρθησαν, ἀφοῦ ἐπῆραν μεγάλη ἀποζημίωσι.

Τὸν Λέοντα ΣΤ' διαδέχθηκε ὁ γυιὸς του Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος (912 - 956) σὲ ἡλικία 7 χρονῶν κι ὡς ὅτου ἐνηλικιωθῆ, ἐπίτροπὸς του ἦταν ὁ θεῖος του Ἀλέξανδρος. Κατὰ τὴν τελευταία περίοδο τῆς βασιλείας του ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ἐβασίλευε μαζί με τὸ Ρωμανὸ Α' τὸ Λεκαπηνὸ καὶ τούτους διαδέχθηκε ὁ Ρωμανὸς Β' (959 - 963). Ὁ τελευταῖος ἔμεινε λίγα χρόνια στὴν ἀρχὴ ἀλλ' ὠφέλησε τὴν πατρίδα του γιατί εἶχε καλοὺς στρατηγούς. Σπουδαιότερος ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Βασίλειο Α'. 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Σαρακηνούς καὶ εἰκόνας ἐπιδρομῶν. 3) Ἡ ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης (πληροφ) Κρίνετε τὸ Λέοντα ΣΤ' καὶ τὸ Ρωμανὸ Β' 5) Ζωγραφίσετε τὰ σπουδαιότερα ἐπεισόδια τοῦ μαθήματος. 5) Ἐλεύθερες ἐργασίες κλπ.

36. Νικηφόρος Φωκᾶς

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 960 ὁ Ρωμανὸς Β' ἔστειλε τὸ στρατηγὸ του Νικηφόρο Φωκᾶ στὴν Κρήτη νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς πειρατές, πὸν στὸ μεταξύ τὴν εἶχαν ἀνακαταλάβει κι ἴδρυσαν ἐκεῖ πειρατικὸ κράτος. Ὁ Φωκᾶς ἀπεβίβασε τότε στρατὸ στὴν Κρήτη κι ὕστερα ἀπὸ πολλὰ μάχες ἐλευθέρωσε τὸ περισσότερο μέρος τοῦ νησιοῦ. Κατόπιν ἐπολιόρκησε τὸ φρούριο Χάνδακα (τὸ σημερινὸ Ἡράκλειο) ἐπὶ 8 μῆνες, ὥσπου ἔπεσε κι αὐτὸ καὶ ἡ Κρήτη ἔμεινε πᾶ ἐλεύθερη. Ἀπὸ τότε μετοίκησαν πολλοὶ Ἕλληνες στὴν Κρήτη ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα, ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἀυξήθηκε σημαντικὰ καὶ ἀμυνόταν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν. Ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς κατοίκους, πὸν εἶχαν ἐγκαταστήσει στὴν Κρήτη οἱ Σαρακηνοί, ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν ἢ δὲν ἔφυγαν, ἔγιναν χριστιανοὶ κι ἀφομοιώθηκαν με τοὺς Ἕλληνες.

Μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Κρήτης ὁ Φωκᾶς ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολι, ἀλλὰ γρήγορα ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀσία νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ἀραβες καὶ κατέλαβε πολλὰς πόλεις πέρα ἀπὸ τὸν Εὐφράτη. Ἐνῶ ἐπέστρεψε στὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἀπέθανε ὁ Ρωμανὸς ὁ Β' κι ἄφησε τὸ θρόνο του στὰ παιδιὰ του, Βασίλειο καὶ Κωνσταντῖνο. Ὡς ὅτου ὅμως ἐνηλικιωθοῦν αὐτὰ, ὁ λαὸς ἀνεκέρυξεν αὐτοκράτορα τὸ Νικηφόρο Φωκᾶ—πὸν εἶχε δοξασθῆ—κι ἐβασίλευσε ἀπὸ τὸ 963 ὡς τὸ 969. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Φωκᾶς λίγον καιρὸ ἔμεινε στὴν πρωτεύουσα γιατί τὸν πολὺ καιρὸ τὸν ἔπέρασε πολεμώντας τοὺς Ἀραβες. Ἀφοῦ τοὺς ἐνίκησε στὴ μεγάλη μάχη πὸν ἔγινε στὴν Ταρσό, ἐλευθέρωσε τὴν Κύπρο, τελευταῖα δὲ καὶ τὴν Ἀντιόχεια, πὸν οἱ Ἀραβες

τὴν ἔκρατοῦσαν 300 χρόνια. Γιὰ τὴν κατάληψι τῆς Ἀντιόχειας στὴν Κωνσταντινούπολι ἔγιναν μεγάλες ἐορτὲς κι ἐδόξαζαν τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐνῶ ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Ἀραβες συνεχιζόταν, οἱ Βούλγαροι μ' ἐπι-κεφαλῆς τὸ βασιλιά τους Συμεὼν ἐμπῆκαν στὶς ἑλληνικὲς χώρες καὶ ἔφθασαν κοντὰ στὴν Κωνσταντινούπολι. Τότε ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ἐπειδὴ ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τοὺς Ἀραβες, ἐκάλεσε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων Σβιατοσλάβο, ποὺ ἦταν φίλος του, νὰ κτυπήσῃ τοὺς Βουλ-γάρους. Πράγματι ὁ Σβιατοσλάβος ἔφθασε μὲ πολὺ στρατό, ὑπέταξε τὴ Βουλγαρία, ἀλλὰ παρὰ τὴ συμφωνία δὲν ἐννοοῦσε νὰ φύγῃ ἀπὸ κεῖ. Ἡ στάσις τοῦ Ρώσου ἡγεμόνα ἐστενοχώρησε πολὺ τὸ Νικηφόρο Φωκά κι ἐτοιμαζόταν νὰ τοῦ κηρύξῃ τὸν πόλεμο. Στὸ μεταξὺ ὅμως ἐπέθανε.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Σαρακηνοὶ (περισσότερες πληροφορίες). 2) Ἐπίσης πλη-ροφορίες γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Χάνδακα καὶ τὸν ἐποικισμὸ τῆς Κρήτης ἀπὸ Ἕλληνες. 3) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ τὸ κεφ. «Ο ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ». 4) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, ἰχνογράφησις κυριωτέρων ἐπεισοδίων.

37. Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969—976)

Τὸ Νικηφόρο Φωκά διαδέχθηκε ὁ ἀνεπιός του Ἰωάννης Τσιμι-σκῆς, ἔνδοξος στρατηγός. Δυὸ μεγάλοι ἐχθροὶ ἀπειλοῦσαν τότε τὸ βυ-ζαντινὸ κράτος: Οἱ Ἀραβες ἀπ' τ' ἀνατολικά κι οἱ Ρῶσοι ποὺ εἶχαν μπῆ στὴ Βουλγαρία. Ὁ Τσιμισκῆς ἐθεώρησε λιγώτερο ἐπικινδύνους τοὺς Ἀραβες, ἐπειδὴ ἦσαν μακριὰ κι ἐστράφηκε κατὰ τῶν Ρώσων. Ἐπειτα ἀπὸ μεγάλες ἐτοιμασίες, τὴν ἄνοιξι τοῦ 971, ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του ἐπέρασε ταχύτατα τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου κι ἐπολιορκῆσε τὴν πόλη Πεσλάβα, τὸ μεγαλύτερο τότε φρούριο τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ εἶχε κλεισθῆ ὁ Σβιατοσλάβος μὲ τὸ στρατό του. Ταυτόχρονα ὁ βυζαντινὸς στόλος ἀπέπλευσε στὸν Εὐξείνιο Πόντο νὰ μπῆ στὸ Δού-ναβη καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀνεφοδιασμὸ τῶν Ρώσων. Ὑστερα ἀπὸ με-γάλη ἐπίθεσι ἡ Πεσλάβα παραδόθηκε κι οἱ Ρῶσοι ὑπεχώρησαν.

Προχωρώντας ὁ Τσιμισκῆς ἔφθασε στὴ Σουλίστρια, ποὺ εἶναι κτισμένη στὴν ὄχθη τοῦ Δούναβη. Ἐκεῖ εἶχε καταφύγει ὁ Σβιατοσλά-βος μ' ὅλο τὸ στρατό του κι ἄρχισε ἡ πολιορκία τῆς πόλεως. Τρεῖς μῆνες νηράτησε ἡ πολιορκία κι οἱ Ρῶσοι ἔχασαν ὡς 15.000 ἄνδρες. Στὸ τέλος ὁ Σβιατοσλάβος, βλέποντας πὺς δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀνθέξῃ πιά, ἐζήτησε νὰ συναντήσῃ τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Τσιμισκῆς, ὀπλισμένος τότε μὲ τὴν δλόχουση πανοπλία του κι ἔφιππος προχωρεῖ στὴν ὄχθη τοῦ Δούναβη ὅπου ἐπλησίαζε ὁ Σβια-

ατοσλάβος, ταπεινωμένος. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ὑπογράφηκε ἡ εἰρήνη. Ὁ Σβιατοσλάβος ἄφησε ἐλεύθερους ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους κι αὐτὸς μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἔφυγε γιὰ τὴ Ρωσία. Μὰ δὲν ἐπρόλαβε νὰ φθάσῃ στὸν προορισμό του, γιατί στὴ Ρουμανία ἐσκοτώθηκε ἀπὸ βαρβάρους λαοὺς ποὺ τοῦ εἶχαν ἐπιτεθῆ.

*Εἰκ. 10. Συνάντησις Τσιμισκῆ καὶ Σβιατοσλάβου
στὴν ὄρθη τοῦ Δούναβι*

Μετὰ τὴν ἀναχώρησι τῶν Ρώσων, οἱ Βούλγαροι παραδίδονταν πιά μόνοι τους στοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ὑποδέχονταν ὡς ἐλευθερωτές, γιατί εἶχαν ἀπηυδῆσει ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα τῶν Ρώσων. Ἀπὸ τότε ὅλη ἡ Βουλγαρία ἔγινε ἐπαρχία ἑλληνικὴ κι ὁ Τσιμισκῆς ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι, νικητὴς καὶ δοξασμένος.

Κατόπιν ἔκαμε δύο ἐκστρατεῖες κατὰ τῶν Ἀράβων, ἐλευθέρωσε ὅλη τὴ Συρία κι ἔφθασεν ὡς τὰ πρόθυρα τῆς Ἱερουσαλήμ (976). Ἐκεῖ—ἄγνωστο γιὰ πιδό λόγο—διέκοψε τὴν ἐκστρατεία, νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Κωνσταντινούπολι, ἀλλ' ἀπέθανε ξαφνικὰ στὸ δρόμο. Ἦταν τότε 50 χρονῶν.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Τσιμισκῆ ἀπὸ ἄλλα βιβλία ἰδίως τὸ βιβλίον «Ὁ Τσιμισκῆς δαμάζει τοὺς Βουλγάρους» Σ. Καραβία. 2) Ζωγραφίστε ἐπεισόδια ἀπὸ τίς ἐκστρατεῖες του. 3) Ἐντυπώσεις, ἀπορίες κτλ.

38. Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος (976 - 1025)

Τὸν Ἰωάννη Τιμισκῆ διαδέχθηκε ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου Βασίλειος ὁ Β' πού ἔγινε ὁ ἐνδοξότερος αὐτοκράτωρ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Ἦταν τότε 20 χρονῶν. Τὰ δέκα πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας του ὁ Βασίλειος ὁ Β' ἀσχολήθηκε νὰ στερεώσῃ τὸ κράτος του γιατί εἶχε κλονισθῆ ἀπὸ τὶς ἐπαναστάσεις φιλοδόξων στρατηγῶν του, πού ἤθελαν νὰ τοῦ πάρουν τὸ θρόνο. Οἱ Βούλγαροι, ὅπως πάντα, βλέποντας τὴν ἐσωτερικὴ ἀνωμαλία μέσα στὸ Βυζαντινὸ κράτος, ἐσηκώσαν πάλι τὸ κεφάλι. Βασιλιάς τους τώρα ἦταν ὁ Σαμουήλ, ἕνας τολμηρὸς καὶ γενναῖος πολεμιστῆς. Ὁ Σαμουήλ ἐπροχώρησε μὲ τὸ στρατό του, κατάλαβε τὴν Δυτικὴ Μακεδονία, ἔπειτα τὴν Ἀλβανία καὶ ἔκαμε πρωτεύουσα τοῦ κράτους του τὴν Ἀχρίδα, κοντὰ στὴν Πρέσπα. Ἀλλ' ὁ Σαμουήλ δὲν ἐσταμάτησε ὡς ἐκεῖ. Προχωρώντας πρὸς τὰ νότια, ἐπέρασε τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ ἐμπῆκε στὴν Πελοπόννησο. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ κάμῃ ἕνα μεγάλο βουλγαρικὸ κράτος πού νὰ πιάνῃ ὅλη τὴν Βαλκανικὴ χερσόνησο.

Ἀφοῦ ὁ Βασίλειος κατόρθωσε νὰ συντρίψῃ τὴν ἐσωτερικὴ ἀντίδραση, ἔστειλε τὸν περίφημο στρατηγὸ του Νικηφόρο Οὐρανὸ μὲ ἄρκετὸ στρατὸ στὴν Ἑλλάδα, ν' ἀναγκάσῃ τὸ Σαμουήλ νὰ γυρίσῃ πίσω. Πράγματι ὁ Σαμουήλ, ἅμα ἔμαθε πὼς ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ἔφθασε στὴ Θεσσαλία καὶ ἐρχόταν πρὸς τὰ κάτω, ἀφῆκε τὴν Πελοπόννησο καὶ ἐγύρισε πίσω. Μόλις ὁ Σαμουήλ ἔφθασε στὴ Φθιώτιδα, εὐρῆκε τὸ Σπερχεῖο μὲ μεγάλη κατεβασιά ἀπὸ τὶς βροχὲς καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ στρατοπεδεύσῃ στὴ δεξιὰ ὄχθη του. Τὸ βράδυ οἱ Βούλγαροι κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ὁδοιπορία ἔπεσαν νὰ κοιμηθοῦν ἤσυχτοι. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο βράδυ ἔφθασε καὶ ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς στὴν ἀντικρουνὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ἔχοντας ὀδηγὸ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους, ἀνεκάλυψε ἕνα πόρο τοῦ ποταμοῦ, πέφτει κατὰ τῶν Βουλγάρων πού ἐκοιμόταν καὶ τοὺς διέλυσε. Οἱ περισσότεροι ἐσφάγησαν καὶ ὁ Σαμουήλ μὲ τὸ παιδί του καὶ λίγους στρατιῶτες μόλις ἐπρόλαβαν νὰ σωθοῦν καὶ ἀπὸ τὶς διαβάσεις τῆς Πίνδου ἐγύρισαν στὴ Βουλγαρία.

Παρ' ὅλη τὴν καταστροφὴ πού εἶχε πάθει ὡς τώρα ὁ Σαμουήλ, δὲν ἠσύχαζε καὶ εἰτείμαζε στρατό. Κατὰ τὰ μέσα λοιπὸν τοῦ 1001 ἄρχισε νέος ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος, ἀλλὰ πιδ ἄγχιος τούτῃ τῇ φορᾷ. Ὁ Βασίλειος, πού ὡς τότε εἶχε ὀργανωθῆ καλὰ, ὤρμησε κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς πῆγε κυνηγώντας ὡς τὴ Σόφια.

Κατόπιν γυρίζει πρὸς τὰ νότια καὶ ξεκαθαρίζει ὅλη τὴ Δυτικὴ Μακεδονία. Τώρα στρέφεται βορειότερα καὶ παρουσιάζεται μπροστὰ στὰ Σκόπια. Θέλοντας οἱ Βούλγαροι νὰ κρατήσουν ὡπωσδήποτε τὴν πόλι, πολεμοῦν μὲ λύσσα ἀλλὰ στὸ τέλος κάμπτονται καὶ ὑποχωροῦν μὲ ἀταξία. Ὁ Σαμουήλ παρ' ὀλίγον θὰ ἐπιανόταν αἰχμάλωτος μὲ ὅλο τὸ ἐπιτελεῖο του. Ὁ Βασίλειος τώρα εἶχε ἐλευθερώσει ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ περιώρισε τοὺς Βουλγάρους μέσα στὰ σύνορα τοῦ κράτους των. Κατόπιν ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι, στὶς ἀρχὲς τοῦ 1005 καὶ τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή.

Ἀπὸ τὸ 1006 ὡς τὸ 1013 δὲν φαίνεται νὰ ἔγιναν σοβαρὲς μάχες μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Τὸ 1014 ὁ Σαμουήλ εἶχε ἐτοιμάσει νέο στρατὸ καὶ ὁ πόλεμος ξανάρχισε. Προχωρώντας πρὸς τὰ νότια, ἔπιασε τὰ στενὰ τῆς Κλεισούρας— κοντὰ στὸ σημερινὸ Σιδηρόκαστρο — νὰ ἐμποδίσει τοὺς Ἕλληνας νὰ περάσουν κάτω. Σὲ λίγον καιρὸ ἔφθασε ἐκεῖ ὁ Βασίλειος καὶ μόλις ἐμπῆκε στὰ στενὰ μὲ τὸ στρατό του, εὐρέθηκε κυκλωμένος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἦταν δύσκολη καὶ παρὰ λίγο νὰ καταστρέφονταν. Ὁ Βασίλειος βλέποντας πὼς ἦταν δύσκολο νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ μέτωπο ἐπίθεσι, στέλνει τὸ στρατηγὸ Νικηφόρο Ξιφία μὲ δύο τάγματα, ὁ ὁποῖος περνώντας ἀπὸ κάτι μονοπάτια πίσω ἀπὸ τὸ Μπέλες, κτυπᾷ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ πίσω. Συνάμα ἐπιτίθεται καὶ ὁ Βασίλειος μὲ τὸν κύριο ὄγκο τοῦ στρατοῦ του κατὰ μέτωπο. Ἦταν 29 Ἰουλίου τοῦ 1014 καὶ ἡ μάχη μαινεται ὅλη τὴν ἡμέρα. Στὸ τέλος οἱ Βούλγαροι βλέποντας πὼς θὰ κυκλωθοῦν, ἀφῆκαν τὰ ὄχυρά καὶ ἐζήτησαν νὰ σωθοῦν μὲ τὴ φυγή. Ὡς 15 χιλιάδες ἦσαν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ὁ Σαμουήλ μόλις ἐσώθηκε φεύγοντας καβάλα στ' ἄλογό του. Συντετριμμένος ἔφυγε μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του στὴν πρωτεύουσά του καὶ ἐπέθανε ἀπὸ τὴ λύπη του.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δεῖξτε στὸ χάρτη τὰ μέρη ποὺ κατάλαβε ὁ Σαμουήλ. 2) Περισοτερες πληροφορίες γιὰ τὸ Βασίλειο Β' καὶ τὴ μάχη τῆς Κλεισούρας. 3) Ἐντυπώσεις κτλ.

37. Κατάλυσις τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους.

Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων

Ὁ γιὸς τοῦ Σαμουήλ, ποὺ τὸν διαδέχθηκε στὸ θρόνο, ἐζήτησε εἰρήνη ἀπὸ τὸν Βασίλειο Β' ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐδέχθηκε. Ἦθελε νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα νὰ ἠσυχάσῃ μιὰ γιὰ πάντα μὲ τοὺς Βουλγάρους. Προχώρησε λοιπὸν στὴ Βουλγαρία καὶ κατέλαβε καὶ τὴν πρωτεύουσα

Ἀχρίδα. Ἐκεῖ πῆγαν καὶ τὸν προσκύνησαν ἡ Τσαρίνα Μαρία μ' ὅλη τῇ βασιλικῇ οἰκογένεια κι οἱ Βούλγαροι ἄρχοντες. Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ σκληροὺς πολέμους, πού ἐκράτησαν 40 χρόνια, τὸ βουλγαρικὸ κράτος ἔπαισε πιά νὰ ὑπάρχει κι εἶχε γίνει ἐπαρχία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ὅταν ἄρχισε τὸν πόλεμο ὁ Βασίλειος ἦταν 24 χρονῶν καὶ τὸν ἐτελείωσε γέρος πιά, 64 χρονῶν. Ὡστόσο ἦταν ὑπερήφανος, πού ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμό ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Μόλις πιά ἐπέτυχε τὸ σκοπὸ του κατέβηκε στὴν Ἀθήνα. Μὲ μεγάλη πομπὴ ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολι καὶ προσκύνησε τὸν Παρθενῶνα, πού εἶχε γίνει ναὸς τῆς Παναγίας. Κατόπιν ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ὁ λαὸς τοῦ ἔκανε μεγάλη ὑποδοχὴ. Ἐπειδὴ κατέστρεψε τοὺς Βουλγάρους ὠνομάσθηκε Βουλγαροκτόνος. Τότε τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἔφθαναν ὡς τὸ Δούναβι ποταμὸ.

Ἄμα ὁ Βασίλειος ἐξουδετέρωσε τοὺς Βουλγάρους, στὰ τέλη τοῦ 1021 ἐξεστράτευσε στὴν Ἀσία. Ἐκεῖ πολεμώντας μὲ τὴν ἴδια ὁρμὴ, ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς του κι ἔφθασε τὰ σύνορα τοῦ κράτους του στὸν Καύκασο, στὴν Κασπία θάλασσα καὶ κάτω ὡς τὸν Εὐφράτη. Κατόπιν ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι.

Ἐνῶ ἐγίνονταν αὐτὰ στὴ Μ. Ἀσία, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τοῦ Βασιλείου ἐνίκησαν τοὺς Γερμανοὺς στὴν Κάτω Ἰταλία καὶ ἐστερέωσαν ἐκεῖ τὸ κράτος του. Ὁ Βασίλειος ὁ Β' ἐκυβέρνησε τὸ κράτος 49 χρόνια καὶ ἀπέθανε τὸ 1025 σὲ ἡλικία 70 χρονῶν.

Ἐνῶ συνεχιζόταν ὁ ἑλληνο—βουλγαρικὸς πόλεμος ἡ βασίλισσα τῆς Ρωσίας Ὀλγα ἐπεσκέφθηκε τὴν Κωνσταντινούπολι κι ἐβαπτίσθηκε Χριστιανή. Ἐπειτα ἀπὸ κάμποσα χρόνια ἐπεσκέφθηκαν τὴν Κωνσταντινούπολι 800 Ρῶσοι εἰδωλολάτρες, ἔχοντας ἀρχηγὸ τὸν ἡγεμόνα Βλαδίμηρο. Ἐκεῖ ὁ Βλαδίμηρος παντρεύτηκε τὴν ἀδελφὴ τοῦ Βασιλείου, Ἄννα. Πρὶν γίνει τὸ μυστήριό τοῦ γάμου, ὁ Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθηκε χριστιανὸς κι ἀμέσως τὸν ἐμιμήθηκε ὅλη ἡ ἀκολουθία του. Γυρίζοντας κατόπιν στὴ Ρωσία, ἀνεκήρυξε ὡς ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους, τὸ Χριστιανισμὸ κι ὡς τὸ 989 μ. Χ. χιλιάδες Ρῶσοι εἶχαν γίνει χριστιανοί. Ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ἀρχίζει ἡ ἱστορία τῆς χριστιανικῆς Ρωσίας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Δεῖξτε στὸ χάρτη ὡς πού ἔφθαναν τὰ σύνορα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὅταν ἐπέθανε ὁ Βασίλειος Β'. 2) Διαβάσετε στὸ ἀναγνωστικὸ σας τὰ κεφάλαια : «Ο ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β' ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ» καὶ «Ο ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ». 3) «Προσκύνημα Βουλγαροκτόνου», Κ. Παλαῖα. 4) «Στὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου», Π. Δέλτα. 5) Ἐπανάληψις ἐκτου κεφαλαίου, ἀπορίες, ἰχνογράφησις ἐπεισοδίων, ἱστορικὰ πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

40. Τὸ Βυζαντινὸ κράτος γέρνει στὴ δύσει του

Ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος φαίνεται πὼς δὲν ἐπαντρεύτηκε κι ἔτσι δὲν ἀφῆκε παιδιά. Γι' αὐτό, ἅμα ἐπέθανε τὸν διαδέχθηκε ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ὁ Η', ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε ὡς τὸ 1028. Τοῦτον διεδέχθησαν μερικοὶ ἄλλοι μέχρι τοῦ Μιχαὴλ ΣΤ' τοῦ Στρατιωτικοῦ, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας κι ἐβασίλευσε δύο μόνον ἔτη. Τὸ 1506 καὶ τὸ 1507.

Τόσο ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Η' ὅσον καὶ οἱ ὑπόλοιποι αὐτοκράτορες τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ διοικήσουν ἓνα τόσο μεγάλο κράτος. Κι ὅπως συμβαίνει σὲ τέτοιες περιστάσεις, ἔτσι κι ἐδῶ ἄρχισαν ἐπαναστάσεις καὶ τὸ κράτος ἐκλονιζόταν. Τότε εὐρῆκαν καιροὶ οἱ Ἄραβες κι ἄρχισαν τοὺς πολέμους. Γρήγορα πάλι ἐπανεστάτησαν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι. Καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας στρατηγούς καὶ ὑπετάχθησαν πάλι ἀλλ' οἱ Σέρβοι δὲν κατεβλήθησαν κι ἴδρυσαν δικό τους κράτος ἀνεξάρτητο.

Στὴ Δύσει ἐφάνηκαν νέοι ἐχθροί, οἱ Νορμανδοὶ — ἄνθρωποι τοῦ Βορρᾶ — ποὺ εἶχαν κατεβῆ ἀπὸ τὴ Σκανδιναυικὴ χώρα στὴν κεντρικὴ Εὐρώπη. Ἐπειδὴ οἱ Νορμανδοὶ ἦσαν πολεμικὸς λαός, ἐμπῆκαν στὴν Ἰταλία καὶ ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας. Ἔτσι κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴ Νότιο Ἰταλία μὲ τὴ Σικελία, ποὺ ἐπὶ 15 αἰῶνες ἀνθοῦσε ἐκεῖ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Τὴ Μακεδονικὴ Δυναστεία διαδέχθηκε ἡ Δυναστεία τῶν Δουκῶν ἀλλὰ καὶ οἱ Δούκες ἦσαν ἀνίκανοι αὐτοκράτορες καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασι τοῦ κράτους των. Καὶ σὰν νὰ μὴ ἐφθανε αὐτὸ σὰ ἀνατολικά σύνορα παρουσιάσθηκε νέος ἐχθρός, οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τοὺς τελευταίους αὐτοκράτορες τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας. 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Νορμανδούς. 3) Ἐντοπώσεις κ.τ.λ.

41. Σελτζούκοι Τούρκοι

Οί Τούρκοι ἦσαν λαὸς ἄγριος, ἀπολίτιστος καὶ ἔκοῦσαν στὸ Τουρκεστάν, πέρα ἀπ' τὴν Κασπία θάλασσα. Τὸν ἐνδέκατο αἰῶνα, ἔχοντας ἀρχηγό τους τὸν Σελτζούκ, ποὺ ἀπ' αὐτὸν ἐπῆραν τὸ ὄνομα, ἔφυγαν ἀπὸ τὸν τόπο τους, ἐμπῆκαν στὴν Περσία καὶ ἔγιναν εὐκόλα Μωαμεθανοί. Ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Περσίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἴδρυσαν τὸ τουρκικὸ κράτος καὶ ὁ ἀρχηγὸς τους ὠνομάσθηκε σουλτᾶνος.

Οἱ Τούρκοι, σὰν ἰσχυροὺς καὶ πολεμικοὺς λαὸς ποὺ ἦσαν, δὲν ἄρ-
γησαν νὰ μποῦν καὶ στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἔφθασαν ὡς τὸ Ἰκόνιο. Ὁ αὐ-
τοκράτωρ Ρωμανὸς ὁ Δ' ἀπὸ τῆ Δυναστεία τῶν Δουκῶν, ἔκαμε δύο
ἐκστρατείες. Σ' αὐτὲς ἐνίκησε βέβαια τοὺς Τούρκους μὰ δὲν ἠμπόρεσε
νὰ τοὺς γυρίσει πίσω. Κατόπιν ἔκαμε καὶ τρίτη ἐκστρατεία ἀλλὰ τῇ
φορὰ αὐτῇ νικήθηκε στὰ βόρεια τῆς λίμνης Βάν, τὸ 1071 καὶ ἔπεσε
αἰχμάλωτος στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ὁ σουλτᾶνος ἐθαύμασε τὴν ἀν-
δρεία τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τὸν ἀφῆκε ἐλεύθερο ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ παραχω-
ρήσει στοὺς Τούρκους ὅσα μέρη εἶχαν καταλάβει στὴ Μ. Ἀσία. Ἔτσι
καὶ ἔγινε. Ἀμα ὅμως ὁ Ρωμανὸς ἐγύρισε στὴν Κωνσταντινούπολι, ἐτυ-
φλώθηκε ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του καὶ τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὸ θρόνο.
Ὁ διάδοχός του, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, δὲν ἀνεγνώρισε τὴν εἰρήνη ποὺ
ὑπέγραψε ὁ Ρωμανὸς μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔτσι ἄρχισε ὁ πόλεμος. Οἱ
Τούρκοι τότε ἐπροχώρησαν ὡς τὴν Προῦσσα καὶ τὴν ἔκαναν πρωτεύ-
ουσα τοῦ κράτους των. Στὸ μεταξὺ ἄλλος τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε
τὴ Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ πρόοδος τῶν Τούρκων ἔφερε σὲ δύσκολη θέσι
τοὺς Ἕλληνας. Γιὰ καλὴ τους ὅμως τύχη ἀνέβηκαν στὸ θρόνο ἱκανοὶ
αὐτοκράτορες ἀπὸ τῆ Δυναστεία τῶν Κομνηνῶν.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δεῦτε στὸ χάρτη τὸ Τουρκεστάν καὶ λέγετε ὅ,τι γνω-
ρίζετε ἀπὸ τὴ Γεωγραφία. 2) Γιατί τόξα οἱ Τούρκοι ἦσαν ἰσχυροὺς καὶ πολε-
μικοὺς λαὸς; 3) Πῶς κρίνετε τὴν πράξι τοῦ Ρωμανοῦ Δ'; 4) Προῦσσα. 5) Ἐν-
τυπώσεις, ἀπορίες κ.λ.π.

42. Ὁ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός (1081—1118)

Ἀρχηγὸς τῆς Δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ἦταν ὁ Ἀλέξιος ὁ Α'
ὁ Κομνηνός, ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ μεγάλος πολιτικός. Τὸ κράτος ἐν-
δυναμίσθη τότε σὲ ἀθλία κατάστασι γιατί εἶχε γύρω πολλοὺς ἐχθρούς.
Πρώτη φροντίδα τοῦ Ἀλεξίου ἦταν νὰ ὀργανώσῃ ἰσχυρὸ στρατὸ γιὰ
νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία. Κι ἐνῶ ἐτοιμαζόταν, οἱ

Νορμανδοί, πού εϋρίσκονταν στην κάτω Ίταλία, ἔβγαλαν στρατό στην Κέρκυρα καί τήν κατέλαβαν. Ταυτόχρονα βγάνουν ἄλλο στρατό στό Δυρράχιο καί καταλαμβάνουν κι αὐτό. Ὁ κίνδυνος τώρα γιά τοὺς Ἕλληνες ἦταν μεγάλος, ἐπειδὴ ἦταν δύσκολο ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Νορμανδοὺς μὲ τίς δικές τους δυνάμεις. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀλέξιος ἐπρότεινε συμμαχία μὲ τοὺς Βενετοὺς πού ἦσαν ἰσχυροὶ στὴ θάλασσα, νὰ διώξουν αὐτοὶ τοὺς Νορμανδοὺς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Βενετοὶ ἐδέχθησαν τὴν πρότασι, ἀλλ' ἐπρόβγαλαν ὀρισμένα οἰκονομικὰ προνόμια, ὅπως : νὰ ἐμπορεύονται ἐλεύθερα σ' ὅλο τὸ Βυζαντινὸ κράτος, νὰ μὴν πληρώνουν φόρους κ. ἄ. Μολονότι οἱ ὄροι αὐτοὶ ἦσαν βαρεῖς γιά τοὺς Ἕλληνες, μπροστά στόν κίνδυνο ὁ Ἀλέξιος ὑπέγραψε τὴ συμμαχία.

Οἱ Βενετοὶ τότε πρῶτα—πρῶτα ἐλευθέρωσαν τὴν Κέρκυρα. Κατόπιν ἀπέκλεισαν τὰ παράλια τῆς Ἡπείρου καί τῆς Ἀλβανίας καί ἐσκόρπισαν τὸ στόλο τῶν Νορμανδῶν. Ὅστοςο στὴν ξηρὰ οἱ Νορμανδοὶ εἶχαν ἐπιτυχίες κι ἔφθασαν ὡς τὴ Λάρισα. Στὸ τέλος ὁ Ἀλέξιος κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Νορμανδοὺς καί νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Κατόπιν ἐστράφηκε κατὰ τῶν Τούρκων ἀνακατάλαβε τὴ Νικομήδεια κι ἔφθασε ὡς τὴ Σινώπη. Μολονότι οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλεξίου ἐπῆγαιναν καλά, ὥστόσο δὲν κατώρθωσε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴ Μ. Ἀσία, γιὰτὶ νέος κίνδυνος ἐφάνηκε ἀπὸ τὴ Δύσι, οἱ σταυροφορίες. Πρὶν ὅμως μάθωμε τί ἦσαν αὐτὲς οἱ σταυροφορίες, πρέπει νὰ ἰδοῦμε σὲ ποιά κατάστασι εϋρίσκονταν τότε οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Περισσότερες πληροφορίες γιά τὸν Ἀλ. Κομνηνὸ. 2) Δεῖξετε στό χάρτη τὴ Νικομήδεια καί τὴ Σινώπη καί λέγετε ὅ,τι γνωρίζετε γ' αὐτές. 3) Ἐτυπώσεις, εἰκόνες κλπ.

43. Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸ Μεσαίωνα

Ὅπως ἔχομε μάθει ἀπὸ τὰ πρῶτα μαθήματα τοῦ βιβλίου πρὶν πεθάνῃ ὁ Θεοδόσιος ἐχώρισε τὸ κράτος σὲ δύο μέρη—στό Ἀνατολικὸ καί στό Δυτικὸ—καί τὰ ἔδωσε στὰ δύο παιδιὰ του, τὸν Ἀρχάδιο καί τὸν Ὀνώριο. Τὸ Ἀνατολικὸ κράτος διατηρήθηκε ἐπάνω ἀπὸ 1000 χρόνια καί ἐδοξάσθηκε. Τὸ Δυτικὸ ὅμως δὲ διατηρήθηκε πολὺν καιρὸ, γιὰτὶ ἐμπῆκαν σ' αὐτὸ οἱ Γερμανοὶ καί τὸ διέλυσαν. Ἀργότερα πού οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔγιναν χριστιανοί, ἐδημιουργήθηκαν κι ἐκεῖ χριστιανικά κράτη. Σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ κράτος τῶν Φράγκων. Τὸ κράτος αὐτὸ ἔφθασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ ἅμα ἦταν βασιλιάς τους ὁ Κάρολος ὁ μέγας. Αὐτὸς κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴ Βό-

φρειο Ἰταλία, πού τήν εἶχαν οἱ Λογγοβάρδοι, ἐπῆρε μέρος τῆς Ἰσπανίας ἀπό τοὺς Ἀραβες, ὑπέταξε καὶ τοὺς Γερμανοὺς πέρα ἀπὸ τὸ Ρήνο καὶ ἔτσι ἐδημιούργησε μιὰ μεγάλη αὐτοκρατορία στὰ 800 μ. Χ. Ἄμα πέθανε ὁ Κάρολος, ἡ αὐτοκρατορία αὐτὴ ἔχασε τὴν δύναμί της, γιατί διαιρέθηκε σὲ τρία κράτη: Στὸ Γαλλικόν, τὸ Γερμανικόν, καὶ τὸ Ἰταλικόν.

Τὸ τελευταῖο διαιρέθηκε ἐκ νέου σὲ μικρότερα κράτη· σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦσαν τὰ ναυτικά κράτη τῆς Γένουας καὶ τῆς Βενετίας.

Οἱ βασιλεῖς τότε στὴν Εὐρώπῃ δὲν εἶχαν μεγάλη δύναμι, γιατί τὰ κράτη τοὺς ἦσαν μοιρασμένα σὲ μεγάλες ἐπαρχίες. Ὁ διοικητὴς κάθε ἐπαρχίας ἐλεγόταν δούκας ἢ κόμης καὶ ἦταν ἀνεξάρτητος. Ἄνεξάρτητοι ἀκόμη ἦσαν καὶ οἱ μεγαλοκτηματίες, πού ἐλέγονταν εὐγενεῖς. Τὰ κτήματα πού εἶχαν οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἰδιοκτησία τοὺς, φέουδα, καὶ τὸ σύστημα πού ἐπικρατοῦσε ἐλεγόταν φεουδαρχικὸ σύστημα. Οἱ εὐγενεῖς ἔμεναν στὸν πύργο πού ἦσαν πρωτεύουσά τοὺς. Γύρω ἀπὸ τὸν πύργο κατοικοῦσα οἱ χωρικοί, πού ἐκαλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ἦσαν δηλαδή δουλοπάροικοι, γιατί τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τὸ ἔπαιρναν οἱ εὐγενεῖς καὶ γιατί ἀποτελοῦσαν ἰδιοκτησία τῶν εὐγενῶν, χωρὶς ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ πολιτικὰ δικαιώματα.

Κάθε εὐγενὴς γιὰ νὰ ἐπιβάλλεται στοὺς γείτονές του εὐγενεῖς συντηροῦσε λίγο στρατὸ ἀπὸ καλοὺς πολεμιστές. Αὐτοὶ εἶχαν σιδερένιο θώρακα καὶ μόνη τους ἀσχολία ἦταν ὁ πόλεμος. Ἐπειδὴ δὲ ἐπολεμοῦσαν πάντα ἔφιπποι, ὠνομάσθησαν ἰππότες. Οἱ ἰππότες ἦσαν ὑπερήφανοι ἄνθρωποι καὶ εἶχαν ἀνεπτυγμένο σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς. Οἱ ἀρετὲς αὐτὲς λέγονται «ἰπποτισμός». Ὡστόσο οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἰππότες εἶχαν μικρὴ μόρφωσι, ἐνῶ πιδ μορφωμένη ἦταν ἡ τάξις τῶν κληρικῶν. Ὁ Πάπας μάλιστα τῆς Ρώμης, σὰν θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς πού ἦταν, εἶχε μεγάλη ἐπιρροή σ' ὅλα τὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἔτσι ἡ κοινωνία τῆς Εὐρώπης στὸ Μεσαίωνα ἦταν διαιρεμένη σὲ τρεῖς τάξεις: Στὴν πρώτη τάξι ἀνήκαν οἱ εὐγενεῖς, στὴ δευτέρη οἱ κληρικοὶ καὶ στὴν τρίτη οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἀστοί.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τὸ φραγκικὸ κράτος καὶ τὸν Κάρολο τὸ Μεγάλο. 2) Πληροφορίες γιὰ τοὺς ἰππότες. 3) Ἀπορίες κ.λ.π.

44. Γιατί ἔγιναν οἱ σταυροφορίες

Ἀπὸ τότε πού ἐπεκράτησε ὁ Χριστιανισμὸς, οἱ χριστιανοὶ συνήθιζαν νὰ πηγαίνουν στὴν Παλαιστίνη καὶ ἐκεῖ προσκυνοῦσαν τοὺς Ἁ-

γίους Τόπους, όπου ἔζησε ὁ Χριστός, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους. Ὅσο εἶχαν τὰ μέρη ἐκεῖνα οἱ Ἄραβες, ἂν καὶ ἦσαν Μωαμεθανοί, δὲν ἔφεραν ἐμπόδια στοὺς προσκυνητές. Ὅταν ὁμως ἡ Παλαιστίνη κατακτῆθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους—τὸν 11ο αἰῶνα— τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Σὰν φανατισμένοι στὸ Κοράνιο οἱ Τούρκοι, ὄχι μόνο δὲν ἐπέτρεπαν στοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐπισκέπτονται τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατεδίωκαν. Ἄν κανεὶς ἐφθανε ἐκεῖ κρυφά, τὸν ἔπιαναν καὶ ὑπέφερε μεγάλα βασανιστήρια ὥσπου ἐπέθαινε.

Μεταξὺ ἐκείνων, ποὺ ἐπῆγαν κρυφὰ στὰ Ἱεροσόλυμα, ἦταν καὶ ἕνας Γάλλος μοναχός, ὁ Πέτρος Ἐρημίτης. Αὐτὸν ὁμως δὲν τὸν ἀνακάλυψαν αἱ Τούρκοι τῆς Παλαιστίνης καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Εὐρώπη. Περνώντας ἀπὸ τὴ Ρώμη γιὰ τὴ Γαλλία, παρουσιάσθηκε στὸν Πάπα καὶ τοῦ διηγήθηκε μὲ πειστικότητα ὅλα τὰ μαρτύρια ποὺ ὑπόφεραν οἱ χριστιανοὶ στοὺς Ἁγίους Τόπους.

Ὁ Πάπας τότε ἐκάλεσε τοὺς χριστιανοὺς σὲ συνέλευσι στὴν πόλι Κλερμόν τῆς Γαλλίας καὶ ἐκεῖ ἐπῆγαν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ εὐγενεῖς καὶ πολλοὺς κόσμος. Ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἐξέδρα, ποὺ εἶχαν κάνει στὴν πλατεῖα, ὁ Πάπας περιστοιχιζόμενος ἀπὸ 14 ἐπισκόπους, ἐξιστόρησε στὸ λαὸ μὲ τὰ πιδὸ μελανὰ χρώματα τὴ δεινὴ θέσι τῶν χριστιανῶν, ποὺ ἐπισκέπτονται τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ ἐτόνισε τὸν κίνδυνο ποὺ διατρέχει ὁ Χριστιανισμὸς ἐκεῖ στὴν Ἀνατολή. Στὸ τέλος ἐκήρυξε θρησκευτικὸ πόλεμο καὶ ἐζήτησε ἀπ' ὅλους νὰ πᾶνε νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ὁ λαὸς ἐδέχθηκε πρόθυμα καὶ ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό του ἐφώνησε: «Ὁ Θεὸς τὸ θέλει, ὁ Θεὸς τὸ θέλει».

Ὅσοι ἤθελαν νὰ πάρουν μέρος στὴν ἐκστρατεία, ἔρραψαν στὸ δεξιὸ τους βραχίονα ἢ στὸ στῆθος ἕναν κόκκινο σταυρὸ ἀπὸ ὕφασμα γιὰ σημάδι ὅτι γίνονταν στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ τὸν κόκκινο σταυρὸ οἱ ἀγωνιστὲς ὠνομάσθησαν σταυροφόροι καὶ οἱ ἐκστρατεῖες ποὺ ἔκαναν σταυροφορίες.

Ὁ Πάπας ἔστειλε τότε ἱεροκήρυκες σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης νὰ κηρύξουν σταυροφορία. Τρεῖς μῆνες ἀπὸ τότε καὶ ἐνῶ οἱ βασιλεῖς μὲ τοὺς εὐγενεῖς ἀκόμη ἐτοιμάζονταν γιὰ τὴν ἐκστρατεία, οἱ πτωχοὶ χωρὶς καμμία προετοιμασία, ἐπώλησαν τὰ σπίτια τους καὶ τὰ κτήματά τους, ἀνέβηκαν στ' ἀμάξια μὲ τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους καὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν Ἀνατολή, ἀπὸ τὴ στεριά. Ἀρχηγό τους εἶχαν τὸν Πέτρο Ἐρημίτη. Περνώντας τ' ἀνοργάνωτα αὐτὰ σίφη ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία καὶ τὴ Βουλγαρία, ἐχύθησαν στὶς χῶρες τῆς ἑλληνικῆς αυτοκρατορίας καὶ ἔκαναν μεγάλες λεηλασίες. Τόσο ἀκατατόπιστοι ἦσαν

ὥστε ἅμα ἔβλεπαν ἀπὸ μακριὰ καμμιὰ πόλι τὴν ἐνόμιζαν γιὰ τὰ Ἱε-
ροσόλυμα. Τέλος πολὺ λίγοι, ὡς 3.000, ἔφθασαν στὴν Κωνσταντινού-
πολι γιὰτὶ οἱ περισσότεροὶ ἐπέθαναν στὸ δρόμο ἀπὸ τὴν κούρασι, τὴν
πεῖνα καὶ τὶς ἀρρώστειες. Ἔτσι ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ τῶν πτωχῶν
ἐπειδὴ ὅπως εἶπαμε ἦταν ἀνοργάνωτη, ἀπέτυχε.

45. Ἡ πρώτη Σταυροφορία

Τὸν ἄλλο χρόνον ἐγινε ἡ πρώτη ὀργανωμένη σταυροφορία. Ἐνας
δούκας ἀπὸ τῆ Γαλλία, ὁ Γοδεφρείδος ντὲ Μπουγιὼν συγκέντρωσε
πολλὰς χιλιάδες πολεμιστῆς, ἐνώθησαν μαζί τους καὶ ἄλλοι δούκες καὶ
ἐγιναν ὅλοι ὡς 500 χιλιάδες. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ 300 χιλ. μόνον ἦσαν
μάχιμοι καὶ οἱ ἄλλοι ἦσαν γυναικόπαιδα. Ὁλος αὐτὸς ὁ συρφετὸς ἐπέ-
ρασε τὰ Βαλκάνια καὶ ἔφθασε στὴν Κωνσταντινούπολι, τὸ 1096, γιὰ νὰ
περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Α' ἐσκέ-
φθηκε νὰ χρησιμοποιοῦσιν τοὺς σταυροφόρους γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴ
Μ. Ἀσία. Συνεννοήθηκε λοιπὸν μὲ τοὺς ἀρχηγούς των καὶ ἐκεῖνοι
ὑπεσχέθησαν μὲ ὄρκον ὅτι θὰ παρέδιδαν στὸν Ἑλληνα στρατηγὸν, ποὺ
θὰ ἐπῆγαινε κοντὰ, ὅλες τὶς πόλεις ποὺ θὰ ἐπαιρναν ἀπὸ τοὺς Τούρ-
κους. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Ἀλέξιος τοὺς ἔδωκε πλοῖα καὶ 50 χιλιάδες
στρατὸ καὶ ἐπέρασαν ἀπέναντι. Πρῶτη πόλις ποὺ πολιορκήσαν ἦταν
ἡ Νίκαια. Οἱ Τούρκοι, βλέποντας πὼς δὲν ἤμποροῦν νὰ κρατήσουν
τὴν πόλι, τὴν παρέδωκαν στοὺς Ἑλληνας, ποὺ εἶχαν περισσότερη
ἐμπιστοσύνη καὶ ὄχι στοὺς σταυροφόρους. Οἱ σταυροφόροι ἐστενοχω-
ρήθησαν βέβαια μ' αὐτό, ἀλλὰ δὲν ἔδειξαν καμμιὰ δυσαρέσκειαν. Κα-
τόπιν πολεμώντας διέσχισαν τὴ Μ. Ἀσία, ἐμπῆξαν στὴ Συρία καὶ
πολιορκήσαν τὴν Ἀντιόχεια. Ἄμα τὴν κατάλαβαν, δὲν τὴν ἔδωκαν
στοὺς Ἑλληνας ὅπως εἶχαν συμφωνήσει μὲ τὸν Ἀλέξιο, παρὰ τὴν
ἐκράτησαν οἱ ἴδιοι. Ἀπὸ ἐκεῖ προχώρησαν γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. Μό-
λις τὴν ἀντίκρυσαν, ἐφίλησαν τ' ἅγια χώματα καὶ εὐχαρίστησαν τὸ
Θεὸν, ποὺ τοὺς ἀξίωσε νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἁγία πόλι. Ἐπειτα ἄρ-
χισε ἡ πολιτορκία.

Μολονότι οἱ Τούρκοι ἐπολέμησαν γενναῖα, ἐνίκηθησαν καὶ ἡ πό-
λις ἐκυριεύθηκε τὸ 1099. Ἄρχισε τότε ἄγρια σφαγὴ τῶν Τούρκων
καὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸ αἷμα ἔτρεχε στοὺς δρόμους. Ὡστόσο καὶ ἐδῶ
οἱ σταυροφόροι ἐλησμόνησαν τὴν ὑπόσχεσί τους καὶ ἐκράτησαν τὴν
πόλι γιὰ λογαριασμό τους. Ἰδρυσαν μάλιστα φράγκικον κράτος, τὸ
Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἔκαμαν βασιλιὰ τὸν ἀρχηγὸν τους.

Γοδεφρείδο ντὲ Μπουγιών. Ὡς τώρα οἱ σταυροφόροι εἶχαν πάθει μεγάλη φθορά κι εἶχαν μείνει μόνο 25 χιλιάδες.

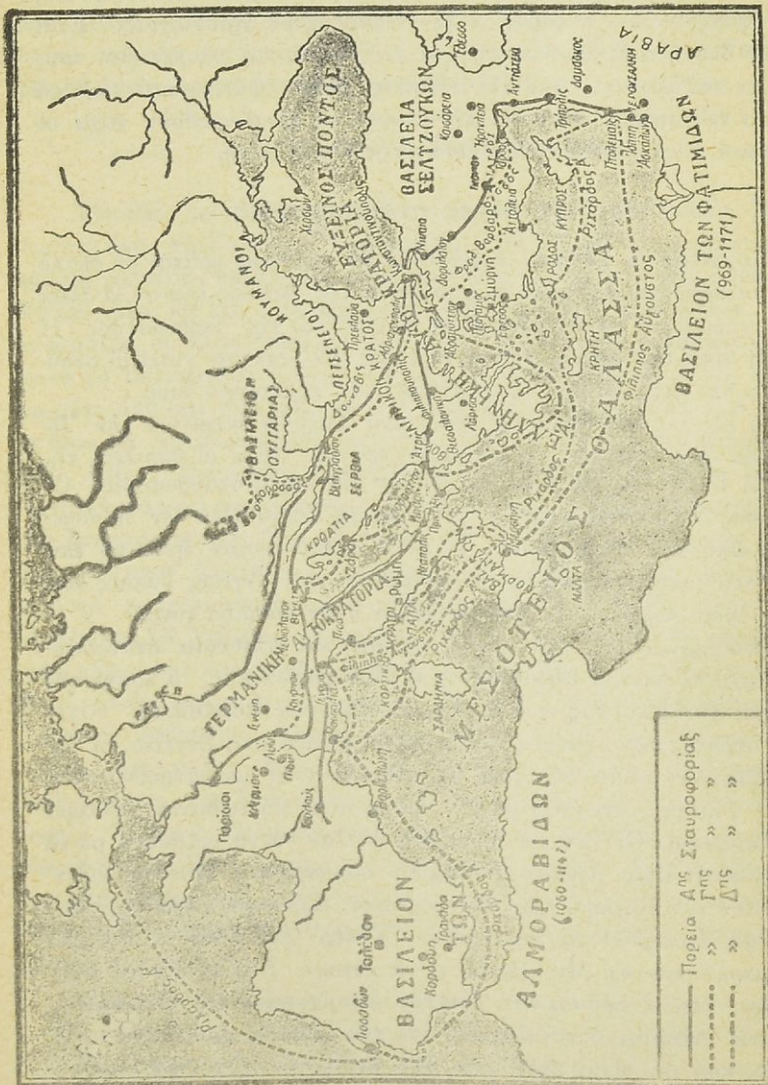
Ἄλλὰ οἱ σταυροφόροι δὲ φθάνει πὺν ἀθέτησαν τὴ συμφωνία, παρὰ ἐφάνηκαν καὶ σκληροὶ στοὺς Ὀρθοδόξους χριστιανούς. Ἔτσι ἔδιωξαν ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ παρέδωκαν τοὺς ναοὺς σὲ καθολικούς. Ἀπὸ τίς ἐνέργειες αὐτὲς ἐφάνηκε πιά καθαρὰ πὺς τὴν ἐκστρατεία αὐτὴ δὲν τὴν ἔκαναν νὰ ἐλευθερωθοῦν τάχα οἱ χριστιανοὶ ἀλλὰ γιὰ νὰ κατακτήσουν τὴν Παλαιστίνη.

46. Οἱ ἄλλες σταυροφορίες

Ἀργότερα οἱ Τοῦρκοι ἀπειλοῦσαν τὸ φράγκικὸ κράτος μὲ σκοπὸ νὰ τὸ καταλύσουν. Γι' αὐτὸ οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἔκαναν κι ἄλλες σταυροφορίες γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὸ βασίλειο τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ δευτέρη αὐτὴ σταυροφορία ἔγινε τὸ 1147, ἀλλ' ἀπέτυχε γιὰτὶ οἱ σταυροφόροι δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν στὸν προορισμὸ τους.

Τὸ 1185 ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδὶν ἐκυρίευσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ κατέλυσε τὸ φραγκικὸ κράτος. Τότε οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἰταλίας ἔκαναν τὴν τρίτη σταυροφορία. Οἱ σταυροφόροι τὴ φορὰ αὐτὴ ἐφθασαν ὡς τὴ Συρία ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ νικήσουν τὸ Σαλαδὶν. Τὸ μόνο πὺν ἐπέτυχαν ἦταν νὰ ἐπιτραπῇ στοὺς προσκυνητὲς νὰ ἐπισκέπτονται τοὺς Ἁγίους Τόπους καί, κάπως εὐχαριστημένοι γι αὐτὸ, ἐγύρισαν στὴν πατρίδα τους.

Λίγα χρόνια ἀπὸ τότε ἔγινε ἡ τετάρτη καὶ τελευταία σταυροφορία. Ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικός, ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνος κι ὁ δούκας τῆς Βενετίας Δάνδολος. Ἀφοῦ ὅλος ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων συγκεντρώθηκε στὴ Βενετία, οἱ ἀρχηγοὶ ἐζήτησαν πλοῖα ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς νὰ τοὺς μεταφέρουν στοὺς Ἁγίους Τόπους γιὰτὶ μόνο μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἐφθάναν σύντομα κι ἀσφαλέστερα. Οἱ Βενετοὶ ὅμως δὲν ἤθελαν νὰ τὰ χαλάσουν μὲ τὸ Σαλαδὶν γιὰτὶ εἶχαν μεγάλα οἰκονομικὰ συμφέροντα. Ὡστόσο γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἐνόχλησι τῶν σταυροφόρων, ἐζήτησαν πολλὰ χρήματα γιὰ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ τὰ εὔρουν. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ οἱ ἀρχηγοὶ ἐστενοχωρήθηκαν καὶ δὲν ἤξεραν τί νὰ κάνουν. Γιὰ καλὴ τους τύχη τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες ἐφθασε στὴ Βενετία ὁ πρίγκηπας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀλέξιος, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν πατέρα του Ἰσαάκι Β' Ἄγγελο, πὺν τὸν εἶχαν κατεβάσει ἀπὸ τὸ θρόνο. Ὁ Ἀλέξιος ὑποσχέθηκε τότε στοὺς Σταυροφόρους ὅτι ἠμποροῦσε νὰ τοὺς εὔρη αὐτὸς τὰ χρήματα πὺν χρειάζονταν, φθάνει νὰ ἐπαναφέρουν τὸν πατέρα του

11. Χώρες τῶν Σταυροφοριῶν

στό θρόνο. Τούς υποσχέθηκε ακόμη νὰ τοὺς δώσῃ στρατὸ καὶ τὸ πῶδ σπουδαῖο, ὅτι θὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ὀρθοδόξους χριστιανοὺς στὴ Δυτικὴ ἔκκλησία.

Μὲ τίς προτάσεις πού ἔκανε ὁ Ἀλέξιος δυὸ εἶχαν μεγάλα συμφέροντα: Ὁ Δάνδολος πού θὰ εὐτυχοῦσε ἡ πατρίδα του καὶ ὁ Πάπας πού θὰ ἐγίνεταν ἀρχηγὸς ὅλων τῶν χριστιανῶν.

47. Οἱ Φράγκοι παίρνουν τὴν Κωνσταντινούπολι

Ὅπως ἦταν ἐπόμενο οἱ σταυροφόροι καὶ οἱ Βενετοὶ ἐδέχθησαν πρόθυμα τὴν πρότασι τοῦ Ἀλεξίου. Ἐμπῆκε λοιπὸν ὅλος ὁ στρατὸς στὰ πλοῖα καὶ ἀντὶ νὰ πᾶνε στοὺς Ἀγίους Τόπους ἐτραβήξαν γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολι, νὰ βοηθήσουν τὸν Ἰσαάκιο νὰ ξαναπάρῃ τὸ θρόνο. Μόλις ἀντίκρουσαν τὰ μεγάλα κάστρα μὲ τοὺς ψηλοὺς πύργους, τίς ψηλὲς ἐκκλησίες, τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὸν πλοῦτο τῆς δοξασμένης «Πόλης», ἔμειναν ἐκστατικοί! Ποτὲ δὲν ἐφαντάζονταν ὅτι ὑπῆρχε στὸν κόσμο τόσο μεγάλη καὶ ὁμορφη πολιτεία!

Φθάνοντας, τὴν ἐπολιορκήσαν καὶ δὲν ἄρρηξαν νὰ τὴν καταλάβουν. Ἀμέσως τότε ἀνέβασαν στὸ θρόνο τὸν Ἰσαάκιο τὸν Β' μαζὶ μὲ τὸν Ἀλέξιο τὸν Δ'. Οἱ νέοι αὐτοκράτορες ἔβαλαν τρομερὴ φορολογία, ἔπαιρναν τὰ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ τόσα χρήματα πού ὑποσχέθηκε ὁ Ἀλέξιος στοὺς Βενετούς, ἦταν ἀδύνατο νὰ εὑρεθοῦν. Ὅταν μάλιστα ἀνεκοίνωσαν πὼς οἱ χριστιανοὶ ὑποτάσσονται στὸν Πάπα, ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε καὶ ἐξεθρόνισε τὸν Ἀλέξιο μὲ τὸν πατέρα του. Αὐτοκράτωρ ἀνακηρύχθηκε τότε ὁ Νικόλαος ὁ Καναβός. Τοῦτον ὁμως ἐσκότωσεν ὁ στρατηγὸς Μούρτζουφλος καὶ ἔγινε αὐτὸς αὐτοκράτωρ μὲ τ' ὄνομα Ἀλέξιος ὁ Ε'. Οἱ Φράγκοι βλέποντας πὼς ἔτσι χάνονται τὰ σχέδιά των, πολιορκοῦν πάλι τὴν πόλι. Μετὰ τρεῖς ἡμέρες — ἦταν 12 Ἀπριλίου τοῦ 1204 — ἐμπῆκαν μέσα καὶ ἄρρηξαν τὴν λεηλασία. Ἐμπαιναν στὰ καταστήματα, στὰ σπίτια καὶ ὅπου ἄλλοῦ εὑρισκαν καὶ τὰ ἐγδυναν. Μὰ οὔτε καὶ τοὺς ναοὺς ἐσεβάσθησαν καὶ τοὺς ἐγδυσαν καὶ αὐτοὺς. Μὲ χαρακτηριστικὴ ἀσέβεια ἐχρησιμοποιοῦσαν τὰ ἱερὰ σκεῦη γιὰ μαγείρεμα καὶ μὲ τὰ δυσκολότηρα ἔπιναν κρασί.

Μιὰ ομάδα μάλιστα ἀπ' αὐτοὺς ἐπῆγε στὴν Ἀγία Σοφία, ἔσπασαν τίς πόρτες καὶ ἐμάζεψαν ὅ,τι πολύτιμο εὑρέθηκαν ἐκεῖ. Κατόπιν ἔμπασαν μέσα γαϊδούρια, ἐφόρτωσαν τὴν Ἀγία Τράπεζα καὶ ἄλλα λάφυρα καὶ τὰ συνεχέντρωσαν κάπου. Τὸ χρυσάφι, τὸ ἀσῆμι, τὰ πολύτιμα πετράδια καὶ τὰ μεταξωτά, ἦσαν σὲ σωροὺς. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς

θησαυρούς μὲ τὴν Ἁγία Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὰ ἔβαλαν στὰ πλοῖα καὶ τὰ ἔστειλαν στὴ Βενετία.

Ἄλλ' οἱ ἀγριότητες τῶν Σταυροφόρων δὲν ἔσταμάτησαν ὡς ἐδῶ. Ὅλα τ' ἀγάλματα κι ἄλλα σπουδαῖα ἔργα τέχνης τὰ κατέστρεψαν. Καὶ σὰν νὰ μὴ ἔφθαναν αὐτό, ἔβαλαν φωτιὰ στὶς βιβλιοθῆκες κι ἔκαψαν σπάνια χειρόγραφα τῆς βυζαντινῆς φιλολογίας.

Ἔτσι ἡ Κωνσταντινούπολις, ποὺ τόσους αἰῶνες ἐστάθηκε τεῖχος ἀκλόνητο νὰ σώσῃ τὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα τῆς Ἀνατολῆς, κατεστράφη ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς (!) τῆς Δύσεως ποὺ στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἐφάνηκαν ἀχάριστοι καὶ χειρότεροι ἀπὸ τοὺς βυρβάρους λαοὺς ποὺ ἀναφέραμε ὡς τώρα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δεῖξετε στὸ χάρτη τῶν σταυροφοριῶν τὴν πορεία κάθε σταυροφορίας καὶ κάνετε σχετικὲς κρίσεις. 2) Πῶς κρίνετε τὸν Ἰάκωβο Β'; 3) Μὲ τίς σταυροφορίες οἱ Φράγκοι ἔκαναν θρησκευτικὸ ἢ κατακτητικὸ πόλεμο; Ἐπομένως ὠφέλησαν ἢ ἐζημίωσαν τὸ Χριστιανισμὸ οἱ Σταυροφορίες καὶ γιατί; 4) Ζωγραφίσετε ἐπεισόδια ἀπὸ τὴ ληλασία τῆς Ἁγίας Σοφίας. 5) Συγκρίνετε τὴ βαρβαρότητα τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Βουλγάρων πρὸς τοὺς Ἕλληνες μὲ τὴν τῶν Σταυροφόρων. Ἦσαν ἀληθινοὶ χριστιανοὶ οἱ σταυροφόροι; 6) Ἐτα ἀληθῆς ἐβδόμου κεφαλαίου, ἀπορίες, ἱστορικὰ πρόσωπα, πίνακας. 7) Γραπτὴ ἔργασις: «Οἱ ἀγριότητες τῶν Σταυροφόρων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(1204 — 1261)

48. Διανομή τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας

Ἄμα οἱ Φράγκοι ἔγιναν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμοίρασαν τὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, χωρὶς ἀκόμη νὰ τὴν καταλάβουν. Ἰδρυσαν δηλαδὴ τὴ Λατινικὴ αὐτοκρατορία μὲ αὐτοκράτορα τὸ Βαλδουῖνο. Αὐτὸς θὰ ἐκυβερνοῦσε τὴ Θράκη μὲ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Βονιφάτιος ἐπῆρε τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἔκανε βασιλεῖο μὲ πρωτεύουσα τὴ Θεσσαλονίκη. Τέλος οἱ Βενετοὶ ἐπῆραν τὴν Πελοπόννησο, τὴν Ἥπειρο, τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου, μερικὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Κρήτη. Πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολι θὰ ἦταν πάντα Βενετὸς καὶ τέτοιον ἔκαμαν τὸν Θωμᾶ Μορτζίνη.

Μετὰ τὴ διανομὴ καθένας ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ τὸ μερίδιό του Ὁ Βαλδουῖνος εὐκόλα ἐπῆρε τὴ Θράκη. Ὑστερα ἔστειλε στρατὸ στὴ Μ. Ἀσία ἀλλὰ ἐνίκηθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ποὺ εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ. Ἔτσι ἐγύρισε ἄπρακτος στὴν πρωτεύουσα. Ὁ Βονιφάτιος πάλι κατέλαβε εὐκόλα τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία. Ἀπὸ κεῖ κατεβαίνοντας στὰ νότια, στίς Θερμοπύλες συνάντησε τὸν ἡγεμόνα τοῦ Ναυπλίου Λέοντα Σγουρὸ μὲ λίγο στρατὸ καὶ τὸν ἐνίκησε. Προχωρώντας κατόπιν ἔφθασε ὡς τὸν Ἴσθμό. Ἐκεῖ τοῦ ἔφεραν τὴν εἶδησι ὅτι οἱ Βούλγαροι ἔκαναν ἐπιδρομὴ στὸ κράτος του καὶ ἀφοῦ ἄφησε τὸ στρατὸ στὴν Κόρινθο νὰ συνεχίσῃ τὴν προέλασι πρὸς τὴν Πελοπόννησο, αὐτὸς ἐγύρισε στὴ Θεσσαλονίκη.

Δυὸ ἄλλοι Γάλλοι, ὁ Γουλιέλμος Σαμπλίτης καὶ ὁ Γοδεφρείδος Βιλλαρδουῖνος, προχώρησαν κάτω ἀπὸ τὸν Ἴσθμό καὶ κατέκτησαν ὅλη τὴν Πελοπόννησο χωρὶς νὰ συναντήσουν πούθενά σοβαρὴ ἀντίστασι, τὸ 1215.

Οἱ Βενετοὶ πάλι σὰν ναυτικὸ κράτος ποὺ ἦσαν ὕστερα ἀπὸ πεισματώδη ἀγῶνα τὸ 1206 κατὰ τῶν Γενοιατῶν ποὺ κατεῖχαν τὸ φρούριο τῆς Κερκύρας, κατέλαβαν ὅλο τὸ νησι καὶ ὕστερα τ' ἄλλα νησιά τοῦ Ἰονίου, τὴν Κρήτη καὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο τὴ Μεθώνη καὶ τὴν Κο-

ρώνη. Στὴ θάλασσα ἔγινε ἄλλο μικρὸ κράτος, τὸ δουκάτο τοῦ Αἰγαίου μὲ πρωτεύουσα τὴ Νάξο.

Μόλις συμπληρώθηκε ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος οἱ Φράγκοι ἔμοιρασαν τὴ χώρα σὲ μικρὰ κράτη, δουκάτα καὶ κομητείες. Ἐφήρμοσαν δηλαδή κι ἐδῶ τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα ποῦ ἐπικρατοῦσε στὴν Εὐρώπη. Ἔτσι ἐδημιουργήθηκαν τὰ δουκάτα τῶν Θηβῶν καὶ τῶν Ἀθηνῶν, τὸ πριγκηπάτο τοῦ Μορέως στὴν Πελοπόννησο κ.ἄ. Κάθε ἡγεμόνας ἦταν ἀνεξάρτητος. Ἐπλήρωνε μόνο στὸν αὐτοκράτορα Βαλδουίνου ὠρισμένα χρήματα κάθε χρόνο κι ὅταν ἦταν ἀνάγκη ἔστειλε καὶ λίγο στρατό.

Ἡ διαίρεσις αὐτὴ ἐξημίωσε τοὺς Φράγκους γιατί δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κρατηθοῦν πολλὰ χρόνια στὴν Ἑλλάδα.

49. Τὸ πριγκηπάτο τοῦ Μορέως

Ἀπ' ὅλα τὰ φράγκικα κράτη ποῦ ἰδρύθηκαν μετὰ τὴ διάλυσι τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, σπουδαιότερο ἦταν τὸ πριγκηπάτο τοῦ Μορέως, τὸ ὁποῖο διατηρήθηκε ἕνα περίπου αἰῶνα.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ κράτος εἶχε πρωτεύουσα τὴν Ἀνδραβίδα, στὴν πεδιάδα τῆς Ἡλείας καὶ ὁ ἡγεμόνας του ἐλεγόταν πρίγκηπας (ἀνώτερος ἀπὸ τὸν δούκα). Πρῶτος πρίγκηπας τοῦ Μορέως ἦταν ὁ Σαμπλίνης ἄλλ' ἔφυγε γρήγορα γιὰ τὴ Γαλλία καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ Βιλλαρδουίνος ὁ Α' (1210 - 1218). Αὐτὸς ἦταν εἰρηνικὸς ἄνθρωπος καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τὸν ἀγαποῦσαν. Ἡ χώρα τότε ἔμοιράσθηκε σὲ διάφορους ἱππότες, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἰσχυρὰ κάστρα ποῦ σώζονται ὡς τὰ σήμερα καὶ μαρτυροῦν τὴν οἰκονομικὴ ἀκμὴ ταῦ μικροῦ αὐτοῦ κράτους.

Τὸ Βιλλαρδουίνου τὸν Α' διαδέχθηκε ὁ γυιὸς του Βιλλαρδουίνος ὁ Β' (1218 - 1245), ὁ ὁποῖος ἔδωκε μεγαλύτερη σημασία στὴν ἐσωτερικὴ διοίκησι τοῦ τόπου. Αὐτὸν πάλι διαδέχθηκε ὁ ἀδελφὸς του Βιλλαρδουίνος ὁ Γ', ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὸν τόπο ὡς τὸ 1278. Γενικὰ ἠμποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι κι οἱ τρεῖς Βιλλαρδουίνοι ἦσαν καλοὶ ἡγεμόνες, γιατί ἐσεβάσθηκαν τὴν ἐλευθερία τῶν κατοίκων, ἐπέβαλαν τὴν τάξι καὶ τὴν ἀσφάλεια, ἔκαμαν καλοὺς νόμους, ὑπεστήριξαν τὸ ἐμπόριο κι οἱ Πελοποννήσιοι στὰ χρόνια ἐκεῖνα εἶδαν καλὰς ἡμέρας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Ποιὰ θὰ ἦταν ἡ κατάστασις ἂν οἱ Φράγκοι δὲν ἐχώριζαν τὴν πατρίδα μας σὲ μικρὰ κράτη; 2) Ἡ εὐημερία ποῦ ὑπῆρχε στὸ πριγκηπάτο τοῦ Μορέως εἶχε σημασία γιὰ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα καὶ ποιὰ; 3) Τί γνωρίζετε γιὰ τὸ «χρονικὸ τοῦ Μορέως»; 4) Φέρετε εἰκόνες τῶν κάστρων ποῦ ἔγιναν ἐπὶ Βιλλαρδουίνων καὶ πληροφορίες. 5) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες κλπ.

50. Τὰ νέα ἑλληνικά κράτη

Μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἕλληνες πατριῶτες ἐπῆγαν σὲ μερικὰ μέρη, ποὺ δὲν ἠμπούρουσαν νὰ φθάσουν οἱ Φράγκοι καὶ ἴδρυσαν νέα κράτη. Ἔτσι θὰ ἠμποροῦσαν ἀπὸ καὶ νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο γιὰ τὴν ἀνάκτησι τῆς πατρίδας τους. Τὰ νέα αὐτὰ κράτη ἦσαν τρία: Οἱ αὐτοκρατορίες τῆς Νικαίας καὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας. Αἴγες ὄρες πρὶν μοῦν οἱ Φράγκοι στὴν Κωνσταντινούπολι, οἱ Ἕλληνες εἶχαν κάνει αὐτοκράτορα τὸ Θεόδωρο Α' Λάσκαρη (1204—1222). Βλέποντας ὁ Λάσκαρης πὼς ἦ πρωτεύουσα θὰ ἔπεφτε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐνῶ οἱ μάξες τῶν Φράγκων ἔμπαιναν στὴν πρωτεύουσα, ἔφυγε μὲ τὸν Πατριάρχη, τοὺς ἀνώτερους κληρικούς καὶ ὑπαλλήλους καὶ ὅλοι αὐτοὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Νίκαια. Τὴν πόλι αὐτὴ ἔκαναν νέα πρωτεύουσα καὶ ἴδρυσαν τὸ κράτος τῆς Νικαίας. Ὁ Λάσκαρης ἦταν γενναῖος αὐτοκράτωρ καὶ πολὺ δραστήριος. Ὁργάνωσε λοιπὸν γρήγορα τὸ κράτος του καὶ ἐμπόδισε τοὺς Φράγκους νὰ περάσουν τὴ Μ. Ἀσία. Κατόπιν ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους καὶ ἔφθασε τὰ σύνορα τοῦ κράτους του ὡς τὴ Σμύρνη. Στὸ βόρειο μέρος συνώρευσε μὲ τὸ νέο κράτος τῆς Τραπεζοῦντος.

Ἄμα ἐπέθανε ὁ Λάσκαρης, τὸν διαδέχθηκε ὁ γαμβρός του Ἰωάννης Βατάτσης (1222—1245). Αὐτὸς ἦταν ἰκανώτερος ἀπὸ τὸ Λάσκαρη καὶ ἄπλωσε τὸ κράτος του ὡς τὸν Σαγγάριο καὶ τὸν Μαϊάνδρο. Κατόπιν κατέλαβε τὰ νησιά Σάμο, Χίο, Λέσβο, ὕστερα πέρασε ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο στὴ Θράκη καὶ περιώρισε τοὺς Φράγκους γύρω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἄλλ' ὁ Βατάτσης δὲν ἀρκέστηκε ὡς ἐδῶ παρὰ ἐμπῆκε στὴ Μακεδονία καὶ ἔφθασε τὰ σύνορα ὡς τὴ Θεσσαλονίκη. Τὸ κράτος τῆς Νικαίας εἶχε γίνει τώρα αὐτοκρατορία καὶ ἦταν σημαντικὴ βαλκανικὴ δύναμις. Τέλος ὁ Βατάτσης ἀφῆρεσε ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ τὶς τελευταῖες κτήσεις των στὴ Θράκη, τὴν Τυρολόη καὶ τὴ Βιζύη τὸ 1247.

Τὸν Ἰωάννη Βατάτση διαδέχθηκε ὁ γυῖός του Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρης καὶ ἀπὸν ἀργότερα ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἴδρυσε τὴ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1204 ὁ πρίγκηπας Ἀλέξιος Κομνηνός, ἀπόγονος τῶν Κομνηνῶν, ἐπῆγε στὸν Πόντο καὶ ἴδρυσε νέο κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴν Τραπεζοῦντα. Τὸ κράτος αὐτὸ ὕστερα ἐμεγάλωσε καὶ ἔγινε δυνατὸ καὶ πλού-

σιο. Δυστυχῶς τόσο ὁ Ἀλέξιος, ὅσο κι οἱ διάδοχοί του Κομνηνοὶ ἀπὸ φιλοδοξία δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐνωθῆ τὸ κράτος τους μὲ τὸ κράτος τῆς Νικαίας ὁπότε θὰ ἐγινόταν ἓνα μεγάλο κι ἰσχυρὸ ἑλληνικὸ κράτος.

Ἀργότερα τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος ἔχασε τὴ δύναμί του καὶ περιορίσθηκε στὸ Β. Α. μέρος τῆς Ἀσίας, ὅπου ἐπὶ 250 χρόνια ἦταν ἡ ἀκρόπολις τῆς χριστιανοσύνης καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ 1461 οἱ Τοῦρκοι ἔπειτα ἀπὸ μακριὰ πολιορκία ἐμπῆκαν στὴν πρωτεύουσα καὶ κατέλυσαν τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος.

Τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου. Τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Βονιφάτιος εἶχε φθάσει στὸν Ἴσθμό, ὁ Ἄγγελος Κομνηνός, ἀπόγονος κι αὐτὸς τῶν Κομνηνῶν, ἐπῆγε στὸ δυτικὸ μέρος, ὠργάνωσε τὴν ἀντίστασι τοῦ λαοῦ κι ἵδρυσε τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἄρτα. Τὸ νέο αὐτὸ κράτος στὴν ἀρχὴ ἔλιανε ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ὡς τὴ Ναύπακτο κι ἀργότερα ἀπλώθηκε ὡς τὸ Δυρράχιο, ποὺ τὸ εἶχαν πρὶν οἱ Βενετοί.

Τὸν Ἄγγελο Κομνηνὸ διαδέχθηκε ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος. Αὐτὸς ἐνίκησε τοὺς Φράγκους κι ἐλευθέρωσε τὴ Θεσσαλία. Συνεχίζοντας τὸν πόλεμο, ἐπῆρε τὴ φραγκοκρατομένη Μακεδονία, ὕστερα τὴ Θράκη κι ἔφθασε ὡς τὴν Ἀδριανούπολι. Ἐπειτα ἀπὸ τὶς νίκες αὐτὲς μετέφερε τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους του στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸν ἔστεψαν ἐκεῖ αὐτοκράτορα (1222). Ἀργότερα ὁ Θεόδωρος Κομνηνός ἀναμείχθηκε σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Βουλγάρους. Σὲ μιὰ μάχη κοντὰ στὸν Ἐβρο, τὸ 1230, οἱ Βούλγαροι τὸν ἔπιασαν αἰχμάλωτο καὶ τὸν ἐτύφλωσαν. Ἐπειτα ἐπῆραν τὴ Βόρειο Μακεδονία. Τὴν ὑπόλοιπο Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία, καθὼς ἐμάθαμε, κατέλαβε ὁ Ἰωάννης Βατάτσης καὶ προσάρτησε στὴν αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ τὸ κράτος τῆς Ἡπείρου περιορίσθηκε γύρω ἀπὸ τὴν Ἄρτα.

Καὶ τὰ τρία ἑλληνικὰ κράτη ὠφέλησαν τὸ ἔθνος μας γιατί, ὅπως θὰ ἴδοῦμε πιὸ κάτω, κατῴρθωσαν νὰ διαλύσουν τὴ φραγκικὴ αὐτοκρατορία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Δεῖξετε στὸ χάρτη τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας Νικαίας ἐπὶ Ἰω. Βατάτση. 2) Περισσότερα γιὰ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος. 3) Πληροφορίες γιὰ τὸ Θεόδωρο Κομνηνὸ. 4) Πῶς κρίνετε τὶς ἐνέργειες τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ; 5) Πληροφορίες, εἰκόνες.

51. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Κωνσταντινούπολι

Τελευταῖο αὐτοκράτορα στὴ Νίκαια ἔχουμε ἀφήσει τὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγο. Μόνη σκέψις τοῦ Παλαιολόγου ἦταν πῶς νὰ ξαναπάρῃ

τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τοὺς Φράγκους, ποὺ εἶχαν περιορισθῆ γίρω σ' αὐτήν. Πρὶν ἀρχίσῃ τὴν πολιορκία, ἔστειλε στὴ Θράκη τὸ στρατηγὸ Θεόδωρο Στρατηγόπουλο μὲ 800 ἰππεῖς καὶ λίγους πεζοὺς νὰ παρακολουθήσῃ τίς κινήσεις τῶν Βουλγάρων ποὺ ἤθελαν νὰ μποῦν κι αὐτοὶ στὴν Κωνσταντινούπολι.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἀποβιβάστηκε στὴν Καλλίπολι μὲ 800 ἰππεῖς καὶ λίγους πεζοὺς ἀλλ' ἐνισχύθηκε ἀπὸ ἐντοπίους ἐθελοντές. Προχωρώντας ἔφθασε στὴ Σηλύβρια, ὅπου παρουσιάσθηκαν μερικοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ εἶπαν πὼς εἶναι εὐκαιρία νὰ μπῆ στὴν πόλι γιατί ὁ στρατὸς κι ὁ στόλος τῶν Φράγκων ἔλειπαν σὲ μιὰ κοντινὴ ἐκστρατεία. Ἀμέσως ὁ Στρατηγόπουλος συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατόπιν ἔμπασε τὴ νύχτα 50 στρατιῶτες ἀπὸ μιὰ ὑπόγειο εἴσοδο, ἐσκότωσαν τοὺς φρουροὺς κι ἀνοιξαν τὴν πόρτα τοῦ τείχους. Ἀπὸ ἐκεῖ μπαίνει μ' ὄλο τὸ στρατὸ του, ἐνισχύεται κι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κατοίκους καὶ παίρνει τὴν πόλι χωρὶς ἀντίστασι, στίς 26 Ἰουλίου τοῦ 1261.

Οἱ Φράγκοι ποὺ ἔφθασαν σὲ λίγο βλέποντας πὼς δὲν μποροῦν νὰ ξαναπάρουν τὴν πόλι ἔκαμαν συμφωνία μὲ τοὺς Ἕλληνες νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ φύγουν. Τότε ὁ Βαλδουῖνος μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ τοὺς ἄλλους Φράγκους ἐμπῆκαν στὰ πλοῖα κι ἔφυγαν γιὰ τὴν Εὐρώπη.

Αὐτὸ ἦταν τὸ ἄδοξο τέλος τῆς Φράγκικης αὐτοκρατορίας.

Ἡ εὐχάριστη εἶδησι πὼς ἐλευθερώθηκε ἡ Κωνσταντινούπολις, σὰν ἀστραπὴ ἐκυκλοφόρησε στὴ Νίκαια. Τὸ ὄνειρο τοῦ Παλαιολόγου εἶχε γίνει πραγματικότητα. Γρήγορα λοιπὸν αὐτὸς μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ τὴν ἀκολουθία του ἐμπῆκαν στὴν Κωνσταντινούπολι στίς 16 Αὐγούστου, ἀνήμερα τῆς Παναγίας, καὶ τοὺς ἔγινε μεγάλη ὑποδοχὴ. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἐπῆγε τότε στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐστέφθηκε αὐτοκράτωρ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἔτσι ὕστερα ἀπὸ περιπέτεια 60 χρόνων περίπου, ἰδρῦθηκε πάλι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τὴ Δυναστεία τῶν Παλαιολόγων.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Θεόδ. Στρατηγόπουλο καὶ τὴ στέψη τοῦ Μιχ. Παλαιολόγου. Εἰκόνες. 2) Ἡ ἀργιοπορία ἀπελευθερώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀφείλεται στὸ ὅτι τρία ἑλληνικὰ κράτη δὲν ἦσαν ἐνωμένα ἢ ποὺ ἄλλου; 3) Ἱστορικὰ πρόσωπα—χρονολογικὸς πίνακας. 4) Γραπτὴ ἐργασία: «Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Μιχ. Παλαιολόγου στὴν Κων(σταντινού)πολι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΝΑΤΟ

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(1261 — 1449)

52. Ἡ αὐτοκρατορία μετὰ τὸ 1261

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ξαναπῆραν τὴν Κωνσταντινούπολι, ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἔκτασι οὔτε τὴ δύναμι τῆς παλαιᾶς. Στὴ Εὐρώπῃ εἶχε τὴ Θράκη καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας μὲ τὴ Θεσσαλονίκη. Στὴ Μ. Ἀσία μόνον τὰ δυτικὰ παράλια μὲ τὰ νησιὰ Ρόδο, Λέσβο, Σαμοθράκη καὶ Ἴμβρο. Τ' ἄλλα μέρη τὰ εἶχαν οἱ Τούρκοι. Ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους δὲν ἦσαν εὐχάριστα καὶ ἐπομένως ἦταν ἀδύνατο νὰ ὀργανωθῇ στρατὸς ἀξιόμαχος. Ἀντίθετα γύρω εἶχαν δημιουργηθῆ ἰσχυρὰ κράτη, ὅπως τῶν Τούρκων στὴ Μ. Ἀσία, τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων στὴ Βαλκανικὴ καὶ στὴ νότιο Ἑλλάδα τῶν Φράγκων καὶ τῶν Βενετῶν.

Μὰ οἱ Ἕλληνες εἶχαν τότε καὶ ἓνα ἄλλο κακό. Εὐρίσκονταν μεταξύ τους σὲ διχόνοιες καὶ ἦσαν διαιρεμένοι. Αὐτὸ τὸ ἐξεμεταλλεύθηκαν πρῶτοι οἱ Σέρβοι, οἱ ὁποῖοι ἄπλωσαν τὸ κράτος τους καὶ ἔκαμαν πρωτεύουσα τὰ Σκόπια. Ἐπειτα προχώρησαν στὴ νότιο Μακεδονία, κατάλαβαν τὶς Σέρρες καὶ ἔφθασαν ὡς τὸ Αἰγαῖο. Ἀργότερα πού ἐγινε βασιλιάς τους ὁ Στέφανος Ντουσιάν (1331—1355), ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης, τὸ σερβικὸ κράτος ἐδοξάσθηκε πολὺ. Στὸ βόρειο μέρος τὰ σύνορα του ἔφθασαν ὡς τὸ Σαῦο καὶ τὸ Δούναβη καὶ στὰ νότια ὡς τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Ἠπειρο. Τὸ 1346 ὁ Ντουσιάν ὀνομάσθηκε Τσάρος τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐσχεδιάζε νὰ κατάλαβῃ ὅλη τὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο. Εὐτυχῶς, ἐνῶ ἔτοιμαζόταν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπέθανε καὶ ἔτσι τὸ σχέδιό του ἐματαιώθηκε.

Ὅλους τοὺς παραπάνω ἐχθροὺς ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος διαρκῶς ἐπολεμοῦσε καὶ μολοντί ἔκανε καλὰ τὸ καθῆκον του, γιὰ λόγους πού ξέρουμε, δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοὺς νικήσῃ. Μόνον πού κατώρθωσε νὰ διώξῃ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἴδρυσε ἐκεῖ τὸ Δεσποτάτο τοῦ Μυστρά. Τὴ διοίκηση τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κράτους ἀνέθεσε σὲ δύο ἄνδρες ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Παλαιολόγων.

Ἐνῶ ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐπέθανε ὁ αὐτοκράτορας Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφθανε αὐτό, τότε ἐφάνηκε στὴ Μ. Ἀσία ἕνας νέος τουρκικὸς λαός, πιὸ ἐπικίνδυνος, οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι οἱ ὁποῖοι ἔμελλε νὰ δώσουν τὸ τελευταῖο καὶ καίριο κτύπημα κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ γὰρ αὐτοὺς στὸ ἐπόμενο μάθημα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Ἦμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε σὲ ποιά κατάστασι θὰ ἦταν ἡ αὐτοκρατορία ἂν ἔλειπαν οἱ διχόνιες ; 2) Στέφανος Ντουσιάν (περισ. πληροφορίες). 3) Πληροφορίες γιὰ τὸ Δεσποτάτο τοῦ Μυστρᾶ καὶ εἰκόνας. 4) Διήμερες ἀπορίες.

54. Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι

Ἡ νέα τουρκικὴ φυλὴ μὲ ἀρχηγὸ τὸ φύλαρχο Ἐρτογορούλ ἐξεκίνησε ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Ἀσίας. Ὄταν ἐφθασαν στὴ Μ. Ἀσία, ὁ Σελτζουκὸς σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου τοὺς ἐπέτρεψε καὶ ἐγκαταστάθηκαν κοντὰ στὸ σημερινὸ Ἐσκιῆ - Σεχίρ. Κατόπιν ἐπέθανε ὁ Ἐρτογορούλ τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Ὀσμὰν καὶ ἀπ' αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι ὠνομάσθησαν Ὀθωμανοί. Ἐπειδὴ οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἦταν φανατικοὶ Μουσουλμᾶνοι καὶ σκληροὶ πολεμιστὲς, γρήγορα ὑπέταξαν τοὺς Σελτζουκούς Τοῦρκους, κατέλαβαν ὅλη τὴ Μ. Ἀσία καὶ ἔκαμαν πρωτεύουσα τὴν Προύσα τὸ 1326.

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ χρόνια οἱ Τοῦρκοι βλέποντας πὼς τὸ Βυζαντινὸ κράτος εἶχε ἀδυνατίσει ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὰς ταραχὰς ἔκαμαν ἀπόβασι στὴν Καλλίπολι καὶ τὴν κατέλαβαν. Ἀπὸ ἐκεῖ κατόπιν ἔγιναν κύριοι μέρους τῆς Θράκης καὶ μετέφεραν τὴν πρωτεύουσά τους στὴν Ἀνδριανούπολι, τὸ 1365. Ἐτσι ἀνοίχθηκε ὁ δρόμος πρὸς τὴ Βαλκανικὴ, τὴν ὁποία προσπάθησαν νὰ καταλάβουν προτοῦ δώσουν τὸ τελευταῖο κτύπημα κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αὐτοκράτωρ τότε τῆς Κων)πόλεως ἦταν ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος. Βλέποντας αὐτὸς πὼς δὲν ἦμπορεῖ μόνος του νὰ κρατήσῃ τοὺς Τοῦρκους, ἐπῆγε στὴν Εὐρώπη καὶ ἐξήτησε νὰ γίνουν νέες σταυροφορίες νὰ σώσουν τὸ Χριστιανισμὸ ἀλλὰ βοήθεια πουθενὰ δὲν ἔβλεπε. Κατόπιν παρουσιάζεταί στὸν Πάπα καὶ τοῦ προτείνει τὴν ἔνωσι τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὸ ἔφερε ἀποτέλεσμα. Ἀπελπισμένους τότε ἐγύρισε στὴν πρωτεύουσά του καὶ ὑπέγραψε συνθήκη μὲ τοὺς Τοῦρκους μὲ τὸν ὅρο νὰ πληρώνη ὠρισμένο φόρο κάθε χρόνο.

Τὸ 1382 ὁμοῦς ὁ Μουράτ, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, ἐκτύπησε πάλι τὸ βυζαντινὸ στρατὸ καὶ κατέλαβε ὅλη

τῆ Μακεδονία ὡς τῆ Βέρροια (1386). Δύο χρόνια ὕστερα κατέλαβε καὶ τῆ Βουλγαρία καὶ ἐγένετο καὶ αὐτὴ ἐπαρχία τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐπει-
τα ἀπ' αὐτὰ οἱ Σέρβοι, οἱ Κροάτες, οἱ Ἄλβανοί, οἱ Οὐγγροὶ καὶ οἱ
Πολωνοὶ ἐνώθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, νὰ σώσουν τὸ Χριστιανισμό.
Ὁ Μουράτ ἐκστρατεύει τότε ὁ ἴδιος κατὰ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ,
ποῦ εἶχε συγκεντρωθῆ στὸ Κοσσυφοπέδιο τῆς Σερβίας. Στὴ μάχη
αὐτῇ, ποῦ ἐγένετο στίς 15 Ἰουνίου τοῦ 1389 μὲ μεγάλο πείσμα, ἐνίκησε
ὁ Μουράτ ἀλλ' ἐσκοτώθηκε ἀπὸ ἓνα Σέρβο τραυματία καὶ τὸν διαδέ-
χθηκε ὁ γιὸς του ὁ Βαγιαζήτ. Κατόπιν οἱ Τούρκοι κατέλαβαν ὅλη
τῆ Βαλκανικὴ καὶ ἐδημιούργησαν ἓνα μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ κράτος, ποῦ
ἔπιανε ἀπὸ τὸν Εὐφράτη ὡς τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα. Οἱ λόγοι ποῦ
προώδευσε τόσο γρήγορα τὸ νέο αὐτὸ κράτος ἦσαν :

α') Ὅτι ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τίς διχόνοιες τῶν Ἑλλή-
νων ἦταν ἔξασθενημένη.

β') Ὅτι τὰ χριστιανικὰ κράτη δὲν ἐνώθησαν ἀμέσως, παρὰ μό-
νον ὅταν οἱ Τούρκοι εἶχαν ἀπλωθῆ σ' ὅλη τῆ Βαλκανικῇ. Τότε ὅμως
ἦταν ἀργά.

γ') Ὅτι ὁ σουλτᾶνος εἶχεν ὀργανώσει ἰσχυρὸ καὶ πειθαρχημένο
στρατό, ποῦ ἐνε μὲ τὴν πεποιθήσι ὅτι πολεμᾷ γιὰ τὴν ἀληθινὴ θρη-
σκεία του.

Ἐπειδὴ ὁ γνήσιος τουρκικὸς λαὸς τότε δὲν ἦταν πολὺς, οἱ Τούρ-
κοι μετὰ τὴν κατάληψι τῆς Βαλκανικῆς ἐστρατολογοῦσαν τὰ πιδὸ γερὰ
ἐλληνοπούλα ἀπὸ ἐπτὰ χρονῶν καὶ ἐπάνω. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ τὰ ἐμεγά-
λωναν σὲ στρατῶνες καὶ ἐκεῖ ἐξιπλαμίζονταν καὶ ἐγυμνάζονταν μὲ μεγά-
λη πειθαρχία καὶ σκληραγωγία, ὥσπου ἐγίνονταν 20 χρονῶν. Κατόπιν
τὰ κατέτασσαν σὲ διάφορα στρατιωτικὰ σώματα, τὰ περιφῆμα τάγματα
τῶν γενιτσάρων. Ἡ στρατολογία αὐτῇ τῶν ἐλληνοπαιδῶν λέγεται
παιδομάζωμα καὶ ἔφερε μεγάλη φθορὰ στὴ φυλὴ μας.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Ἡ ἀδιαφορία ποῦ ἔδειξαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης νὰ βοη-
θήσουν τοὺς Ἕλληνας πῶς κρίνεται ; 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ
μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου. 3) Ἐλεύθερες ἐργασίες, ἀπορίες, εἰκόνες. 4) Γραπτὴ
ἐργασία : «Τὸ παιδομάζωμα».

54. Ἐπιδρομὴ Μογγόλων - Ταμερλᾶνος

Ἵστερ' ἀπὸ τίς κατακτήσεις στὴ Βαλκανικῇ, ὁ σουλτᾶνος ἐπο-
λιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολι ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀντιστάθηκαν μὲ
πείσμα. Γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ ὁ σουλτᾶνος τοὺς Ἕλληνας νὰ πάρουν βοή-
θεια ἀπὸ τὴ νότιο Ἑλλάδα, ἔστειλε στρατὸ στὴ Θεσσαλία καὶ τὴν
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κατέλαβε. Ὁ στρατὸς αὐτὸς συνέχισε κατόπιν τὴν προέλασι καὶ κατέλαβε ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο ὁμως ἐλύπησε τοὺς Ἕλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως πού εἶχαν ἀπελπιστῆ γιὰ τὴν τύχη τῆς πρωτεύουσάς τους. Εὐτυχῶς ἓνα νέο συμβάν ἔδωσε τότε γιὰ λίγα χρόνια ζωὴν εἰς τὴν αὐτοκρατορία :

Ὁ περίφημος βασιλεὺς τῶν Μογγόλων Ταμερλᾶνος ἐξεκίνησε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας μ' ἀμέτρον στρατὸν καὶ ἀφοῦ ὑπέταξε ὅλες τὰς χώρας πού συναντοῦσε, ἐμπῆκε καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πού τὴν εἶχαν οἱ Τοῦρκοι. Μπροστὰ τὸν κίνδυνον νὰ ὑποδουλωθοῦν, οἱ Τοῦρκοι λύνουν τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ στρέφονται μὲ 350 χιλιάδες στρατὸν κατὰ τῶν Μογγόλων ἀλλ' αὐτοὶ εἶχαν περισσότερον στρατόν, ὡς 800 χιλιάδες. Μεγάλῃ μάχῃ ἔγινε κοντὰ εἰς τὴν Ἀγκυρὰ (Ἰούλιος 1402) καὶ μολονότι οἱ δύο βαρβαρικοὶ στρατοὶ ἐπολέμησαν μὲ λυσσώδη ἀντίστασι, στὸ τέλος οἱ Τοῦρκοι ἐνικήθησαν. Ὁ Σουλτᾶνος μάλιστα Βαγιαζήτ ὁ Α' ἐπιάστηκε αἰχμάλωτος καὶ ἐπέθανε εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἀφοῦ ὁ Ταμερλᾶνος σκορπίζοντας παντοῦ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν κατέλαβε ὅλη τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν ἐμοίρασε εἰς τοὺς γιουοὺς τοῦ Βαγιαζήτ. Αὐτὸς δὲ μὴ ἔχοντας πλοῖα νὰ περάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν Ν. καὶ τὴν Ν. Δ. Μικρὰ Ἀσίαν ἐγύρισε εἰς τὴν πατρίδα του.

Ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Ταμερλᾶνου ὠφέλησε πολὺ τοὺς Ἕλληνας. Πρῶτα - πρῶτα γιὰ τὴν ἐγλύτωσιν ἢ «Πόλην» ἀπὸ τῆς πολιορκίας. Ἐπειτα γιὰ τὴν ἀντιζηλίαν τὰ παῖδιά τοῦ Βαγιαζήτ εὐρίσκονταν σὲ διάστασι καὶ τὸ κράτος τους παρουσιαζόταν διαιρεμένο. Ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὕτη πῆραν θάρρος οἱ Ἕλληνας καὶ κατέλαβαν ὅλες τὰς παρόλιες πόλεις τῆς Θράκης, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μερικὰς πόλεις τοῦ Εὐξεινίου Πόντου. Κατόπιν φαίνεται πὺς ὁ πόλεμος ἔπαυσε.

55. Τελευταῖοι ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων

Οἱ προστριβὲς μεταξὺ Τούρκων ἐκράτησαν ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα. Στὸ τέλος ἀπὸ τὰ παῖδιά τοῦ Βαγιαζήτ ἐπεκράτησε μόνον ἓνα, ὁ Μωάμεθ ὁ Α' (1402—1421) καὶ τὸ κράτος παρουσιάσθηκε πάλι ἐνωμένο. Τὸ Μωάμεθ τὸν Α' ἀργότερα διαδέχθηκε ὁ Μουράτ ὁ Β' (1421—1451) καὶ σὰν φιλοπόλεμος πού ἦταν, ἄρχισε ἀμέσως τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Ἕλληνας. Πολιορκήσας λοιπὸν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνας ἀπέκρουσαν ὅλες τὰς ἐπιθέσεις τοῦ στρατοῦ του καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγῃ. Γιὰ ν' ἀπομώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ὁ Μουράτ Β'

κατέλαβε τὴ Θεσσαλονίκη—στὶς 29 Μαρτίου τοῦ 1430—καὶ τότε ἔγινε ἄγρια σφαγὴ στοὺς κατοίκους. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησε στὰ δυτικά καὶ στὶς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐμπῆκε στὰ Ἰωάννινα πού τὰ εἶχαν οἱ Φράγκοι. Ἐπειτα ἀπὸ τὶς κατακτήσεις αὐτές, ὁ Μουράτ Β' ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἐκεῖ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Η' εἶχε διαδεχθῆ τότε τὸ παιδί του Ἰωάννης Η' ὁ Παλαιολόγος, προτελευταῖος αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων. Ὡστόσο καὶ τὴ φορὰ αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἔπесе γιατί παρουσιάσθησαν τρεῖς νέοι ἐχθροὶ τῶν Τούρκων: Ὁ Οὐγγρος ἀρχηγὸς Ἰωάννης Οὐνναάδης, ὁ ἡγεμόνας τῆς Ἀλβανίας Γεώργιος Καστριώτης καὶ ὁ Δεσπότης τῆς Πελοποννήσου Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

Ὁ Οὐνναάδης ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους, πού ἐμπῆκαν στὴν Οὐγγαρία, ἐνίκησε καὶ τοὺς περιώρισε στὸν Αἴμο. Κατόπιν μὲ λίγο στρατὸ ἐπέρασε τὸ Δούναβη καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὰ κάτω. Στὸ Κοσσυφοπέδιο γίνεται νέα μάχη καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες—ἀπὸ τὶς 17 ὡς τὶς 20 Ὀκτωβρίου 1448—οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ ἐπολεμοῦσαν μὲ πείσμα. Στὸ τέλος ὁ Οὐνναάδης ἐνικήθηκε καὶ μόλις ἐπρόφθασε νὰ σωθῆ.

Ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης ἦταν γιὸς τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας Ἰωάννη Καστριώτη. Τὸν καιρὸ πού ὁ Μουράτ ὁ Β' εἶχε φθάσει στὴν Ἀλβανία, ὁ Καστριώτης παρέδωσε στὸ Μουράτ τὸ γιὸ του Γεώργιο γιὰ ἐγγύησι πὼς θὰ ἔμεινε πιστὸς στὶς ὑποσχέσεις πού ἔδωκε. Ὁ Γεώργιος πού ἦταν τότε 9 χρόνων, κοντὰ στὸ Μουράτ ἐπῆρε τουρκικὴ ἀνατροφή καὶ ἔγινε Μωαμεθανός. Ἀμα ὅμως μεγάλωσε καὶ ἔμαθε τὴν καταγωγὴ του, ἐδραπέτευσε καὶ ἐπῆγε στὴν Ἀλβανία. Ἐκεῖ ἐξεσήκωσε τοὺς πατριώτες του σὲ πόλεμο καὶ ἔκαμε μεγάλη φθορὰ στὸ στρατὸ τῶν Τούρκων. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σκεντέρμπεη, πού καθὼς ἴσως ποτὲ δὲν ἐνικήθηκε, ἐξακολούθησαν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔγινε ὁ θρυλικὸς ἥρωας ὄχι μόνο τῶν Ἀλβανῶν ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννου τοῦ Η', ἔφυγε μὲ στρατὸ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Σκεντέρμπεη καὶ τὸν Οὐνναάδη νὰ κτυπήσουν μαζὶ τοὺς Τούρκους. Μόλις ὅμως ἔφθασε στὴ Θεσσαλία, τοῦ ἐπετέθη ὁ Μουράτ ὁ Β' μὲ πολὺ στρατὸ καὶ τὸν ἐνίκησε. Κατόπιν ὁ Κωνσταντῖνος, μὴ ἔχοντας ἀρκετὸ στρατὸ νὰ προχωρήσῃ, ἐγύρισε στὴν Πελοπόννησο. Ὁ

Μουράτ έστράφη τότε κατ' τῶν Ούγγρων, τοὺς πύλους, ὅπως ἐμάθαμε, ἐνίκησε. Κατόπιν ἔφυγε ἀπὸ τὴν Μακρονία μὲ 60 χιλιάδες στρατὸν καὶ ἐπῆλθε νὰ ὑποτάξῃ τὸ Δεσποτάτο τῆς Πελοποννήσου. Στὸν Ἰσθμὸν ὁ Παλαιολόγος ἐπρόσβλεπε τότε μεγάλη ἀντίστασι ἀλλὰ δὲν κατέβη νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν ἐπιδρομὴν κατὰ τὴν Πελοπόννησον. Ἐπιβίβασεν οὖν τὸν ὄγκον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Ἐτσι ἀναγκάσθηκε νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην καὶ νὰ πληρώσῃ στὸ σουλτᾶνο ὄρισμένο φόρον κάθε χρόνον.

Τέτοια ἦταν ἡ κατάστασις στὴν Πελοπόννησον, ὅταν στίς 31 Ὀκτωβρίου 1448 ἐπέθανε ἔξαφνα ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Η΄. Ὁ λαὸς τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁμόφωνα ἀνεκήρυξε νέον αὐτοκράτορα τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀφήνει στὴν Πελοπόννησον τοὺς δύο ἀδελφούς του, τὸ Θωμᾶ καὶ τὸ Δημήτριον καὶ αὐτὸς ἔφυγε γιὰ τὴν πρωτεύουσα. Ἐκεῖ ἔφθασε στίς 12 Μαρτίου τοῦ 1449 καὶ τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τοὺς Μογγόλους καὶ τὸν Ταμερλᾶνον. 2) Τὶ θὰ ἐγίνονταν ἂν ἐνόνονταν ὁ Οὐννιάδης μὲ τὸν Καστριώτη καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον; 3) Συγκρίψατε πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Σκεντέρμπεη. 4) Διεβάσατε στὸ ἀναγνωστικόν σας τὸ κεφάλαιον « Ο ΜΥΣΤΡΑΣ ». 5) Ἱστορικά πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας, ἀπορίεις, εἰκόνες.

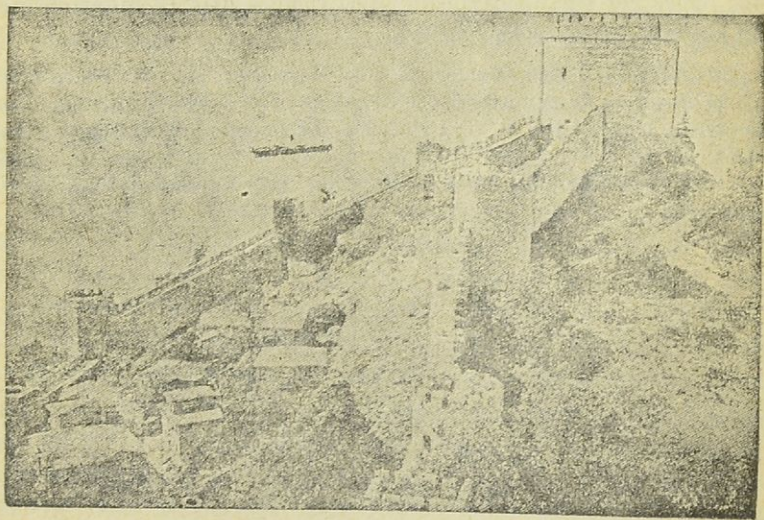
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(1449 — 1453)

56. Ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β΄

Δυὸ χρόνια ἀπὸ τότε πὺ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἀνέβηκε στὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέθανε ὁ Σουλτάνος Μουράτ ὁ Β΄ καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Μωάμεθ ὁ Β΄. Ὁ Μωάμεθ, ὅπως μᾶς τὸν περιγράφουν οἱ σύγχρονοὶ του, εἶχε ἀνάστημα μᾶλλον ὑψηλὸ

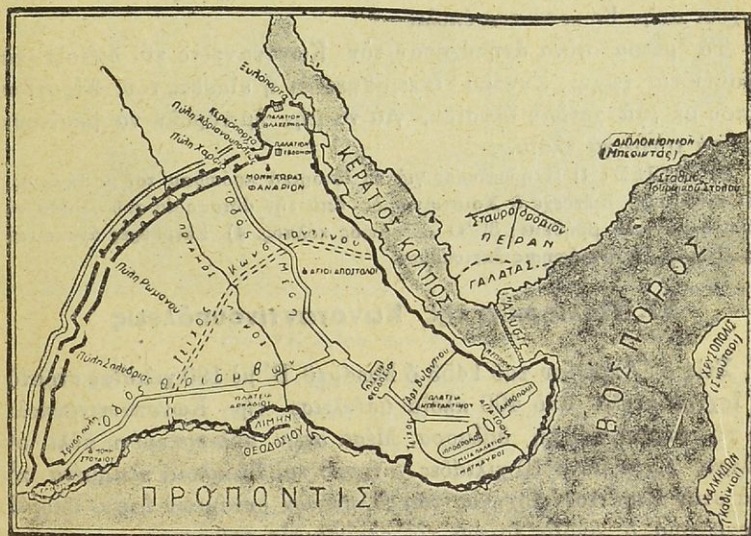

Εἰκ. 12. Τὸ φρούρο « Ρούμελη — Χισάρ »

μὲ λεπτὰ χαρακτηριστικά, μύτη γαμηψή σὰν τοῦ ἀετοῦ, μάτια σπινθηροβόλα καὶ ὄψι σκεπτική. Μολονότι ἔγινε σουλτάνος νεώτατος, μόλις 21 χρονῶν, ἦταν πολὺ ἔξυπνος μὲ ἐξαίρετο στρατηγικὸ πνεῦμα καὶ φιλοπόλεμος. Κατὰ τὸν ἱστορικὸ μας Γεώργιο Φραντζῆ πὺ ἦταν ἰδιαίτερος καὶ ἔμπιστος ἄνθρωπος τοῦ Κωνσταντῖνου Παλαιολόγου καὶ ἐπομένως δὲν εἶχε λόγους νὰ λιβανίση τὸ σουλτάνο, ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τουρκικὴ γλῶσσα ἐγνώριζε καλὰ τὴν ἑλληνικὴ, τὴν περ-

σική, τὴν ἀραβικὴ καὶ τὴ λατινικὴ, ἀγαποῦσε δὲ νὰ μελετᾷ μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τὰ κατορθώματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου. Ἐπίσης εἶχε τὴν περιέργεια νὰ μαθαίνη ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ νεώτερη ἱστορία μας, ὅ,τι καλὸ καὶ χρήσιμο εἶχε σχέσι μὲ τὴν πολεμικὴ τέχνη γιὰ νὰ ἀυξήσῃ τὰ ὄρια τοῦ κράτους του, πρῶγμα πού ὅπως θὰ ἰδοῦμε τὸ κατώρθωσε κι ἔγινε ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἔθεσε ὡς ὄνειρό του νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ πρὸς

Εἰκ. 13. Γενικὴ εἰκὼν τῶν τειχῶν τῆς Κων)πόλεως μὲ τὸν Κεράτιο κόλπο

τὴν κατεύθυνσι αὐτὴ ἔστρεψε ὅλη τὴν προσοχή του. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ ἐτοιμάζῃ στρατὸ καὶ πυροβολικόν. Τὰ κανόνια εἶχε χρησιμοποιήσει γιὰ πρώτη φορὰ ὁ πατέρας του, στὴν προηγούμενη πολιορκία.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Κωνσταντίνος, βλέποντας τὶς προετοιμασίαι τῶν Τούρκων, διώρθωνε τὰ χαλασμένα τείχη, ἐμάζεψε τροφίμα νὰ ἔχη ὁ λαὸς του στὴν περίοδο τῆς πολιορκίας καὶ ἐτοιμάζε ὅ,τι δυνάμεις ἤμποροῦσε γιὰ τὸν ἀγῶνα. Δὲν παρέλειψε ἀκόμα νὰ στείλῃ ἀνθρώπους στὸν Πάπα καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ βοήθεια νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Χριστιανισμό. Ὁ Πάπας, μολονότι προσπάθησε, δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοῦ

στείλη σημαντική βοήθεια, παρά 700 Γενουάτες πολεμιστές, λίγους Βενετούς και μερικούς άλλους.

Τὸ 1452 ὁ Μωάμεθ ἐπῆρε ἀπότομα ἐχθρική στάσι. Στὸ στενώ-
τερο μέρος τοῦ Βοσπόρου πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴ παραλία ἔκτισε ἕνα
ἰσχυρὸ φρούριο, τὸ «Ροῦμελη—χισάρ», πού σώζεται ὡς τὰ σήμερα.
Ἐντὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀσίας εἶχε κτισθῆ ἄλλο φρούριο ἀπὸ τὸ
Βαγιαζήτ. Μὲ τὰ δύο αὐτὰ φρούρια ἦταν ἀδύνατο σιὰ ἑλληνικὰ πλοῖα
νὰ ἐπικοινωνήσουν πιά μὲ τὶς χῶρες πού εἶναι γύρω στὴ Μαύρη θά-
λασσα καὶ νὰ φέρουν τροφίμα στὴν «Πόλην». Ἄλλ' ὁ Μωάμεθ δὲν
ἀρκέσθηκε ὡς ἐδῶ. Ἐστειλε στρατὸ στὴν Πελοπόννησο ν' ἀπασχολήσῃ
τὸ Θωμᾶ καὶ τὸ Δημήτριο Παλαιολόγο, γιὰ νὰ ἤμποροῦν νὰ στείλουν
ἐνίσχυσι στὴν Κωνσταντινούπολι.

Τὰ μέτρα αὐτὰ ἀνησύχησαν τὸν Κωνσταντῖνο καὶ διέταξε νὰ
κλείσουν τὰ τείχη. Συνάμα ἐκλείσθηκε καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ Κερατίου
κόλπου μὲ μιὰ χονδρὴ ἀλυσίδα, γιὰ νὰ μὴν ἤμποροῦν νὰ μπαίνουν
μέσα τὰ τουρκικὰ πλοῖα.

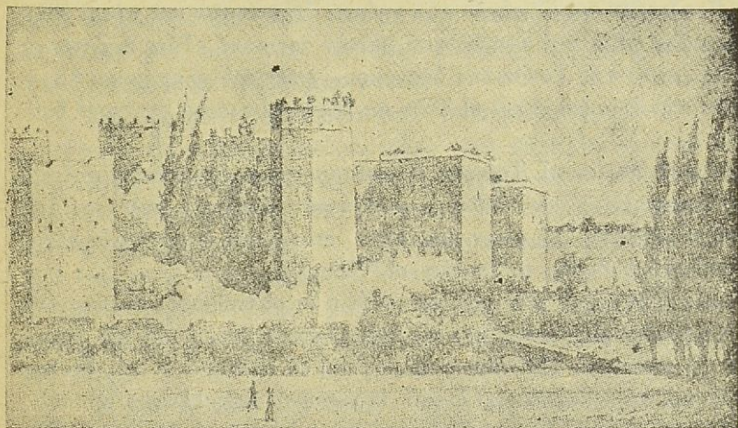
ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πληροφορίες γιὰ τὰ ἱστορικά πρόσωπα τοῦ μαθήματος.
2) Τί κινδύνους διέτρεχε ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία τοῦ Πάπα νὰ
στείλῃ σημαντικὴ βοήθεια; 3) Ὁ Κεράτιος κόλπος. 4) Ἐλευθέρως ἀνακοινώ-
σεις, ἀπορίες, ἰχνογραφησις ἐπεισοδίων.

57. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Στις 5 Ἀπριλίου τοῦ 1453 ὁ Μωάμεθ Β' μὲ 190 χιλιάδες στρατὸ
καὶ ἰσχυρὸ στόλο ἀπὸ 400 πλοῖα ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινούπολι
ἀπὸ τὴ στεριά καὶ τὴ θάλασσα. Μέσα στὴν πολιορκημένη πόλι οἱ
Ἕλληνες εἶχαν μόνο 10 χιλιάδες στρατὸ καὶ 26 πλοῖα κλεισμένα κ'
αὐτὰ στὸν Κεράτιο. Ἀρχηγὸς τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἦτο ὁ ἴδιος ὁ
αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἔστησε τὸ στρατηγεῖο του κοντὰ στὴν πύλη
τοῦ Ρωμανοῦ. Ἡ θέσις αὐτὴ ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνη, γιὰτὶ ἀπέναντι
ἦταν τὸ στρατηγεῖο τοῦ Μωάμεθ, πού τὸ ἐφρουροῦσαν 15 χιλιάδες
γενίτσαροι. Ἡ ἄμυνα τῆς «Πόλης» ἀνατέθηκε στὸ γενναῖο Γενουάτη
στρατηγὸ Ἰωάννη Ἰουστινιάνη. Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐξηγήσωμε ὅτι ὁ
ὄπλισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀποτελεῖτο ἀπὸ βέλη, ὕγρον πῖρ, πυρίτιδα
καὶ κανόνια, τὰ ὁποῖα ἔρριχναν βλήματα πέτρινα. Τὸν ἴδιο ὄπλισμὸ
διέθεταν καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ περισσότερα κανόνια καὶ μεγάλης ὄλ-
κῆς. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ, τεράστιο, εἶχε στηθῆ κοντὰ στὸ στρατηγεῖο τοῦ
Μωάμεθ.

Ὡς τὶς 20 Ἀπριλίου ἡ πολιορκία περιοριζόταν σὲ ἀπλὸ κανονιο-

βολισμό κατὰ τῶν τειχῶν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριᾶς καὶ σὲ μερικὲς μικροσυμπλοκὰς γύρω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Τὸ πρωτὶ τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐφάνηκαν ἀπὸ τὴν Προποντίδα τέσσερα πλοῖα μ' ἑλληνικὴ σημαία, πού ἔφεραν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια στοὺς πολιορκημένους. Μόλις ἐπλησίασαν, ἐκυκλώθησαν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στόλο κι ἀναγκάσθησαν νὰ

Εἰκ. 14. Πόλη τοῦ Ρωμανοῦ

δεχθῶν τὴ ναυμαχία. Ὑστερα ἀπὸ σκληρὸ καὶ ἄνισο ἀγῶνα πού ἐκράτησε τρεῖς ὧρες, τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἐνικήθησαν καὶ ἐσκορπίσθησαν. Οἱ Ἕλληνες, πού παρακολουθοῦσαν ἀπὸ τὰ τεῖχη ὅλες τὶς φάσεις τῆς ναυμαχίας βλέποντας τὴ γενναιότητα τῶν δικῶν τους, δακρῦζουν! Ὁ Σουλτᾶνος ὅμως ἀπὸ τὴν παραλία ἐκραύγαζε στοὺς δικούς του ὅτι εἶναι δειλοὶ καὶ ἀνανδροί. Σ' ἓνα παραλήρημα τῆς μανίας του, ἐκέντησε τ' ἄλογό του κι ἐμπῆκε κάμποσο διάστημα στὴ θάλασσα νὰ βοηθήσῃ τοὺς δικούς του.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ περιλαμπρὴ ἐκείνη νίκη, τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐσήκωσαν τὴν ἀλυσίδα, ἐμπῆκαν στὸν Κεράτιο καὶ πάλι τὴν ἔλκεισαν.

Ὁ Σουλτᾶνος εὗρηκε τότε ἓνα σατανικὸ σχέδιο. Ἔκαμε δρόμο μὲ σανίδες ἀπὸ τὸ Βόσπορο στὸν Κεράτιο, τὶς ἄλειψε ἀπὸ πάνω μὲ λίπος καὶ σὲ μιὰ νύκτα οἱ ναῦτες του κατώρθωσαν νὰ περάσουν 72 πλοῖα ἀπὸ τὴ μία θάλασσα στὴν ἄλλη. Ταυτόχρονα ἔκαμε τὴν πρώτην ἐπίθεσιν ἀπ' τὴ στεριά. Κι ἐνῶ τὰ κανόνια ἐκτυποῦσαν τὰ τεῖχη, ὁμάδες πολεμιστῶν προσπαθοῦσαν ν' ἀντιβῶν ἐπάνω μὲ σκάλες. Οἱ Ἕλληνες πάλι διώρθωσαν ἀμέσως τὶς ζημιὰς πού ἔκαναν τὰ κανόνια

στά τείχη και ἐγκρέμιζαν τούς Τούρκους κάτω. Οἱ Τοῦρκοι βλέποντας πὼς δὲν ἤμποροῦν νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα μὲ τὶς κατὰ μέτωπο ἐπιθέσεις, ἐφήρμοσαν τὸ σύστημα τῶν ὑπονόμων. "Ανοίγαν δηλαδὴ κάτω ἀπὸ τὰ τείχη μεγάλους ὑπονόμους, ἔβαναν μαρπούτι κι ἤλιπζαν πὼς μὲ τὴν ἔκρηξι τὰ τείχη θὰ ἐγκρεμίζονταν. Τὸν κίνδυνον αὐτὸν οἱ Ἕλληνες ἐξουδετέρωναν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο: "Εσκαφταν και αὐτοὶ ἄλλη ὑπόνομο ἀπὸ μέσα και τὴν ἔνωναν μὲ τὴν τουρκική. Τότε ἔκαιγαν τὰ ὑποστηρίγματα τῆς Τουρκικῆς ὑπονόμου, ἔπεφταν χόματα και ἐπρολάβαιναν τὴν ἔκρηξι. "Ἐτσι οἱ Τοῦρκοι ἔπαυσαν πιά νὰ ἀνοίγουν ὑπονόμους.

Στὶς 18 Μαΐου οἱ Τοῦρκοι ἐχρησιμοποίησαν ἓνα μεγάλο πολιορκητικὸ μηχανήμα ξύλινο, ὠπλισμένο μὲ κανόνια κι ἦταν ψηλότερο ἀπὸ τὰ ἑξωτερικὰ τείχη. Τὸ μηχανήμα αὐτὸ διατηρήθηκε μόνο μία μέρα, γιατί τὸ πρῶτο βράδυ τὸ ἔκαψαν οἱ Ἕλληνες.

"Αμα ὁ Μωάμεθ εἶδε πὼς τὰ κανόνια κι οἱ ὑπόνομοι δὲν φέρνουν κανένα ἀποτέλεσμα, ἀποφάσισε νὰ κινή γενικὴ ἔφοδο ἀπὸ τὴ στεριά κι ἀπὸ τὴ θάλασσα. Πρὶν ὅμως ἐπιχειρήσῃ τὸ τόλμημα τοῦτο, ἔστειλε ἀνθρώπους στὸν Κωνσταντῖνο και ἐζήτησε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλι. Τοῦ ὑποσχόταν ὅτι θὰ τὸν ἄφηνε νὰ φύγῃ μὲ τὸν στρατό του στὴν Πελοπόννησο και νὰ ἰδρῦσῃ ἐκεῖ δικό του κράτος. "Ακόμη ὅτι δὲν θὰ ἐπειράζε τούς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως και θὰ ἐσεβόταν τὴν περιουσίαν τους. "Ο γενναῖος ὅμως αὐτοκράτωρ ἔστειλε τότε στὸ Μωάμεθ τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ ἀπάντησι: «Δὲν ἔχω δικαίωμα οὔτε ἐγὼ οὔτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τούς κατοίκους νὰ σοῦ παραδώσωμε τὴν πόλι, γιατί ὅλοι εἴμαστε ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνουμε».

ΕΡΓΑΣΙΑΣ : 1) Πληροφορίες γιὰ τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ μαθήματος. 2) Ζωγραφίσετε ὅπως φαντάζεσθε τὸ πολιορκητικὸ μηχανήμα τοῦ Μωάμεθ. 3) Πῶς κρίνετε τὴν ἀπάντησι τοῦ Κωνσταντίνου; 4) Ἐλεύθερες ἀνακοινώσεις, ἀπορίες, εἰκόνες.

58. "Αλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

"Ἡ γενναία ἀπάντησις τοῦ Κωνσταντίνου ἔπεισε τὸν Μωάμεθ πὼς δὲν μένει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο. Καὶ γιὰ νὰ ἐξάψῃ τὴν προθυμίαν τοῦ στρατοῦ του, ὑποσχέθηκε μεγάλες τιμὲς σ' ὅσους ἔμπαιναν πρῶτοι στὴν πόλι και πὼς θὰ ἔμεναν τρεῖς μέρες ἐλεύθεροι, νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει ὁ καθένας. "Ἡ ἐπίθεσις ὠρίσθηκε νὰ γίνῃ στὶς 29 Μαΐου.

Τὴν ἀπόφασιν αὐτὴ τοῦ Μωάμεθ ὁ Κωνσταντῖνος τὴν εἶχε μάθει ἀπὸ ἐνωρίας. Τὴν παραμονὴ λοιπὸν τῆς ἐφόδου ἐκάλεσε τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς ὑπενθύμισε πὼς ἔχουν καθήκον νὰ πολεμήσουν «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος». Ἐπειτα τοὺς ἔδωκε τὶς τελευταῖες ὁδηγίες, τοὺς ἀποχαιρέτησε καὶ τράβηξε γιὰ τὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, πού εἶχε μαζευθῆ πολὺς κόσμος. Ἐκεῖ ὁ εὐσεβὴς αὐτὸς αὐτοκράτωρ, ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπ' ὅλους καὶ κατόπιν ἐκοινώνησε. Ἐπειτα καβάλα στ' ἄλογό του ἐπῆγε στὸ παλάτι, ἀποχαιρέτησε τοὺς δικούς του καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κατέληξε στὸ στρατηγεῖο του.

Ἐνῶ αὐτὰ ἐγίνονταν μέσα στὴν πολιορκημένη πόλιν, οἱ Τοῦρκοι ἀποβραδὶς εἶχαν ἀνάψει φωτιὰς γύρω στὰ τείχη καὶ διάσκέδαζαν, ὡς ὅτου δοθῆ ἡ διαταγὴ τῆς ἐπιθέσεως. Στις 2 μετὰ τὰ μεσάνυχτα ἕνας κρότος κανονιοῦ ἔδωκε τὸ σύνθημα. Οἱ Τοῦρκοι ὤρμησαν τότε μὲ φωνὰς καὶ ἀλαλαγμούς ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα καὶ προσπαθοῦσαν μὲ σκάλεις ἢ ὁ ἕνας στὸν ὄμο τοῦ ἄλλου, ν' ἀνεβοῦν τὰ τείχη. Ἄλλ' οἱ γενναῖοι ὑπερασπιστὲς, πού ἤξεραν γιὰτὶ πολεμοῦν, δὲν δειλιάζουν. Ρίχνονται ἐπάνω μὲ θάρρος καὶ τοὺς γκρεμίζουν. Ἀκολούθησε δευτέρη ἐπίθεσις καὶ τίποτε.

Ἡ 29η Μαΐου τοῦ 1453 : Εἶχε πιά ξημερώσει ἡ 29η Μαΐου καὶ ἡ ἑλληνικὴ σημαία μὲ τὸ δικέφαλο αἰετὸ ἐκυμάτιζε περὶ φανὰ ἐπάνω ἀπὸ τὸ στρατηγεῖο τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ἐκδηλώνεται ἡ τρίτη καὶ τελευταία τουρκικὴ ἐπίθεσις πού ἦταν ὀρμητικότερη ἀπ' ὅλες. Ἡ ὀρμὴ ὅμως συγκεντρώνεται περισσότερο στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, ὅπου ἐπιτίθεται ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ μὲ τοὺς γενιτάρους του. Στὴν πιδ κρίσιμη στιγμή τῆς μάχης στραυματίζεται ὁ Ἰουστινιάνης καὶ ἀποσύρεται ἀπὸ τὴ μάχην. Αὐτὸ βέβαια φέρνει σύγχυσιν στοὺς χριστιανούς ἀλλ' ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ κατορθώνει νὰ συγκεντρώσῃ τὸ στρατό του, ἀμύνεται καρτερικὰ τέσσερες ὥρες καὶ ἀντιμετωπίζει καὶ τὴ φοβερὴ αὐτὴ καταιγίδα. Οἱ νεκροὶ ἔξω στὰ τείχη κοίτονταν κατὰ σωρούς !

Ἢν ἔνῳ ὁ ἀγὼνας ἐκλινε μὲ τὸ μέρος τῶν χριστιανῶν, οἱ Τοῦρκοι ἀνεκάλυψαν κάτω ἀπὸ τὰ τείχη μιὰ μικρὴ ὑπόγειον πόρταν, τὴν εὐλόπορταν. Φαίνεται πὼς ἀπὸ τὴ ζάλη τοῦ πολέμου, οἱ Ἕλληνες τὴν ἐξέχασαν ἀνοικτὴν. Ἀμέσως ἐμπῆκαν ἀπὸ κεῖ μερικοὶ Τοῦρκοι, ἔπειτα καὶ ἄλλοι καὶ ἐκτυποῦσαν τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ πίσω. Μεγάλῃ σύγχυσις ἔγινε στοὺς Ἕλληνες καὶ κόπηκε ἡ ὀρμὴ τους στὸ μέρος ἐκεῖνο. Τότε εὐρῆκαν καιρὸ οἱ ἀπ' ἔξω Τοῦρκοι καὶ ἀνενόχλητοι ἐπηδοῦσαν πιά ἐλεύθερα μέσα στὰ τείχη. Στὸ τέλος οἱ Ἕλληνες ἐκλονίσθησαν καὶ ἄργισαν

τὰ κόκκινα πέδιλα μὲ τοὺς χρυσοὺς ἀετούς. Μόλις τὸ παρουσίασαν στὸ Μωάμεθ, ἐκεῖνος διέταξε νὰ κόψουν τὸ κεφάλι καὶ νὰ τὸ στήσουν κάπου νὰ προκαλέσῃ τὸν τρόμο· τὸ πτώμα τὸ παρέδωκαν στοὺς Ἑλληνας νὰ τὸ ἐνταφιάσουν. Δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ ποιοῦ μέρος ἐνταφιάστηκε τὸ πτώμα τοῦ Κωνσταντίνου. Ὅμως ὁ ἡρωϊσμός καὶ ἡ ἀποφασιστικότης του νὰ θυσιάσῃ γιὰ τὴν πατρίδα θὰ μένουν ὡς παράδειγμα γιὰ ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ ἀγωνίζονται καὶ γνωρίζουν νὰ πεθαίνουν γιὰ τὴν ἐλευθερία τους.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πῶς κρίνεται ἡ ὑπόσχεσις ποὺ ἔδωσε ὁ Μωάμεθ στὸ στρατό του; 2) Ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν ἄλωσι. 3) Ἡ θρησκευτικὴ πίστις τοῦ Κωνσταντίνου. 4) Ἡ παράδοσις τοῦ μαρμαρωμένου βασιλιᾶ. 5) Διαβάσετε στὸ ἀναγωγιστικὸ σας τὸ κεφάλαιο «Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ». 6) Ζωγραφίσατε ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ἄλωσι. 7) Ἐλεύθερες ἐργασίαι, ἀπορίαι κλπ.

59. Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος

Μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Τοῦρκοι εὐκόλα ὑπέταξαν καὶ τὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα μὲ τὰ νησιά, ἐκτός ἀπὸ τὴν Ἐπτανήσο, ποὺ τὴν εἶχαν οἱ Ἑνετοί. Τὸ 1461 καταλύθηκε καὶ ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐγένετο ἐπαρχία τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Μόνο ἡ ἡρωϊκὴ Κρήτη ἐκράτησε τὴν ἄμυνα 25 χρόνια καὶ ἔπεσε τελευταία, ὅπως σὲ ὅλους τοὺς μεγάλους ἀγῶνες τοῦ ἔθνους.

Ἔτσι ἔπαυσε πιά νὰ ὑπάρχη ἡ περιφνημὴ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ποὺ ἐπὶ χίλια χρόνια καὶ πλέον ἐκράτησε τὸ φῶς τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τὸ μαρτυρικὸ ἔθνος μας ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει τὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ Ἀσιάτη κατακτητῆ. Μὰ καὶ ἂν οἱ Ἕλληνες ἔχασαν τὴν ἐλευθερία τους, ποτὲ δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα πῶς μιὰ μέρα ἡ σκλαβωμένη πατρίδα μας θ' ἀναστηθῆ. Καὶ ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ ἐγίνονταν αἰῶνες, τόσο ἡ ἐλπίδα ἐθέρωνε μέσα τους καὶ ἐγινόταν ἀνίκητη. Ἐπὶ 400 χρόνια ὁ μαρτυρικὸς λαὸς μας ὑπόφερε τὰ τρομερότερα βασανιστήρια ν' ἀλλάξῃ τὴν πίστι του, μὰ κανεὶς δὲν ἀλλάξοπιστήσε. Στὸ τέλος—ὅπως θὰ ἰδοῦμε στὴν ἱστορία τῆς ΣΤ'—ἐπανεστάτησε σύσσωμος καὶ ἐλευθερώθηκε, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ δρόμο του ποὺ τοῦ ἐχάραξε ἡ ἱστορία.

Ὡστόσο δὲν ἐλησμόνησε τὴν πόλι τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν περιώνυμη πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ποὺ ἐπὶ χίλια χρόνια ἔζησε τὶς λαμπρότερες περιόδους ἀπ' ὅσους ἐγνώρισεν ἡ ἱστορία καὶ ποὺ μὲ τὸν πλοῦτο της, τὴ δύναμί της, τὴ στρατιωτικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ ὀργάνωσι ἦταν τὸ κέντρο τοῦ τότε πολιτισμένου

κόσμου καὶ ὁ φωτεινὸς πνευματικὸς φάρος «ἐν τῷ μέσῳ» βαρβάρων καὶ ἀμορφῶτων φυλῶν. Ἡ θλίψις τοῦ μαρτυρικοῦ λαοῦ μας γιὰ τὸ χαμὸ τῆς «Πόλης» του καὶ ἡ κρυφὴ ἐλπίδα πὸς μιὰ μέρα θὰ γίνουν πάλι δικὰ μας, φαίνονται ἀπὸ τοὺς παρακάτω στίχους τοῦ γνωστοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μας ποὺ ἐπιγράφεται: «Ὁ θρηῆνος γιὰ τὴν ἄλωσι»:

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἁγία - Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος,
Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ Πατριάρχης.
Κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειότανε οἱ κολῶνες.
Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ νάβγη ὁ Βασιλέας.
Φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
— «Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
παπάδες πάρτε τὰ ἱερά καὶ σεῖς κεριὰ σβηστῆτε,
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ, ἡ πόλι νὰ τουρκέψη.
Μόν' στείλτε λόγο στὴ Φραγκιά νάρθουν τρία καράβια.
Τόνα νὰ πάρη τὸ Σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὴν Ἁγία Τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν».
Ἡ Δέσποινα ταράχθηκε, δακρύσαν οἱ εἰκόνες.
«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα καὶ μὴν πολυδακρύζεις.
Πάλι μέ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικὰ μας θὰ 'ναι».

Ἡ παράδοσι ἀναφέρει ὅτι ἡ τελευταία λειτουργία τῆς Ἁγίας Σοφίας δὲν ἐτελείωσε. Ἡ διακοπὴ τῆς ἐγίνε ὅταν ἐψάλλετο ὁ Χερουβικὸς ὕμνος καὶ πρόκειτο νὰ βγοῦν τ' ἅγια (καὶ νάβγη ὁ βασιλέας). Τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ Τοῦρκοι στρατιῶτες παραβίαζαν τὶς πόρτες—συνε-
ζει ἡ παράδοσις—ἓνας ἱερέας ἐπῆρε τὰ δυσκοπότερα καὶ τὰ ἱερά
σκευὴ τῆς Μεταλήψεως καὶ ἐξαφανίστηκε στὰ πλάγια τοῦ θυσιαστη-
ρίου, σ' ἓνα ἐξαφνικὸ ἀνοιγμα τοῦ τοίχου, ποὺ ἀμέσως ἐκλείσε. Οἱ
Τοῦρκοι ποὺ στὸ μεταξύ εἶχαν πλησιάσει στὸ Ἱερό, βλέποντας τὸν
ἱερέα νὰ χάνεται, ἐνόμισαν πὸς ἐκεῖ κάπου εἶναι μυστικὴ πόρτα.
Ἐτρεξάν τότε, ἀλλ' ὁ τοῖχος δὲν ἔφερε κανένα τέτοιο σημεῖο. Ἀπὸ
τὸν τοῖχο ἐκεῖνο κάποτε - κάποτε ἀκούγεται μιὰ σιγανὴ γλυκεῖα ψαλ-
μωδία... Ἄμα ἡ Ἁγία Σοφία γίνη πάλι χριστιανικὴ ἐκκλησία, θὰ

βγῆ ἀπὸ τὴν κρύπτη του ὁ κρυμμένος ἱερέας νὰ συνεχίσῃ τὴ λειτουργία πού διακόπηκε στὶς 29 Μαΐου τοῦ 1453.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Νὰ ἐξηγήσετε γιατί ἡ Κωνσταντινούπολις ἦταν προπύργιο τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

2) Μετὰ τὴν ἄλωσί της ὡς σήμερα εἶχε καμμιά πνευματικὴ πρόοδο ἡ Κωνσταντινούπολις ;

3) Νὰ φέρετε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν τελευταία περίοδο τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος προτοῦ διαλυθῆ.

4) Νὰ διαβάσετε ἀπὸ τὴ συλλογὴ Νικ. Πολίτου (σελ. 293) τὸ θρῆνο τῆς Τραπεζοῦντος γιὰ τὴν ἄλωσι της «Πόλης». Ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τὴν ἡρωϊκὴ ἀμυνα τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1478.

5) Κάμετε ἀνάλυσι τοῦ ποιήματος «Ὁ θρῆνος γιὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

6) Διαβάσετε τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς ΣΤ' τάξεως (σελ. 198) τὸ ποίημα τοῦ Γεωργίου Δροσίνη «Ὁ ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ» πού δείχνει κι αὐτὸ τὴν ἀκλόνητη πίστι τοῦ ἔθνους μας γιὰ τὴν ἀναβίωσι τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ νὰ τὸ ἀναλύσετε.

7) Ἄλλες ἀνακοινώσεις σχετικὲς μὲ τὴν ὑποδούλωσι τῆς Ἑλλάδος, ἀπορίες, ἱστορικὰ πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας.

8) Γραπτὴ ἐργασία : «Ἡ Κωνσταντινούπολις ἄλλοτε καὶ τώρα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΣΤΗ ΔΥΣΙ

60. Πρόδρομοι τῆς ἀναγεννήσεως

Τὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, καθὼς ἔχομε μάθει, διατηρήθηκε μόνο ἑκατὸ χρόνια κι ἀπὸ τὰ ἐρείπιά του ἐδημιουργήθηκαν τὰ σημερινὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες τότε ὁ χριστιανικὸς κόσμος εἶχε πέσει σὲ μεγάλη ἀμάθεια καὶ στασιμότητα γιατί ἦταν διαιρεμένος σὲ δυὸ τάξεις: Τοὺς εὐγενεῖς μὲ τὸν κληρο, ποὺ ἔκυβερνοῦσαν τὰ κράτη κι ὅλη ἡ γῆ ἀνῆκε σ' αὐτούς, καὶ τὸ λαό, ποὺ εἶχε μόνο ὑποχρεώσεις καὶ κανένα δικαίωμα. Ἡ μεγάλη αὐτὴ περίοδος ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη ἀμάθεια καὶ στασιμότης στὴν ἱστορία λέγεται Μεσαίων.

Ἐπειτα ὁμως ἀπὸ τὶς σταυροφορίες ἐπειδὴ οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἤρθαν σ' ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἑλληνικὸ κόσμο τοῦ Βυζαντίου κι εἶδαν τὴ μεγάλη πρόοδο ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες στὰ γράμματα, τὶς τέχνες καὶ τὸ ἐμπόριο, τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Ἀπὸ τότε κατεβλήθη μεγάλη προσπάθεια στὴν Εὐρώπη γιὰ τὴν ἀναβίωσι τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀφυπνισθῇ τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ λήθαργο στὸν ὁποῖον εἶχε βυθισθῇ κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Ἡ ἀναζωογόνησις αὐτὴ τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς Νεωτέρας Εὐρώπης παρουσιάσθηκε κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, πρῶτα στὴν Ἰταλία. Λόγοι ποὺ συνετέλεσαν στὴν πνευματικὴ ἀνθισι τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία καὶ ἔγινε ἀργότερα ἡ κοιτίδα τῆς Ἀναγεννήσεως, ἦσαν ὅτι οἱ κάτοικοι κάθε ἡμέρα ἔβλεπαν τ' ἀρχαῖα μνημεῖα, τὶς ἐπιγραφὰς καὶ τόσα ἄλλα ἔργα ποὺ εἶχαν γίνει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Σὰν ἀπόγονοι λοιπὸν τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων οἱ Ἰταλοὶ ἔθεσαν ὡς καθῆκον τους νὰ ἀφομοιώσουν τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος καὶ νὰ δημιουργήσουν δικὰ τους πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἔργα. Σοβαρότεροι ὁμως παράγοντες ποὺ συνετέλεσαν στὸ νὰ δημιουργηθῇ ἡ Ἀναγέννησις στὴν Ἰταλία, ἦσαν οἱ Ἕλληνες λόγιοι καὶ καλλιτέχνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας οἱ ὁποῖοι συχνὰ ἐταξίδευαν στὴν Ἰταλία κι εἶχαν δημιουργήσει δεσμοὺς μὲ τ' ἀνώτερα στρώματα τῆς ἰταλικῆς κοινωνίας. Ὄταν τὸ βυζαντινὸ κράτος εὐφρόθηκε στὴν ἀνά-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γκη νά στείλῃ στήν Ἰταλία διπλωματικούς ἀντιπροσώπους νά υπερασπίξουν τὰ συμφέροντά του, μαζί μ' αὐτούς ἐγκατεστάθηκαν ἐκεῖ καὶ Ἕλληνες διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι ἴδρυσαν σχολεῖα κι ἐδίδασκαν τοὺς νέους τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Ἔτσι ἅμα ὕστερ' ἀπὸ χρόνια οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας ἀνέμειξαν τοὺς δύο ἀρχαίους πολιτισμούς, τὸν Ἑλληνικὸ καὶ τὸ Ρωμαϊκὸ μὲ τὸ Χριστιανισμό, ἄρχισε νά δημιουργῆται στήν πατρίδα τους ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἀπ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἰταλίας τὴν πιὸ μεγάλη θέσι στήν ἱστορία τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης, ἔχει ἡ Φλωρεντία γιατί εἶναι πατρίδα τῶν πρώτων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν οἱ ὅποιοι προετοίμασαν τὴ μεγάλη Ἀναγέννησι τοῦ 16ου αἰῶνος. Στὴ λαμπρὴ αὐτὴ πόλι πού δίκαια λέγεται «μητέρα τῶν τεχνῶν καὶ ἡ Ἀθήνα τῆς Ἰταλίας» ἐγεννήθηκε ὁ μεγάλος ποιητὴς Δάντης Ἀλιγιέρης (1265-1321) ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται στὸ μεταίχμιο τῶν δύο κόσμων, τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ Νεωτέρου. Ὁ Δάντης εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἰταλοὺς συγγραφεῖς πού ἔγραψε στήν ἰταλικὴ γλῶσσα, ἀντὶ τῆς λατινικῆς πού ἐχρησιμοποιοῦσαν ὡς τότε. Στὴ νέα γλῶσσα ἔγραψε τὸ ἀριστούργημά του «Ἡ θεῖα Κωμῳδία» πού ἐπροκάλεσε τὸν παγκόσμιον θαυμασμό. Στὸ ἔργο τοῦτο τὸ ὁποῖο διαφεῖται σὲ τρία μέρη, τὴν «Κόλασι», τὸ «Καθαρτήριο» καὶ τὸν «Παράδεισο», ὁ ποιητὴς μὲ τὴν μεγάλη του φαντασία περιγράφει τὴ τύχη περιμένει τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων μετὰ τὸ θάνατο.

Λίγα χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὸ Δάντη ἐφάνησαν οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς Πετρούρχης (1304 - 1374) καὶ Βοκκάκιος (1313 - 1375). Ὁ Πετρούρχης εἶναι ὁ πρῶτος Ἰταλὸς πού ἔμαθε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα κι ἀνεγίνωσκε τὸν Ὅμηρο. Ὁ φίλος του ὁμοῦ Βοκκάκιος εἶχε καλύτερη τύχη ἀπ' αὐτὸν γιατί ἐφιλοξένησε πολὺν καιρὸ στὸ σπίτι του τὸ διάσημο Ἕλληνα Λεόντιο Πιλάτο ἀπὸ τὴν Κάτω Ἰταλία κι ἔτσι τοῦ ἐδόθηκε ἡ εὐκαιρία νά μάθῃ καλύτερα τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ νά διαβάξῃ τοὺς Ἕλληνες κλασσικοὺς συγγραφεῖς ἀπὸ ἑλληνικὰ χειρόγραφα.

Τὸ 1396 ἐγκατεστάθηκε στὴ Φλωρεντία ὡς καθηγητὴς ὁ Ἕλληνας Ἐμμανουὴλ Μεσολωρᾶς ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία κι εἶχε μαθητές, ἰδίως ἀπὸ τὴν ἀνώτερη τάξι τῆς ἰταλικῆς κοινωνίας. Ὁ Μεσολωρᾶς εἶναι ὁ πρῶτος πού ἐνέπνευσε στοὺς Ἰταλοὺς τὴν ἰδέα νά ἱδρῦσουν Ἀκαδημία ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ μάλιστα ὁ ἴδιος ἔθεσε τὶς βάσεις της. Τὸ παράδειγμα τῆς Φλωρεντίας

εμιμήθησαν κι άλλες πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ πρὸ παντὸς ἡ Φερράρα ὅπου προσελήφθη ὡς καθηγητῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλοσοφίας ὁ Θεσσαλονικεὺς **Θεόδωρος Γαζῆς** (1398 - 1478). Ὁ Γαζῆς μετέφρασε στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα πολλὰ ἑλληνικὰ συγγράμματα καὶ ἴδρυσε στὴ Φερράρα πανεπιστήμιο τοῦ ὁποῦ ὑπῆρξε ὁ πρῶτος πρύτανης.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων λογίων πού ἐγκατεστάθησαν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὴν Ἰταλία ἦταν κι ὁ **Γεώργιος Τραπεζούντιος** ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε στὴ Βενετία καὶ τὴ Ρώμη. Τὸ ταξίδι πού ἔκαμε ὁ Ἰωάννης Η΄ ὁ Παλαιολόγος στὴν Ἰταλία, τὸ 1437 νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἔνωση τῶν δύο ἐκκλησιῶν, συνετέλεσε πολὺ στὴν διάδοσι ἐκεῖ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος γιατί ἀρκετοὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κληρικῶν καὶ ἄλλων λογίων πού εἶχε πάρει μαζύ του, βλέποντας πὼς τὰ πράγματα στὴν Κωνσταντινούπολι δὲν ἐπῆγαιναν καλά, ἐπροτίμησαν νὰ μείνουν ὀριστικὰ στὴν Ἰταλία. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς καὶ ὁ Βησσαρίων.

Ὅλοι λοιπὸν οἱ παραπάνω λόγοι πού ἐργάσθησαν στὴν Ἰταλία πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προετοίμασαν τὴ μεγάλη Ἐναγέννησι πού θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ στὸ ἐπόμενο μάθημα.

61. Ἡ Μεγάλῃ Ἐναγέννησις

Ἡ Μεγάλῃ Ἐναγέννησις στὴ Δύσι ἐγίνε μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸ 1453, ὅποτε παρατηρήθηκε ὁμαδικὴ ἔξοδος τῶν λογίων Ἑλλήνων, ἰδίως στὴν Ἰταλία. Ὅλοι αὐτοὶ γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ζοῦν ἀνοιξαν σχολεῖα κι ἐδίδασκαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴ φιλοσοφία. Οἱ Ἰταλοὶ τότε ἀπὸ ἐθνικὴ φιλοτιμία ἄρχισαν νὰ βγάνουν ἀπὸ τίς βιβλιοθηκῆς τῶν μοναστηριῶν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων σοφῶν, πού ἦσαν ἐκεῖ λησμονημένα κατὰ τὰ μεσαιωνικὰ χρόνια καὶ τὰ ἐμελετοῦσαν μ' ἐνδιαφέρον. Ἐπειδὴ ὅμως μέσα σ' αὐτὰ οἱ Ρωμαῖοι σοφοὶ ἐμιλοῦσαν μὲ θαυμασμὸ γιὰ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ μάλιστα τὰ ἐθεωροῦσαν πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ δικά τους, οἱ μορφωμένοι Ἰταλοὶ αἰσθάνθησαν τὴν ἀνάγκη νὰ μάθουν ἑλληνικὰ γιὰ νὰ μποροῦν νὰ διαβάζουν καὶ τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ἐτσι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα πού εἶχαν ἀνοίξει οἱ Ἑλληνες λόγοι στὴ νέα τους πατρίδα ἔκαναν χρυσὲς δουλειές.

Σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες λόγιους πού κατέφυγαν τότε ὡς πρόσφυγες στὴν Ἰταλία, ἦσαν :

Ὁ Ἐμμανουὴλ Μοσχόπουλος, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε κυρίως τὸν

‘Ομηρο καὶ τὸν Ἡσίοδο. Ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ ὁποῖος ἐρμήνευσε τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνες συγγραφεῖς, ἰδίως τὸν Ἀριστοτέλη, στὴ Φλωρεντία, τὴν Πάδουα καὶ τὴ Ρώμη. Ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρης, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε στὴ Ρώμη, τὴ Νεάπολι καὶ τὴ Μεσσήνη. Ὁ ἴδιος ἔγραψε καὶ τὴν ἑλληνικὴν Γραμματικὴν πού εἶναι τὸ πρῶτο ἔντυπο ἑλληνικὸ βιβλίον καὶ ἐξεδόθηκε στὸ Μιλᾶνο τὸ 1476. Ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ἔργα, ἐξέδωκε βελτιωμένη τὴν ἑλληνικὴν Γραμματικὴν καὶ τὸν Ὅμηρον. Τὸ 1479 ὁ Χαλκοκονδύλης κατεῖχε τὴν ἔδρα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φλωρεντίας καὶ ἀργότερα ἐδίδασκε στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μιλᾶνου, ὅπου μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν ἦταν ὁ περίφημος Ὁλλανδὸς λόγιος Ἐρασμος καὶ ὁ Γερμανὸς Ρόϋλιν. Οἱ δύο τελευταῖοι ὅταν ἐγύρισαν στὴν πατρίδα τους ἴδρυσαν ἔδρα φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Ὁ πρῶτος μάλιστα ἐγύρισε στὴν Εὐρώπην νὰ εὑρῆ χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραμμάτων τὰ ὁποῖα ἐμελέτησε, καὶ ἀρκετὰ ἀπ’ αὐτὰ ἐξέδωκε σὲ βιβλία. Ἐπίσης μεγάλες ὑπηρεσίες στὴ δημιουργίαν νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος προσέφερε ὁ Ἰωάννης Λάσκαρης, ἐξάδελφος τοῦ Κωνσταντίνου Λάσκαρη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μουσοῦρος, ἀπὸ τὴν Κρήτην, ὁ ὁποῖος ἀναδείχθηκε ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἐπιφανεῖς φιλολόγους τῆς Εὐρώπης. Στὴν Πάδουα ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Μουσοῦρος κατέφθναν ἀκροατὲς καὶ ἀπὸ τὴ Γερμανίαν καὶ τὴ Γαλλίαν.

Μεταξὺ τῶν σπουδαιότερων Ἑλλήνων λογίων συγκαταλέγονται ἀκόμη καὶ οἱ γνωστοὶ μας Γεώργιος Γεμιστὸς καὶ Βησσαρίων οἱ ὁποῖοι τὸ 1437 εἶχαν συνοδεύσει στὴν Ἰταλίαν τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Η΄ Παλαιολόγον καὶ κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἔνωσις τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἀπὸ πολὺν καιρὸν εἶχε μεγάλη μανίαν νὰ μελετᾷ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν συγγραφικὴν καὶ πρὸ παντὸς τὸν Πλάτωνα τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζε περισσότερο. Γι’ αὐτὸ ἄλλαξε τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ἔκαμε Πλήθων πού εἶναι ἀρχαῖον καὶ μοιάζει μὲ τὸ Πλάτων. Ὁ Γεμιστὸς ἐφιλοξενήθηκε πολὺν καιρὸν στὴν αὐτὴ τῶν Μεδίκων πού ἐκυβερνοῦσαν τὴ Φλωρεντίαν καὶ προστάτευαν ἰδιαίτερα τοὺς σοφοὺς καὶ καλλιτέχνες. Ἐκεῖ ὁ Γεμιστὸς ἴδρυσεν τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν ὅπου ἐμελετοῦσαν τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα.

Ὁ Βησσαρίων, μαθητὴς τοῦ Γεμιστοῦ, ἦταν ἐπίσκοπος στὴ Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας. Ὅταν μὲ τὸ δάσκαλό του ἰὼν ἠμπόρεσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἔνωσιν δύο ἐκκλησιῶν, τὸ 1437, παρέμεινε στὴ Ρώμην καὶ ἐγένετο καθολικὸς. Ἐπειδὴ ἔχει μεγάλη μόρφωσιν καὶ ἐξαιρετα

προσόντα ἔξετιμῆθη πολὺ στοὺς κύκλους τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, διετέλεσε καρδινάλιος καὶ παρ' ὀλίγον νὰ γίνῃ καὶ πάπας. Ὁ Βησσαρίων δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπισκέπτεται συχνὰ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς παρακινοῦσε νὰ ξεσηκώσουν τοὺς λαοὺς σὲ νέα Σταυροφορία, γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Κωνσταντινούπολι ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ διάδοσις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλοσοφίας στὴν Ἰταλία ἐβοήθησε πάρα πολὺ καὶ στὴν ἀνάπτυξι τῆς τέχνης. Μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνες ποὺ ἀνεδείχθησαν τότε στὴν Ἰταλία ἦταν : Ὁ Φλωρεντινὸς γλύπτης **Μιχαὴλ Ἄγγελος** (1475—1564) ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ περίφημο ἄγαλμα τοῦ Μωϋσῆ, τοῦ Δαβὶδ καὶ πολλὰ ἄλλα. Ὁ διάσημος ζωγράφος **Λεονάρδος Δαβίντσι**, — Φλωρεντινὸς κι αὐτός — ὁ ὁποῖος ἄφησε πολλοὺς ζωγραφικοὺς πίνακες, ἀλλὰ τὸ ὡραιότερο ἔργο εἶναι ὁ «Μυστικὸς Δεῖπνος». Ὁ Δαβίντσι ἦταν ἀκόμη γλύπτης, φυσικός, μαθηματικός καὶ ἀρχιτέκτων. Ὁ **Ραφαήλ**, ὁ ὁποῖος ἀνύψωσε τὴν τέχνη στὸ ὑψηλότερο σημεῖο τῆς ἀνθήσεώς της καὶ ἔ ζωγράφησε τὶς θαυμάσιες εἰκόνες τῆς Παναγίας, ὁ **Λουκάς Σινιορέτι**, ποὺ εἶναι ζωγράφος τοῦ ἀριστουργήματος «Δευτέρα Παρουσία» καὶ τόσοι ἄλλοι ποὺ ἐλάτρευαν τὸ αἰώνιο κάλλος κι ἐδόξασαν τὴν τέχνη. Ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν ἐξαιρετικὴ θέσι στὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἔκαμαν τὴν Ἰταλία κοιτίδα τῆς ὅλης προόδου.

Ἡ πνευματικὴ λοιπὸν καὶ καλλιτεχνικὴ αὐτὴ κίνησις ποὺ ἐδημιούργησε στὸ χριστιανικὸ κόσμο τῆς Ἰταλίας ἀνώτερο πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ βίον, μεταδόθηκε ἀπ' ἐκεῖ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἱστορία ὀνομάζεται **Ἀναγέννησις**. Ἀπ' ὅσα ἐμάθομε ἢ Ἀναγέννησις δὲν θὰ ἐγινόταν στὴν Εὐρώπη — τόσο γρήγορα τοῦλάχιστον — ἀνδρὸν κατέρρεε ἢ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἄν καὶ ὑπετάχθησαν «πολιτικῶς» στὴ νέα τους πατρίδα, κατέκτησαν μὲ τὸ πνεῦμα τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Γι' αὐτὸ δίκαια ἢ πατρίδα μας ὀνομάσθηκε «Μητέρα τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ὅλου τοῦ κόσμου».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Ποιοὶ νὰ ἦσαν σημαντικότεροι λαοὶ στὴν Εὐρώπη τὸ 1453 ; 2) Περισσότερες πληροφορίες ἀπὸ ἄλλα βιβλία γιὰ τοὺς Ἕλληνες λόγιους ποὺ κατέφυγαν στὴν Ἰταλία πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. 3) Δάντης, Πετράρχης, Βοκκάκιος (περισσότερα καὶ εἰκόνες). 4) Φλωρεντινὴ σχολὴ (πληροφορίες). 5) Ἡ ὁμαδικὴ ἐξοδος τῶν λογίων Ἑλλήνων ποὺ ἔγινε στὴν Ἰταλία μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως μήπως ἐξημίωσε τὴν πατρίδα μας καὶ πῶς ; 6) Γιατί οἱ Εὐρωπαῖοι ἐμελετοῦσαν τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συγγράμματα ; 7) Φέρετε βιβλία μὲ ζωγραφικοὺς πίνακες τῶν Μιχαὴλ Ἄγγελου, Λεονάρδου Δαβίντσι, Ραφαήλ κ.ἄ. Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν καὶ κάνετε τὶς παρατηρήσεις σας. 8) Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως στὴ Δύσι (πληρωφ.) 9) Διάφορες ἀπορίες, ἰχνογραφαὶ εἰκόνων. 10) Γραπτὴ ἐργασία : Τὸ «ἑλληνικὸ πνεῦμα ὑποτάσσει τὴ Δύσι».

62. Ἐφευρέσεις

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως δὲν προώδευσαν μόνον τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες. Ἀπὸ τῆ μελέτη τῶν διαφόρων βιβλίων καὶ τῆ δημιουργικῆ τους φαντασία οἱ ἄνθρωποι ἐπρόσεξαν καλὰ τὴ φύσι κι ἔκαμαν πολλὰς ἐφευρέσεις πού διευκόλυναν πολὺ τὴν ἀνθρωπότητα. Σπουδαιότερες ἀπὸ τίς ἐφευρέσεις αὐτὲς εἶναι, ἡ ἐφευρέσεις τῆς πυρίτιδας, τῆς τυπογραφίας καὶ τῆς ναυτικῆς πυξίδας.

α) Ἐφευρέσεις τῆς πυρίτιδας. Τὴν πυρίτιδα τὴν μεταχειρίζονταν πολλὰ χρόνια ὡς τότε οἱ Κινέζοι, οἱ Ἴνδοι καὶ οἱ Ἀραβες ἀλλὰ μόνο νὰ κάνουν πυροτεχνήματα καὶ νὰ σπᾶνε τοὺς βράχους. Πρῶτος πού ἐπενόησε τὴν πυρίτιδα γιὰ πολεμικοὺς σκοποὺς εἶναι ὁ Γερμανὸς μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σχουάρτσος. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν ἐπινόησι τοῦ Σχουάρτσου οἱ ἄνθρωποι ἐγέμισαν ἓνα μεγάλο σιδερένιο σωλῆνα μὲ πυρίτιδα καὶ τὸν ἐβούλωσαν ἀπὸ μπροστὰ μὲ μιὰ πέτρα. Ἦταν τὸ πρῶτο κανόνι πού ἐξακόντισε πέτρινα βλήματα. Τέτοια βλήματα ἐχρησιμοποίησε ὁ Μωάμεθ μὲ τὰ κανόνια του γιὰ τὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡστόσο τὰ κανόνια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔκαναν τίς καταστροφὲς πού κάνουν τὰ σημερινὰ κανόνια. Μόνο πού μὲ τὸν κρότο πού ἔκαναν, ἔφερναν πανικὸ στοὺς ἀμυνομένους.

Ἀργότερα ἐφευρέθησαν τὰ ντουφέκια κι οἱ στρατοὶ ἔλαυσαν νὰ πολεμοῦν πιά μὲ τὰ βέλη καὶ τ' ἀκόντια. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι πρὶν οἱ πολεμιστὲς ἐσκέπαζαν τὸ σῶμα τους μὲ τὸ σιδερένιο θώρακα πού δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν τρυπήσουν τὰ ὄπλα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Τώρα ὁμως τὸν τρυποῦσε ἡ σφαῖρα εὐκόλα. Ἐπίσης ἐνῶ πρὶν ἦταν δύσκολο νὰ κυριευθῆ ἓνας Πύργος, τὸ κανόνι ἀνοίγε τρύπες καὶ τὸν ἐγκρέμιζε. Μὲ τὰ κανόνια λοιπὸν καὶ τὰ ντουφέκια ἄλλαξε ἐντελῶς ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἢ ὁποία ὡς τότε ἐστηριζόταν στὴν προσωπικὴ ἀνδρεία τῶν πολεμιστῶν. Οἱ πύργοι καὶ τὰ κάστρα ἐκυριεύονταν καθὼς εἶδαμε εὐκόλα κι οἱ εὐγενεῖς ἔχασαν πιά τὴ δύναμί τους. Ἀντίθετα ἐνισχύθηκε σημαντικὰ ἡ θέσις τῶν βασιλέων γιὰτὶ ἀπὸ τοὺς φόρους πού εἰσέπραταν ἀπὸ τὸ λαό, ὠργάνωναν τακτικὸ στρατὸ μὲ κανόνια καὶ ντουφέκια κι ἔτσι ἤμποροῦσαν νὰ ἐπιβάλλωνται στοὺς εὐγενεῖς.

β) Ἐφευρέσεις τῆς τυπογραφίας. Τυπογραφία λέμε τὴν τέχνη πού ἐκτυπώνονται τὰ βιβλία (οἱ ἐφημερίδες κτλ.) ἀπὸ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ μετάλλια γράμματα ἐπάνω στὸ πιεστήριο. Ὡς τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως τὰ βιβλία ἐγράφονταν μόνο μὲ τὸ χέρι. Κι ἐπειδὴ καθὼς ἀπὸ τὴν πεῖρα ξέρουμε χρειάζεται πολὺς χρόνος

καὶ κόπος νὰ γραφῆ ἓνα βιβλίον, τὰ βιβλία τότε ἦσαν ἀπρόσιτα γιὰ τὸν πολὺ κόσμον. Μόνον οἱ πλούσιοι ἤμποροῦσαν ν' ἀγοράζουσιν βιβλία καὶ ἐπομένως αὐτοὶ εἶχαν τὸ προνόμιον νὰ μορφώνωνται. Ὅλος δ' ἄλλος λαὸς ἔμεινεν ἀγράμματος.

Πρῶτος, ποῦ ἐπενόησε τὰ κινητὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα καὶ ἴδρυσεν συστηματικὸν τυπογραφεῖον, ἦταν ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γουτεμβέργιος (1400 - 1468). Μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας ἄρχισαν νὰ τυπώνωνται στὴν Εὐρώπῃ βιβλία μ' εὐκολίαν κατὰ χιλιάδας. Ἐπειδὴ δὲν ἐστοιχίζαν πολὺ, ἤμποροῦσαν νὰ τ' ἀγοράζουσιν ὅλες οἱ τάξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς κοινωνίας ἦταν μεγάλη. Πρῶτον βιβλίον, ποῦ ἐτυπώθηκε, ἦταν ἡ Βίβλος καὶ ἀπὸ τὰ δικὰ μας ἡ Γραμματικὴ τοῦ Λάσκαρη στὸ Μιλᾶνον, τὸ 1476. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ ὁποία τελευταία ἔχει πολὺ ἐξελιχθῆ, ἔχει μεγάλη σημασίαν γιὰ τὴν εὐκόλῃ ἔκδοσιν βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων διαδίδονται οἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπέρχεται πρόοδος.

γ) **Ναυτικὴ πυξίδα.** Σπουδαία πάλι εἶναι ἡ ναυτικὴ πυξίδα, ποῦ τὴν ξέρετε ὅλοι σας. Εἶναι ἓνα στρογγυλὸ κουτάκι μὲ μιὰ πλάκα καὶ γύρω εἶναι γραμμένα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Στὸ μέσον τῆς πλάκας, ἐπάνω σὲ ἄξονα στηρίζεται μιὰ μαγνητικὴ βελόνη ποῦ ἔχει τὴν ιδιότηταν νὰ στρέφεται πάντοτε πρὸς τὸ Βορρᾶ. Πρῶτον ἐφεύρουν τὴν πυξίδα οἱ ναυτικοὶ ἑταξίδευαν πάντοτε κοντὰ στὴν παραλία, νὰ βλέπουν ποῦ πάνε. Μετὰ τὴν ἐφεύρεσίν της ὁμοῦς ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ ἤμποροῦν νὰ ταξιδεύουσιν καὶ στὶς ἀνοικτὰς θάλασσας γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε στιγμὴν ξέρουσιν ποῦ εὐρίσκονται.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: 1) Πῶς φαντάζεσθε τὰ πρῶτα κανόνια; 2) Γιὰ τὴν ἢ τυπογραφίαν ἔχει μεγάλη σημασία; Ἐπισκεφθῆτε ἓνα τυπογραφεῖον. 3) Περιεσσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Γουτεμβέργιον. 4) Φέρετε ναυτικὴν πυξίδα καὶ παρατηρήσετε τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. 5) Ποῦ ἀφείλεται ἡ ιδιότης τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ στρέφεται πάντοτε πρὸς τὸ Βορρᾶ; 6) Ἐπανάληψις τοῦ κεφαλαίου, ἀπορίες, ἱστορικὰ πρόσωπα, χρονολογικὸς πίνακας.

63. Οἱ Πορτογάλοι θαλασσοπόροι

Μετὰ τὴν ἐφεύρεσι τῆς ναυτικῆς πυξίδας πρῶτοι οἱ Πορτογάλοι θαλασσοπόροι ἐτόλμησαν ν' ἀνοιχθοῦν στοὺς ὠκεανοὺς γιὰ τ' ἀνακαλύψον ἄγνωστες χῶρες καὶ νὰ παρασκευάσουν τὴν ἐξερευνησι ὅλης τῆς ὕδρογειοῦ.

Ὁ μικρότερος γιὸς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Πορτογαλίας Ἰωάννου τοῦ Α' ποὺ ἔμεινε γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα Ἑρρίκος ὁ θαλασσοπόρος, ἀπὸ βιβλία ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων γεωγράφων, ἐσημάτισε τὴ γνώμη ὅτι ἤμποροῦσε νὰ περιπλεύσῃ τὰ παρῳία τῆς Ἀφρικῆς καὶ νὰ φθάσῃ στὶς Ἰνδίες. Ἀφοῦ τοῦ ἐδόθηκε πλοῖο μὲ ναῦτες ἀπέπλευσε ἀπὸ τὴ Λισσαβῶνα, ἀνεκάλυψε τὶς Μαδέρες καὶ ἐγκατάστᾶθησαν ἐκεῖ ἄποικοι Πορτογάλοι. Μὲ ἄλλο τάξιδι ὁ Ἑρρίκος προσήγγισε στὸ γνωστὸ μας ἀκρωτήριο τῆς Δυτ. Ἀφρικῆς, τὸ ὁποῖο οἱ θαλασσοπόροι ὠνόμασαν «Πράσινο Ἀκρωτήριο», ἐπειδὴ ὁ τόπος ἐκεῖ ἦταν καταπράσινος ἀπὸ τὴ μεγάλη βλάστησι. Κατόπιν ἔφθασε στὰ παρῳία τῆς Γουϊνέας. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ὅπως γνωρίζομε εἶναι εὐφορωτάτη καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴ τους στὴ Λισσαβῶνα οἱ Πορτογάλοι ἐξερευνητὲς μετέφεραν σκόνῃ ἀπὸ χρυσό, ἐλεφαντοκόκκαλο κ. ἄ. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ ὁ Ἑρρίκος ἀπέθανε καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὀλοκληρώσῃ τὰ σχέδιά του.

Ἄλλος πάλι Πορτογάλος θαλασσοπόρος ὁ Διέγος Κὰμ ἔφθασε στὶς ἐκβολὲς τοῦ Κόγγου καὶ στὴν Ἀγγόλα, ποὺ ἀκόμα εἶναι πορτογαλικὴ ἀποικία. Λίγα χρόνια ὕστερα ὁ Βαρθολομαῖος Διάξ, Πορτογάλος καὶ αὐτός, ἔφθασε στὸ νοτιώτατο ἀκρωτήριο τῆς Ἀφρικῆς. Ἐπειδὴ ἐκεῖ ἀπὸ τὴ σύγκρουσι τῶν κυμάτων τῶν δύο ὠκεανῶν γίνεται συχνὰ τρικυμία, τὸ ὠνόμασε «Ἀκρωτήριο τῶν Καταιγίδων». Ὡστόσο ὁ βασιλιὰς Ἰωάννης Β' ἐπειδὴ ἦταν βέβαιος ὅτι ἀπ' ἐκεῖ ἦταν ὁ δρόμος γιὰ τὶς Ἰνδίες, τὸ ὠνόμασε «Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδος» καὶ μ' αὐτὴ τὴν ὀνομασίαν ἔμεινε.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μεταξὺ τῶν ἐξερευνητῶν πῆρε τὴν πρώτη θέσι ἦταν ὁ Βάσκο δὲ Γάμα. Στὶς 7 Ἰουνίου τοῦ 1497 ὁ δὲ Γάμα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πορτογαλία μὲ μικρὸ στόλο καὶ πλήρωμα ἀπὸ 160 ἀνδρες καὶ ὅταν ὕστερ' ἀπὸ μερικὸν μῆνες ἔφθασε στὸ Ἀκρωτήριο τῆς

Καλῆς Ἑλπίδος, τὰ πλοῖα του ἐκινδύνευσαν νὰ βυθισθοῦν ἀπὸ τὴ μεγάλη τρικυμία ἢ νὰ συντριβοῦν ἐπάνω στοὺς βράχους. Ὡστόσο ὁ τολμηρὸς αὐτὸς θαλασσοπόρος συνέχισε τὸ ταξίδι του κι ἀφοῦ ἀνεκάλυψε τὴ Μοζαμβίκη πὺν μένει ἀκόμη πορτογαλικὴ ἀποικία, ἀπὸ τὴ Μελίνδα (βλ. τὸ χάρτη ἀνακαλύψεων) ἐστράφη κατόπιν πρὸς τὰ Β. Α. καὶ στὶς 20 Μαΐου τοῦ 1498 ἔφθασε στὴ Βομβάη κι ἀνεκάλυψε τὶς Ἰνδίες. Ἀφοῦ ὁ Βάσκο δὲ Γάμα ἐπέτυχε τὸ σκοπὸ του ἐγύρισε στὴ Λισσαβῶνα καὶ τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχὴ.

Δυὸ χρόνια μετὰ τὴν ἀνακάλυψι τῶν Ἰνδιῶν ὁ θαλασσοπόρος Διέγο Διάξ ἀνεκάλυψε τὴ Μαδαγασκάρη κι ἄλλοι πῖο τολμηροὶ ἀνοίχθηκαν στὸν Ἰνδικὸ ὠκεανὸ κι ἀνεκάλυψαν τὰ νησιὰ τῆς Σούνδης (Ἰάβα, Μολοῦκαι κ. ἄ.). Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησαν στ' ἀνατολικά τῆς Κίνας, ἔμπηκαν στὴν Καντώνα, στὴ Σαγγάη καὶ τέλος ἀνεκάλυψαν καὶ τὴν Ἰαπωνία, τὸ 1530.

Ἔτσι οἱ Πορτογάλοι ἔπειτα ἀπὸ μακρινὰ κι ἐπικίνδυνα θαλασσινὰ ταξίδια, μὲ τὰ πλοῖα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, πὺν ἐκράτησαν ἑκατὸ χρόνια περίπου, κατῶρθωσαν νὰ ἐξερευνήσουν τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας καὶ νὰ φθάσουν ὡς τὴν Ἰαπωνία. Ἰδρυσαν τότε ἀποικιακὸ κράτος σὲ διάφορα παραλιακὰ σημεῖα τῶν Ἰνδιῶν (ὄπως στὴ Βομβάη, Καλκούτα κ. ἄ.), ἔπλεαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ ἐμπορικὰ τοὺς πλοῖα, μετέφεραν τὰ προϊόντα τῆς πλούσιας χώρας στὴν Πορτογαλία καὶ τὰ ἐπωλοῦσαν. Ὡς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν (μετάξι, πιπέρι, τσαΐ κ. ἄ.) μετέφερον οἱ Ἀραβες ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα στὴν Ἀλεξάνδρεια κι ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Βενετοὶ μὲ τοὺς Γενουάτες τὰ ἐφόρτωναν σιὰ πλοῖα καὶ τὰ μετέφεραν στὶς ἀγορῆς τῆς Εὐρώπης. Ἔτσι ἦταν πανάκριβα. Τώρα ὅμως οἱ Πορτογάλοι, ἐπειδὴ τὰ ἔφεραν μόνοι, τὰ ἐπωλοῦσαν σὲ μικρὲς τιμὲς κι ἔτσι ἤμποροῦσε νὰ τ' ἀγοράζη πολὺς κόσμος. Στὴν Πορτογαλία παρατηρήθηκε τότε μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις κι ἡ Λισσαβῶν ἔγινε ἀπὸ τὶς πῖο πλούσιες πόλεις τῆς Εὐρώπης. Κάθε ἡμέρα ἀνεγείρονταν μεγάλες οἰκοδομές, οἱ ἄνθρωποι διασκεδάζαν κι οἱ Πορτογάλοι ποιητὲς ἔψαλλαν τὰ κατορθώματα τῶν τολμηρῶν θαλασσοπόρων πὺν ἔφεραν τὴν εὐτυχία στὴ χώρα τους.

Ἀλλὰ τὸ ἀπέραντο αὐτὸ ἀποικιακὸ κράτος πὺν ἔκαμαν οἱ Πορτογάλοι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ κρατηθῇ «ἐπ' ἀπειρον» ὄχι μόνο γιατί εἶναι μικρὸς λαὸς ἀλλὰ καὶ γιατί ἐφέρονταν μὲ σκληρότητα στοὺς ἐντολίους κι ἐπομένως δὲν ἔκαναν γιὰ ἔμποροι. Ἔτσι ὕστερ' ἀπὸ κάμποσο καιρὸ οἱ Ἰνδοὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ἀράβων ἐπανεστάτησαν κι

ἔδιωξαν τοὺς Πορτογάλους ἀπὸ τὶς κτήσεις ποὺ εἶχαν. Τὶς κτήσεις αὐτὲς ἀργότερα κατώρθωσαν ν' ἀνακτήσουν οἱ Ἄγγλοι κι οἱ Ὀλλανδοὶ καὶ τὶς ἐκράτησαν ὡς τὸ Β' παγκόσμιο πόλεμο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Παρακολουθήσετε στὸ μεγάλο χάρτη τοῦ σχολείου σας τὰ ταξίδια τῶν Πορτογάλων θαλασσινῶν. 2) Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ Βάσκο δὲ Γάμα. 3) Δεῦτε τὶς σημερινὲς κτήσεις τῶν Πορτογάλων στὴν Ἀφρική (Γεωγραφία). 4) Ἀνικανότης τῶν Πορτογάλων νὰ διοικήσουν τοὺς Ἰνδοὺς (κρίσεις). 5) Διάφορες ἀπορίες κτλ.

64. Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς

Τὸν καιρὸ ποὺ οἱ Πορτογάλοι ἔκαναν ταξίδια στὴν Ἀσία κι ἴδρυν ἐκεῖ ἀποικίες, παρουσιάσθηκε ἕνας νέος τολμηρὸς ναυτιλὸς ὁ **Χριστόφορος Κολόμβος**, γυιὸς ὑφαντουργοῦ ἀπὸ τὴ Γένοβα τῆς Ἰταλίας. Παρ' ὅτι στὴν πατρίδα του ὁ Κολόμβος ἔμαθε λίγα γράμματα ἢ φήμη τῶν ἀνακαλύψεων τὸν ἔκαμε νὰ φθάσῃ νέος στὴ Λισσαβῶνα. Ἐκεῖ ἐσπούδασε Γεωγραφία, Ἀστρονομία καὶ τὴ ναυτικὴ τέχνη καὶ διαρκῶς ἐσχεδίαζε χάρτες. Κατόπιν παρηκολούθησε ὡς ναύτης τοὺς Πορτογάλους θαλασσοπόρους, ἀπέκτησε μεγάλη πείρα στὴ θάλασσα καὶ ξαναγύρισε στὴ Λισσαβῶνα.

Στὴ Λισσαβῶνα ὁ Κολόμβος συμπλήρωσε τὶς γνώσεις του κι ἔκαμε αὐτὸν τὸν συλλογισμό: «Ἀφοῦ ὅπως φαίνεται ἡ γῆ εἶναι στρογγυλή, ἂν ταξιδεύσῃ κανεὶς διαρκῶς πρὸς τὰ δυτικὰ, θὰ φθάσῃ στὶς Ἰνδίες ἀπὸ τ' ἀνατολικά». Μὲ τὴν πεποίθησι λοιπὸν αὐτὴ ὑπέβαλε τὸ σχέδιό του στὴν Κυβέρνηση τῆς πατρίδας του Γένουας ἀλλ' ἀπορρίφθηκε. Κατόπιν ἀπετάθη στὸ βασιλιὰ τῆς Πορτογαλίας ἀλλὰ κι ἐκεῖ δὲν τὸν ἐπρόσεξαν. Τέλος ἀπετάθη στὴ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλα ἢ ὁποία εὗρηκε λογικὸ τὸ σχέδιό του καὶ ὑποσχέθηκε νὰ τὸν βοηθήσῃ. Τοῦ ἔδωκε λοιπὸν τρία πλοῖα μὲ 90 ναῦτες κι ἀφοῦ ὅλα ἦσαν ἔτοιμα, στὶς 3 Αὐγούστου τοῦ 1492, τὰ πλοῖα τοῦ Κολόμβου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὸ λιμάνι Πάλος μὲ κατεύθυνσι πρὸς τὰ δυτικὰ. Μετὰ τὶς 20 Σεπτεμβρίου οἱ ναῦτες ἄρχισαν ν' ἀπογοητεύονται κι ἐζητοῦσαν διαρκῶς ἀπὸ τὸν Κολόμβο νὰ γυρίσουν πίσω ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπέμενε καὶ τοὺς ἔδινε θάρρος. Τὰ πλοῖα τώρα διέσχισαν τὶς ἐκτάσεις τοῦ Ἀτλαντικοῦ ποὺ εἶναι σκεπασμένος μὲ φύκια καὶ μοιάζουν μὲ πλωτὲς πεδιάδες.

Στὶς 10 τὸ βράδυ τῆς 11ης Ὀκτωβρίου, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ὁ Κολόμβος στὸ ἡμερολόγιό του, ἐνῶ ἐκαθόταν στὴν πρῶρα τοῦ πλοίου, εἶδε ἀπὸ μακριὰ ἕνα φῶς νὰ ταλαντεύεται κι εἰδοποίησε τὰ πληρῶ-

ματα. Λίγο πρὶν νὰ ξημερώσῃ ἐφάνη ξηρὰ κι ὁ Κολόμβος γονατισμέ-
νος τώρα προσεύχεται εὐχαριστώντας τὸ Θεό. Ἔμα ξημέρωσε καλὰ
ἢ 12 Ὀκτωβρίου τοῦ 1492, ὁ Κολόμβος κρατώντας βασιλικὴ σημαία,
ἐβγήκε με συνοδεία ἀξιωματικῶν του στὴν ξηρὰ, κατέλαβε τὴ χώρα
στὸ ὄνομα τῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας καὶ τὴν ὠνόμασε Ἅγιο Σω-
τῆρα. Ἦταν ἓνα νησι τοῦ συμπλέγματος τῶν Βαχαμῶν, ἴσως ἢ Γιου-
αναχάνη στὴν εἴσοδο τοῦ πορθμοῦ τῆς Φλωρίδος καὶ στὰ βόρεια τῶν
Μεγάλων Ἀντιλλῶν. Κατόπιν ὁ Κολόμβος ἔφυγε ἀπ' ἐκεῖ κι ἀνε-
άλυψε τὴν Κούβα καὶ τὴν Αἰτή. Μολαταῦτα ἐνόμισε πὼς τὰ νησιά
αὐτὰ ἀνῆκαν στὸ πέλαγος τῆς Ἰαπωνίας καὶ πὼς ὕστερ' ἀπὸ λίγον
καιρὸ θὰ ἐφθανε στὶς Ἰνδίες. Τέλος ἀνεχώρησε γιὰ τὴν Ἰσπανία ν'
ἀναγγεῖλῃ ὁ ἴδιος τὶς νέες χώρες πού ἀνεκάλυψε κι ἔφτασε στὸ λιμάνι
τοῦ Πάλο, στὶς 15 Μαρτίου τοῦ 1493. Μαζὶ του εἶχε καὶ ἰθαγενεῖς
τῶν μακρινῶν αὐτῶν χωρῶν κι ἄλλα περίεργα πράγματα. Οἱ Ἰσπανοὶ
ἔδωκαν μεγάλη ὑποδοχὴ στὸν Κολόμβο, ἢ φήμη του ἀπλώθηκε σ' ὅλη
τὴν Εὐρώπη κι ὅλοι ἐμιλοῦσαν γιὰ τὸ μεγάλο του ταξίδι.

Ὁ Κολόμβος ἐπιχείρησε ἀργότερα ἄλλα τρία ταξίδια κι ἀνεκά-
λυψε τὶς ἄλλες Ἀντίλλες καὶ τὸ Δέλτα τοῦ Ὁρενόκου ποταμοῦ τῆς
Νοτίου Ἀμερικῆς, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα. Ὡστόσο ὅλοι
εἶχαν τὴ γνώμη πὼς τὰ μέρη ἐκεῖνα εἶναι κοντὰ στὶς Ἰνδίες, μὲ τὴν
ἴδια δὲ ἐντύπωσι ἔμεινε κι ὁ Κολόμβος ὥσπου πέθανε. Ἀπὸ τὴν πλάνη
αὐτὴ τὰ νησιά τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου πού ἔφθασε ὁ Κολόμβος ὠνο-
μάσθησαν «Δυτικὲς Ἰνδίες». Τὴν πλάνη διέλυσε ὁ Ἀμερικὸς Βε-
σπούκης ὁ ὁποῖος λίγα χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κολόμβου ἐξερεύ-
νησε τὸ Νέο Κόσμο κι ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὠνομάσθη «Ἀμερικῆ».

Μετὰ τὸν Κολόμβο καὶ ἄλλοι τολμηροὶ ναυτικοὶ, Πορτογάλλοι,
Ἄγγλοι, Γάλλοι, Ὀλλανδοὶ ἔκαναν ταξίδια, ἐξερεύνησαν τὸ ἐσωτερικὸ
τῆς Ἀμερικῆς, κι ἴδρυσαν ἀποικίες. Σπουδαιότερες ἀπὸ τὶς ἀποικίες
αὐτὲς ἦσαν οἱ ἀγγλικὲς πού ἀργότερα ἔγιναν οἱ «Ἡνωμένες Πολιτεῖες
τῆς Ἀμερικῆς» ἓνα ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα καὶ ἰσχυρότερα κράτη τῆς ἐπο-
χῆς μας. Ὁ Καναδᾶς πού ἐκτείνεται στὰ βόρεια τῶν Ἡνωμένων Πολι-
τειῶν ὡς τὸ Βόρειο Παγωμένο Ὠκεανὸ μὲ τὴ Νέα Γῆ, ἐξακολου-
θοῦν νὰ εἶναι αὐτοδιοικουμένη κτῆσις τῆς Βρετταν. Κοινοπολιτείας.

65. Πρῶτος γῦρος τῆς Γῆς. Μαγγελᾶνος

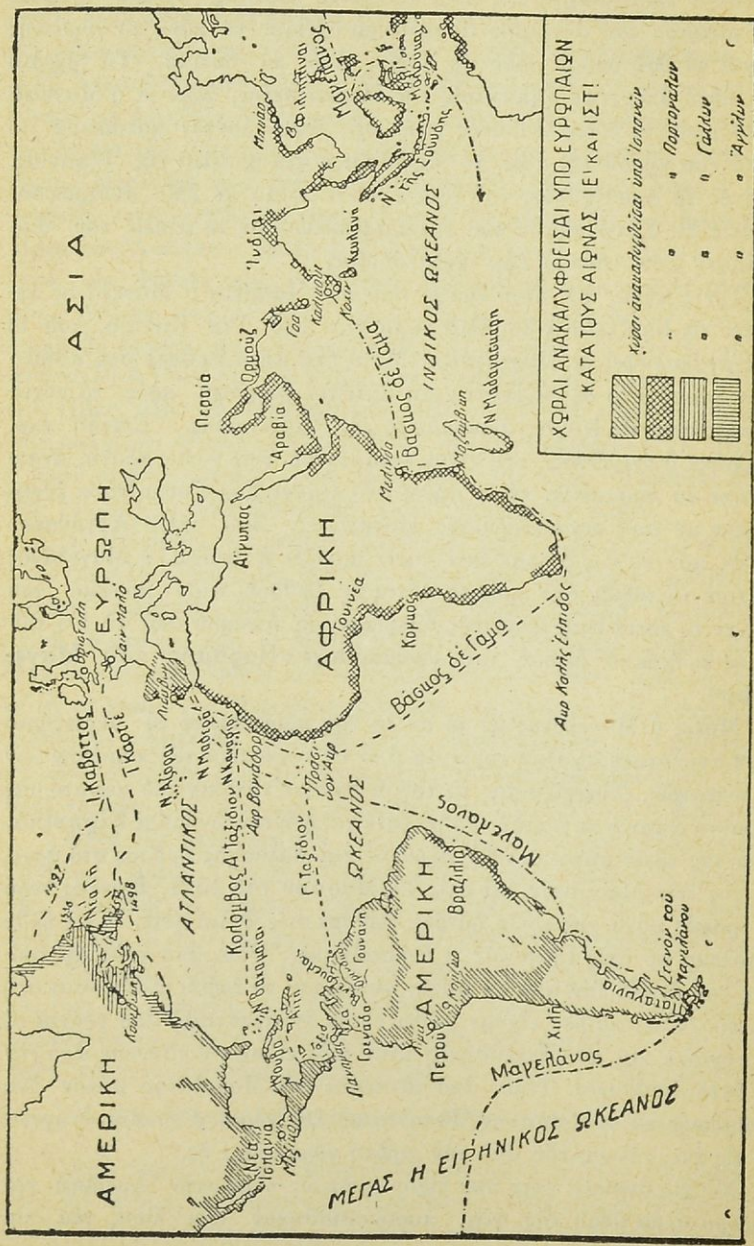
Ἀπὸ ὅλους τοὺς θαλασπολόγους μεγαλύτερη δόξα ἀπέκτησε, κα-
θὼς θὰ ἰδοῦμε, ὁ Πορτογάλος Μαγγελᾶνος. Νέος ἀκόμη ὁ Μαγγελᾶνος
ἐπολέμησε μὲ τοὺς συμπατριῶτες του στὴν Ἰάβα κι ἀργότερα στὸ Μα-

ρόκο όπου ἐπληρώθηκε στο πόδι κι ἔμεινε κουτσός. Ὄταν ἐγύρισε στην πατρίδα του συνέλαβε τὸ τολμηρὸ σχέδιο νὰ κάνη τὸ γύρο τῆς γῆς γιὰ νὰ βρῆ δρόμο πρὸς τὶς Ἰνδίες ἀπὸ τὰ δυτικά. Τὸ σχέδιο ὁμως αὐτὸ ἀπέρριψε ὁ βασιλιάς τῆς Πορτογαλίας, ἀλλὰ κι ὁ Μαγελάνος ἐθύμωσε κι ἔγινε Ἴσπανὸς ὑπῆκοος. Ἀφοῦ λοιπὸν κατάρτισε τὸ σχέδιο τοῦ γύρου τῆς Γῆς, τὸ παρουσίασε στὸ βασιλιά τῆς Ἰσπανίας. Ἐκεῖνος τὸ ἀποδέχθηκε, τοῦ ἔδωσε πέντε πλοῖα μὲ 280 συντρόφους καὶ στὶς 20 Σεπτεμβρίου τοῦ 1519 ἀπέπλευσε μὲ τὸ στόλο του ἀπὸ τὸ λιμάνι Σάν Λούκαο τῆς Ἀνδαλουσίας.

Τρεῖς μῆνες ἀφ' ὅτου ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἰσπανία ὁ Μαγελάνος περιέπλεε τὰ Βραζιλιανὰ παράλια κι ἔφθασε στὸ Ρίο Ἰανέιρο, πὺν τὸ εἶχαν ἀνακαλύψει οἱ Πορτογάλοι. Μετὰ ἓνα μῆνα ἔφθασε στὸ στόμιο τοῦ ποταμοῦ Ρίο δὲ λὰ Πλάτα καὶ κατόπιν ἐστράφη πρὸς τὰ νότια περιπλέοντας τὶς ἔρημες ἀκρογιαλιές τῆς Ἀργεντινῆς. Ἐπειδὴ ἐκεῖ τὸν βρῆκε ὁ χειμῶνας, πὺν εἶναι δοιμύτατος στὰ νότια πλάτη, ἀναγκάστηκε νὰ παραμείνῃ πέντε μῆνες στὸ λιμάνι Σάν Γουλιάνο κι ἐγνωρίσθηκε μὲ τοὺς γιγαντόσωμους Παταγῶνες. Στὰ τέλη Αὐγούστου (1520), πὺν καθὼς ἔξερομε ἐκεῖ κάτω ἀρχίζει ἡ ἄνοιξις, ὁ Μαγελάνος συνέχισε τὸ ταξίδι του πρὸς τὰ νότια κι ἔφθασε στὸν πορθμὸ πὺν χωρίζει τὸ νοτιώτατο ἀκρὸ τῆς ἀμερικανικῆς ἡπείρου ἀπὸ τὴ Γῆ τοῦ Πυρὸς κι ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὠνομάσθηκε «**Πορθμὸς τοῦ Μαγελάνου**».

Μόλις ὁ Μαγελάνος μὲ τὸ στόλο του παρέκαμπε τὸ ἀκρωτήριο Χὸρν συνήνησε σφοδρὴ τρικυμία ἀπὸ τὴ σύγκρουσι τῶν κυμάτων τῶν δύο ὠκεανῶν. Συνεχίζοντας τὸ ταξίδι ἐμπῆκε κατόπιν στὸ γνωστὸ μας ἀπέραντο ὠκεανὸ κι ἐπειδὴ εὗρῆκε ἐκεῖ γαλήνη τὸν ὠνόμασε **Εἰρηνικό**. Πλέοντας τρεῖς μῆνες μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ θάλασσας ἔφθασε στὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Μαριάνων καὶ στὶς 17 Μαρτίου τοῦ 1521, ἔχοντας νερό καὶ τροφὴς μόνο γιὰ τρεῖς ἡμέρες, ἔφθασε στὶς Φιλιππίνες. Ἐκεῖ ἦλθε σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Ἰθαγενεῖς κι ἐσκοτώθηκε. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς συντρόφους του ἐσώθηκαν ἀπὸ τὴ μάχη, συνέχισαν τὸ ταξίδι κι ἔφθασαν στὴ Βόρνεο. Ἐκεῖ καθὼς εἶχαμε μάθει εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ χρόνια οἱ Πορτογάλοι καὶ παροξενεὺθηκαν ὅταν τοὺς εἶδαν νὰ φθάνουν ἀπὸ τὴν ἀντίθετη διεύθυνσι. Τέλος ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Μαγελάνου μόνον ἓνα κατώρθωσε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἰσπανία μὲ 18 ἄνδρες οἱ ὁποῖοι ἀνήγγειλαν τὶς ἐντυπώσεις τοῦ ἀπὸ τὸν πρῶτο γύρο τῆς Γῆς.

Μὲ τὶς ἀνακαλύψεις πὺν εἶχαν γίνει ὡς τότε στὴν Ἀμερικὴ καὶ διάφορα ἄλλα μέρη τῆς γῆς, παρουσιάσθηκαν νέοι λαοί, νέα καὶ

16. Χάρτης ανακαλυφθεισών χωρών

ἄφθονα προϊόντα, προώδευσε ἄλματικά ἢ ναυτιλία κι ἄλλαξαν ἔντε-
λως οἱ συνθηῆκες ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

66. Ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἀνακαλύψεων

Ἡ πρόοδος τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης πού ἄρχισε κατὰ τοὺς χρό-
νους τῆς Ἀναγεννήσεως, ἔγινε πιὸ σημαντικὴ μὲ τις ἀνακαλύψεις καὶ
καθὼς εἶδαμε ἄλλαξαν οἱ συνθηῆκες τῆς ζωῆς. Τὴ μεγαλύτερη ἀνατροπὴ
στὸν κοινωνικο βίον τῶν ἀνθρώπων ἔφερε ἡ διάδοσις τοῦ πλούτου στὴ
Δυτικὴ Εὐρώπη. Ὡς τότε—δηλαδὴ σ' ὄλο τὸ διάστημα τοῦ Μεσαί-
ωνα—ὁ πλοῦτος προερχόταν ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς Γῆς, καὶ γιὰ τὸ
λόγο τοῦτο πλουσιώτεροι ἄνθρωποι ἦσαν οἱ μεγάλοι γαιοκτῆμονες,
πού ἀποτελοῦσαν τὴν προνομιοῦχο τάξι τῶν εὐγενῶν. Ἐπειτα ὅμως
ἀπὸ τις ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν, ὁ πλοῦτος ἀπὸ τὴ γῆ μετατο-
πίστηκε στὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν νέων προϊόντων (ὅπως
τῆς ζάχαρης, τοῦ καφέ, τῆς βανίλιας, τοῦ κακάο, τῆς κίνας, τοῦ κα-
πνοῦ καὶ πολλῶν ἄλλων), πού ἄρχισαν νὰ εἰσάγονται σὲ μεγάλες πο-
σότητες στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Ἐπειτα μὲ
τὴν εἰσαγωγή τῶν ὀσπρίων καὶ ἄλλων ξηρῶν καρπῶν, συμπληρώθηκε
καὶ ἡ τροφή τῶν Εὐρωπαίων. Λίγον καιρὸ ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ συσ-
σωρεύονται στὴν Εὐρώπη μεγάλες ποσότητες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου
ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τῆς Ἀμερικῆς, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν ἐπίβλεψιν εὐρωπαϊκῶν
εἰδικῶν ἐλειτουργοῦσαν μ' ἐντατικότητα. Οἱ ἰθαγενεῖς ἄλλωστε ἐξα-
σφάλιζαν ἄφθονα ἐργατικά χέρια μ' ἐλάχιστη ἐπιβάρυνσι τῶν ἐπι-
χειρήσεων.

Τεράστιες ποσότητες ἀπὸ τὰ εὐγενῆ αὐτὰ μέταλλα, εἴτε σὲ μορφή
νομισμάτων, εἴτε σὲ ράβδους, διαχειρίζονταν οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώ-
πης κι ἔκαναν ναυπηγεῖα, εὐρύχωρα λιμάνια, φρούρια, μεγάλες οἰκο-
δομές, δρόμους, πλατεῖες, ὑδραγωγεῖα κι ἄλλα δημόσια ἔργα. Ἀκόμη
ᾠργάνωσαν μεγάλους στρατοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλονταν στοὺς
γειτονικοὺς λαοὺς καὶ μεγάλωναν τὰ κράτη τους.

Μεγάλα πάλι ἀποθέματα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἔπесαν ὅπως ἦταν
ἐπόμενο στὰ χέρια τῶν βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι ἀποτε-
λοῦσαν τὴν ἀστικὴ τάξι. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἦταν
ν' αὐξηθῇ ἡ ἐπιρροή τῆς ἀστικῆς τάξεως, πού ὡς τότε ἦταν περιφρο-
νημένη στὴν ἐν γένει διωμόρφωσι τῆς κοινωνίας ἐνῶ οἱ εὐγενεῖς συνε-
χῶς ἔχαναν ἔδαφος.

Ἀλλ' ἡ μεταβολὴ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τῶν λαῶν
τῆς Εὐρώπης δὲν ἦταν αὐτὴ μόνο. Ἀμέσως μετὰ τις ἀνακαλύψεις
ἄλλαξαν καὶ τὰ δερομολόγια τοῦ παγκόσμιου ἐμπορίου. Ἐνῶ δηλαδὴ

πρὶν στὸ ἐμπόριο μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἰνδιῶν χρησιμοποιοῦσαν τὴ Μεσόγειο καὶ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Βέσκο δὲ Γάμο περιέπλευσε τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καὶ ἀνεκάλυψε τὸν δρόμο πρὸς τὴν Ἰνδίαν καὶ ἀπὸ τότε πάλι ποὺ ὁ Γενουάτης Χριστόφορος Κολόμβος ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερική, τὰ λιμάνια τῆς Μεσογείου (1) ἔχασαν τὴ ζωτικότητα ποὺ εἶχαν ὡς τότε καὶ παρεχώρησαν τὴ θέσι τους στὰ λιμάνια τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Τέτοια μὲ τὴν σειρά ἦσαν πρῶτα τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Πορτογαλίας, ἔπειτα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ὀλλανδίας καὶ ἀργότερα τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Γερμανίας.

Μὲ τὴν χαλάρωσι τοῦ ἐμπορίου στὴ Μεσόγειο παρήκμασαν καὶ τὰ κράτη τῆς Μεσογείου, ὅπως τῆς Βενετίας καὶ ἄλλα, καὶ ἐδημιουργήθηκαν ἔτσι τὰ ἰσχυρὰ κράτη τῆς Ἰσπανίας, Πορτογαλίας, Γαλλίας, Ὀλλανδίας, Μεγάλης Βρετανίας κ. ἄ. ὅπου μετατοπίσθηκαν τὰ μεγάλα οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ κέντρα τοῦ κόσμου,

Τέλος οἱ ἀνακαλύψεις εἶχαν εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴ διάδοσι τῆς θρησκείας μας γιὰτὶ ὁ Πάπας τῆς Ρώμης καὶ τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀργότερα, ἐξαπέλυσαν ἱεραποστόλους καὶ διέδωσαν τὸ Χριστιανισμό. Ἀπ' ὅλες τὶς νέες χώρες περισσότεροι χριστιανοὶ ὑπάρχουν σήμερον στὴν Ἀμερική, Αὐστραλία, καὶ Νέα Ζηλανδία.

Ἀνακεφαλαιώνοντας τὰ ὅσα εἰπώθηκαν στὰ δυὸ τελευταῖα μεγάλα κεφάλαια τοῦ βιβλίου τούτου, παρατηροῦμε ὅτι ἡ Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, οἱ διάφορες ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν, εἶχαν τεράστια κοινωνικὴ, πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ σημασίαν στὴν Παγκόσμιον Ἱστορίαν καὶ ἡ Ἀνθρωπότης ἐπέσπευσε πρὸς τὴν ἐποχὴ τῶν **Νέων Χρόνων** ποὺ εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ.

ΕΓΓΡΑΣΙΕΣ: 1) Ν' ἀναπτύξετε γιὰτὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ λαοὶ εἶχαν καταδικασθῆ σὲ στασιμότητα καὶ ἀμάθεια. 2) Δείξετε στὸ μεγάλο χάρτη τοῦ σχολείου σας τὸ δρομολόγιον ποὺ ἔκανε ὁ Μαγελᾶνος καὶ λέγετε ὅ, τι γνωρίζετε πρὸς τὴν ἑκάστη ἀπὸ τῶν χωρῶν αὐτῶν ἀπὸ τὴν Γεωγραφίαν. 3) Ἀναπτύξετε τὶς μεγάλες ὀφελείας ποὺ εἶχε καὶ ἔχει ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν νέων χωρῶν καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν Ἀμερική. 4) Ἐπιτάλῃτε τὸ τελευταῖον κεφάλαιον καὶ κατόπιν μὲ συντομίαν ὅλης τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου. Γενικὲς ἀπορίες καὶ κρίσεις. 5) Στὸ τετράδιον τῆς ἱστορίας τὰ τελευταῖα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ τὴν κλίσιν ὁ χρονολογικὸς πίνακας. 6) Γραπτὴ ἐργασία: Ἡ Μεγάλῃ ἰδέαν τοῦ ἔθνους (ἀναβίωσις τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν).

(1) Τὰ σημερινὰ μεγάλα λιμάνια τῆς Μεσογείου (Μασαλίας, Γένοβας, Νεαπόλεως, Τεργέστης, Ἀλεξάνδρειας κ. ἄ.), ἀνέλαβαν μετὰ τὸ ἀνοιγμὸν τῆς διώρυγας τοῦ Σουέξ ποὺ συντομεύει τὰ ταξίδια ἀπὸ τὴν Εὐρώπην στὴν Ἀσίαν.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μετά τὴν ἐξέτασιν καὶ τῶν τελευταίων γεγονότων, τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία δυνάμεθα νὰ χωρίσωμε σὲ τρεῖς μεγάλες περιόδους :

α) Τὴν Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

β) Τὴν Μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς καταλύσεώς της, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 325 μέχρι τοῦ 1453 καὶ ἐν συνεχείᾳ μέχρι τῶν ἀνακαλύψεων νέων χωρῶν.

1. Τὴν παλαιότητα ἐποχῆ ἢ πατρίδα μᾶς ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη πὸν τὰ ἐκυβερνοῦσαν κληρονομικοὶ βασιλεῖς, ὅλα ὅμως μᾶζι ἀποτελοῦσαν τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος γιατί εἶχαν κοινὴ καταγωγὴ, τὴν ἴδια γλῶσσαν κτλ. Κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀκμῆς τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν παρατηροῦνται μεγάλα ἀποικιακὰ ρεύματα γύρω στὴ Μεσόγειο καὶ δημιουργεῖται ἡ Μεγάλῃ Ἑλλάδα μὲ ἐμπορικὰ κέντρα τὴν Κόρινθο, τὴ Μίλητο, τὴ Μασσαλία κ. ἄ. Στὸ μεταξὺ ἐδῶ στὴ μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα μεσολαβοῦν διάφορα πολιτικὰ γεγονότα καὶ σ' αὐτὰ παίζουσι πρωτεύοντα ρόλο δύο πόλεις : Ἡ δωρικὴ Σπάρτη, πὸν ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἰωνικὴ Ἀθήνα, πὸν ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ φοβερὸς ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο αὐτῶν ἑλληνικῶν πόλεων ζημιώνει πολὺ τὴν Ἑλλάδα ὥσπου ἡ εἰσβολὴ τῶν Περσῶν φέρει τὴν ἐνότητά ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μετὰ τὴν λαμπρὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἀσιατὴς εἰσβολεὺς ἀποσύρεται στὴ χώρα του καὶ ἀρχίζει στὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν ἐρειπίων πὸν ἄφησε φεύγοντας. Ἀκολουθεῖ περίοδος εὐημερίας, ἣ δὲ Ἀθήνα ἐπὶ Περικλῆ εὐρίσκειται στὴ μεγαλύτερη ἀκμὴ τῆς καὶ δημιουργεῖ τὸν **πρῶτον ἑλληνικὸν πολιτισμόν**.

Δυστυχῶς ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος πὸν ἐκστᾶ κατόπιν συνταράσσει τὴν Ἑλλάδα καὶ φέρει παντοδύναμον τὴν Σπάρτην. Γρήγορα ὅμως ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης μεταβιβάζεται στὴ Θήβαν καὶ μετ' αὐτὴν διαδοχικὰ στὸ Φίλιππον καὶ τὸ Μεγάλον Ἀλέξανδρον, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τοὺς Ἕλληνας καὶ, μὲ τὴν περίφημην ἐκστρατεία του στὴν Ἀσίαν, κάνει τὴν Ἑλλάδα ἐνδοξὴν καὶ κοσμοκράτειραν. Μολαταῦτα ὁ γρήγορος θάνατος του καὶ ἡ διαίρεσις τοῦ ἀπέραντον κράτους ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν τῶν διαδόχων, μειώνει τὴν ἰσχὺν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὑποτάσσεται σὺς

Ρωμαίους. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ ὁ Χριστιανισμὸς διαλύουν τὴν Ρωμαϊκὴ κυριαρχία καὶ δημιουργεῖται στὴν Ἀνατολὴν νέο ἑλληνικὸ κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴν Κων/πολι.

2. Περιοῦμε στὴν πιὸ ἔνδοξη ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τὴν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας πὺν παίζει σημαντικὸ ρόλο στὴ μετέπειτα διαμόρφωσι τῶν λαῶν καὶ δημιουργεῖ τὸ **δεύτερο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ**. Τὴν αἴγλη τοῦ Βυζαντίου διαδέχεται ὁ φοβερός ἀνταγωνισμὸς μὲ τοὺς Ἀραβες τοὺς ὁποίους καταβάλλει ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρός, ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία διοχετεύει νέο αἷμα στὴν αὐτοκρατορία. Ἡ δύναμις ὅμως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὀλιγοστεύει ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους μὲ νέους ἐχθρούς, τελικὰ δὲ ἡ θρῦλικὴ πρωτεύουσα περισφίγγεται ἀπὸ τὴν κατακτητικὴν ὁρμὴν τῶν φανατισμένων μαχητῶν τοῦ Μωάμεθ Β'. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, τελευταῖος αὐτοκράτωρ ὁργανώνει τὴν ἄμυνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ στὸ τέλος πίπτει αἰμόφυρτος καὶ μαζί του πίπτει ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα. Ἡ Κωνσταντινούπολις πὺν ἐστέφθη μὲ δόξα τόσων αἰῶνων καὶ τὴν ἐλάμπρυνε ἡ βασιλεία ἐνδόξων αὐτοκρατόρων, εἶναι πλέον ὑπόδουλη ἀλλ' ὀπωσδήποτε ἐξακολουθεῖ νὰ μένη μυθικὸ προπύργιο γιὰ τὴν ἀναβίωσι τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι ἡ μεγάλη ἰδέα τοῦ Ἑθνους,

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μετὰ Χριστὸν

- 50 Ὁ Παῦλος στὴν Ἀθήνα.
- 306—337 Βασιλεία Μεγάλου Κωνσταντίνου.
- 313 Διάταγμα Μεδιολάνων.
- 323 Ὁ Κωνσταντίνος κύριος ἔθλου τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους μετὰ τὴν νίκη του κατὰ τοῦ Λικινίου κοντὰ στὴν Ἀδριανούπολι.
- 325 Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴ Νίκαια.
- 327 Ἀνακάλυψις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.
- 330 Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
- 337 Θάνατος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου στὸ Δρέπανο τῆς Βιθυνίας (21 Μαΐου).
- 337—361 Κωνσταντίνος.
- 361—363 Ἰουλιανός.
- 381 Ἡ Δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴν Κωνσταντινούπολι.
- 395 Ὁριστικὴ διαίρεσις τοῦ Δυτικοῦ καὶ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.
- 476 Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.
- 527 Ὁ Ἰουστινιανὸς αὐτοκράτωρ.
- 532 Στάσις τοῦ Νίκα.
- 537 Ἐγκαίνια Ἀγίας Σοφίας.
- 610 Ὁ Ἡράκλειος ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ.
- 622 Ἐγίρα.
- 626 Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἀκὰστος ὕμνος.
- 629 Ὑψωσις τιμίου Σταυροῦ.
- 673—678 Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
- 679 Ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων στὴ σημερινὴ Βουλγαρία.
- 717 Δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
- 729 Διάταγμα Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου κατὰ τῶν εἰκόνων.
- 826 Κατάληψις τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
- 843 Ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων. Θεοδώρα.
- 858 Ὁ Φώτιος Πατριάρχης.
- 864 Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων. Μεθόδιος καὶ Κύριλλος.
- 867 Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως. Διάρρηξις σχέσεων Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

- 904 Μεγάλη ἐπιδρομή τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης.
924 Ὁ Συμεὼν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
961 Ἄνακτα Ἀληψίς τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκά.
971 Οἱ Ρῶσοι νικῶνται στὴ Συλίστρια.
976 Ὁ Βασίλειος Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου
989 Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων.
996 Οἱ Βούλγαροι νικῶνται στὸ Σπερχειό.
1000—1014 Νέοι πόλεμοι κατὰ τῶν Βουλγάρων.
1018 Ὑποταγή τῆς Βουλγαρίας.
1054 Τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν γίνεται ὀριστικό.
1096 Οἱ Σταυροφόροι φθάνουν στὴν Κωνσταντινούπολι.
1099 Οἱ Σταυροφόροι κυριεύουν τὰ Ἱεροσόλυμα.
1147 Δευτέρα Σταυροφορία.
1204 Τετάρτη Σταυροφορία—Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.
1261 Οἱ Ἕλληνες ἀνακτοῦν τὴν Κωνσταντινούπολι.
1326 Οἱ Τούρκοι κάνουν πρωτεύουσα τὴν Προῦσσα.
1348 Ἰδρυσις δεσποτάτου τοῦ Μορέως.
1365 Οἱ Τούρκοι μεταφέρουν τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν στὴν Ἄδριανούπολι.
1389 Μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου.
1387 Ὁ Βαγιαζήτ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
1402 Οἱ Τούρκοι νικῶνται ἀπὸ τὸν Ταμερλάνο στὴν Ἄγκυρα.
1430 Ἄλωσις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ Μουράτ.
1449 Ὑποδοχή τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου στὴν Κων]πολι.
1453 Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.
1460 Ὑποταγή τῆς Πελοποννήσου εἰς τοὺς Τούρκους.
1461 Κατάλυσις τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζούντας.

ΠΙΝΑΚΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Ε΄ ΤΑΞΕΩΣ
ΠΡΟΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΝ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΤΩΝ ΓΝΩΣΣΕΩΝ

1. **Εκδ. Συλ. Ὠφελίμων βιβλίων* : Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς
2. *Π. Κορολίδου* : Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος.
3. *Στ. Καραβία* : Ὁ Τσίμισκος δαμάζει τοὺς Βουλγάρους
4. *Μ. Κανελλῆ* : Οἱ Βούλγαροι
5. *Π. Δέλτα* : Τὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου τόμος Α΄
6. *Π. Δέλτα* : Τὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόμου > Β΄
7. *Κ. Παλαμᾶ* : Τὸ προσκύνημα τοῦ Βουλγαροκτόνου
8. *Σλουμπερζέ* : Βυζαντινὲς Ἱστορίαι.
9. *Σπ. Χατζηδάκη* : Οἱ μεγάλοι θαλασσοπύργοι
10. **Ἰμλαχ* : Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

α)α	Σελίς
1. Τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος	> 3
2. Ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνισμοῦ στοὺς Ρωμαίους	> 4
3. Εἰδωλολατρεία καὶ Χριστιανισμὸς	> 5
4. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ	> 6
5. Πρώτες ἐκκλησίαι	> 7
6. Ἀπόστολος Πιῦλος	> 8
7. Διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν	> 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

8. Μέγας Κωνσταντῖνος	> 12
9. Ὁ Κωνσταντῖνος προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ	> 13
10. Αἵρεσις τοῦ Ἀρείου	> 16
11. Τὸ ἔργο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου	> 17
12. Ἡ μεγάλη μετανάστευσις τῶν λαῶν	> 18
13. Μέγας Θεοδοσίος	> 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ἡ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

14. Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος	> 21
15. Ἑλληνικὴ παιδεία	> 21
16. Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας	> 22
17. Ἰουστινιανὸς	> 25
18. Στάσις τοῦ Νίκα, Θεοδώρα	> 26
19. Πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ	> 28
20. Εἰρηνικὰ ἔργα Ἰουστινιανοῦ—Κτίσις Ἁγίας Σοφίας	> 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΑΡΑΒΕΣ

21. Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Περσῶν	> 34
22. Οἱ Ἄραβοι πολιορκοῦν τὴν Κωνσταντινούπολι	> 36
23. Καταστροφή τῶν Περσῶν	> 38
24. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του	> 40
25. Διάδοσις τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας	> 41
26. Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων	> 41
27. Πρώτη καὶ δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων	> 42
28. Παρακμὴ τῶν Ἀράβων	> 43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

29. Κοινωνικά καὶ θρησκευτικά ἄτοπα	Σελ.	45
33. Ἡ εἰκονομαχία	>	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

31. Οἱ Σλάβοι	>	48
32. Οἱ Βούλγαροι	>	48
33. Σχίσμα τῶν δύο Ἐκκλησιῶν	>	49
34. Ἐχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων	>	50
35. Μακεδονικὴ δυναστεία	>	52
36. Νικηφόρος Φωκᾶς	>	53
37. Ἰωάννης Τσιμισκῆς	>	54
38. Βασίλειος ὁ Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος	>	55
39. Κατάλυσις τοῦ Βουλγαρικοῦ κράτους. Ἐχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων	>	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ
ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

40. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος γέρνει στὴ δύσει του	>	59
41. Σελτζούκοι Τοῦρκοι	>	60
42. Ἀλέξιος ὁ Α΄ ὁ Κομνηνὸς	>	60
43. Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸ Μοσίκιον	>	61
44. Γιατὶ ἔγιναν οἱ Σταυροφορίες	>	62
45. Ἡ πρώτη Σταυροφορία	>	64
46. Οἱ ἄλλες Σταυροφορίες	>	65
47. Οἱ Φράγκοι παίρνουν τὴν Κωνσταντινούπολι	>	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ
Ἡ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

48. Διανομὴ Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας	>	69
49. Πριγκηπάτο τοῦ Μορέως	>	70
50. Τὰ νέα ἑλληνικὰ κράτη	>	71
51. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Κωνσταντινούπολι	>	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

52. Ἡ αὐτοκρατορία μετὰ τὸ 1261	>	74
53. Οἱ Ὄθωμανοὶ Τοῦρκοι	>	75
54. Ἐπιδρομὴ Μογγόλων—Ταμερλᾶνος	>	76
55. Τελευταῖοι ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων	>	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

56. Ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Β΄	Σελ.	80
57. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως	»	82
58. Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1453	»	84
59. Ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος	»	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΣΤΗ ΔΥΣΙ

60. Πρόδρομοι τῆς Ἀναγέννησεως	»	90
61. Ἡ Μεγάλη Ἀναγέννησις	»	92
62. Οἱ ἐφευρέσεις	»	95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ
ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

63. Οἱ Πορτογάλλοι θαλασσοπόροι	»	98
64. Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς	»	98
65. Ὁ Πρῶτος γύρος τῆς γῆς. Μαγελᾶνος	»	99
65. Ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἀνακαλύψεων	»	100
— Γενικὴ ἐπισκόπησις ἑλληνικῆς Ἱστορίας	<	105

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

1. Χρονολογικὸς κυριωτέρων γεγονότων	»	107
2. Ἱστορικῶν βιβλίων	»	109
3. Περιεχομένων	»	110

ΠΛΗΡΗΣ ΣΕΙΡΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.

Α/Α	ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ
1	Ίω. Καμπανᾶς	Παλαιὰ Διαθήκη Γ' Δημοτ. ("Εγκρισις Ίερ. Συνόδου 843)52
2	» »	Καινή Δ' » » » » » » » » » » » » » »
3	» »	Ἐκκλησιαστ. Ἱστορία Ε' » » » » » » » » » » » » » »
4	» »	Κατήχησις Λειτουργικῆ ΣΤ' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδείας 65303)52
5	» »	Εἰσαγγ. Περικοπαί Ε'—ΣΤ' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδείας 83819)54
6	Ἀντ. Σούκος	Παλαιὰ Διαθήκη Γ' » » » » » » » » » » » » » »
7	» »	Καινή Δ' » » » » » » » » » » » » » »
8	Ίω Καμπανᾶς	Ἡρώες Ἀρχ. Ἑλλήνων Γ' » » » » » » » » » » » » » »
9	» »	Ἱστορία Ἀρχ. Ἑλλάδος Δ' » » » » » » » » » » » » » »
10	» »	Ἑλληνικὴ Ἱστορία Γ' & Δ' » (1ον ἔτος Συνδιδασκαλίας)
11	» »	» » » Γ' & Δ' » (2ον » » » » » » » » » » » » » »
12	» »	Βυζαντινὴ Ἱστορία Ε' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδείας 51584)50
13	» »	Ἱστορία Νέας Ἑλλάδος ΣΤ' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδείας 49525)50
14	» »	Μεθοδικὴ Ἀριθμητικὴ Β' » ("Εκδοσις πολυχρωμίας)
15	» »	» » » Γ' » » » » » » » » » » » » » »
16	» »	» » » Δ' » (Σύστ. Ὑπ. Παιδείας 19935)50
17	» »	» » » Ε'—ΣΤ' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδείας 61452)52
18	» »	Πρακτικὴ Γεωμετρ. Ε'—ΣΤ' < ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδείας 61452)52
19	Π. Ἀντωνόπουλος	Γράφω καὶ μιῶ τῇ γλώσσα μου (Γραμματικὴ Β' Δημοτικοῦ)
20	Ίω. Καμπανᾶς	Γραμματικὴ καὶ Ὁρθογρ. Δημοτικῆς Γ', Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτ.
21	» »	» » Καθαρευούσης Ε'—ΣΤ' Δημοτιοῦ
22	» »	Ἀγωγή τοῦ πολίτου Ε'—ΣΤ' Δημοτ. Κατὰ τὸ Νέο Ἀναλ. Πρόγραμ.
23	» »	Νέα Γεωγραφία Ἑλλάδος ΓΔ' Δημοτ.
24	» »	» » Ἠπειρώων Ε' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδ. 124003)55)
25	» »	» » Εὐρώπης ΣΤ' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδ. 54419)50
26	Δ Διῶκης	» » Εὐρώπης ΣΤ' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδ. 124006)55)
27	Ίω. Καμπανᾶς	Φυσικὴ Ἱστορία Γ' » (Κυκλοφορεῖ ἐλευθέρως)
28	» »	» » » Δ' » » » » » » » » » » » » » »
29	» »	» » » Ε' » » » » » » » » » » » » » »
30	» »	» » » ΣΤ' » » » » » » » » » » » » » »
31	» »	» » » Ε'—ΣΤ' » Α' ἔτος » » » » » » » » » » » » » »
32	» »	» » » Ε'—ΣΤ' » Β' ἔτος » » » » » » » » » » » » » »
33	» »	Φυσ. Πειραματικὴ—Χημεία Ε' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδ. 108343)55)
34	» »	» » » ΣΤ' » » » » » » » » » » » » » »
35	» »	» » » Ε'—ΣΤ' Α' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδ. 108343)55)
36	» »	» » » Ε'—ΣΤ' Β' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδ. 108343)55)
37	Δ. Διῶκης	» » » ΣΤ' » ("Εγκρ. Ὑπ. Παιδ. 108344)55)
38	Ί. Καμπανᾶς—Γα ρουφαλάκης	Καλὸς Ὀδηγὸς τεύχος Γ' » Test Ἀναγνωστικοῦ Γ'
39	» »	» » » Δ' » » » » » » » » » » » » » »
40	» »	» » » Ε' » » » » » » » » » » » » » »
41	» »	» » » ΣΤ' » » » » » » » » » » » » » »
42	Ίω. Καμπανᾶς	Δελτίον Ἀτομικότητος Μαθητοῦ. Καὶ διὰ τὰ 6 ἔτη φοιτήσεως
43	Ζήσης Χατζηγιάννης	Παιδικὲς ἐκθέσεις Δ' καὶ Ε' Δημοτικοῦ
44	» »	» » ΣΤ'
45	Ίω. Καμπανᾶς	Ἡ Καλλιγραφία Ὁρθῆς γραφῆς τεύχη 1—6
46	» »	Ἡ Ἰχνογραφία Δημοτικοῦ Σχολείου τεύχη 1—6